

VYSOKÁ ŠKOLA EKONOMICKÁ V PRAZE

Fakulta mezinárodních vztahů

Hlavní specializace: Mezinárodní politika a diplomacie

Přechod k demokracii v Peru v 80. letech a následný vývoj země

Vypracovala: Veronika Zavoralová

Vedoucí diplomové práce: PhDr. Otakar Volenec, CSc.

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci na téma „Přechod k demokracii v Peru v 80. letech a následný vývoj země“ vypracovala samostatně. Veškerou použitou literaturu a další podkladové materiály uvádím v seznamu použitých zdrojů.

V Praze dne 24. července 2010

.....
Podpis

Poděkování

Ráda bych poděkovala vedoucímu své diplomové práce PhDr. Otakaru Volencovi, CSc. za odborné připomínky a užitečné informace poskytnuté při konzultacích a dále za ochotu a vstřícnost, s níž se mnou jednal.

Rovněž chci poděkovat svým rodičům za podporu a trpělivost, kterou mi během celého studia prokazovali.

OBSAH

Úvod.....	5
1 Základní informace o Peru.....	7
1.1 Poloha a geografická charakteristika	7
1.2 Demografická struktura	8
1.3 Politický systém	8
1.4 Decentralizace moci a územní samospráva	10
1.5 Andské společenství národů (Comunidad Andina)	11
1.6 Ekonomická situace země.....	11
2 Historický přehled.....	15
2.1 Předkolumbijské období	15
2.2 Období kolonizace	15
2.3 Období samostatnosti od roku 1824 do konce 19. století	17
2.4 Počátek 20. století až vojenský převrat v roce 1968.....	18
3 Demokracie	20
3.1 Pojem demokracie, její kořeny a vývoj.....	20
3.2 Principy a znaky současné demokracie	21
3.3 Demokracie ve světě	23
3.4 Demokracie v Latinské Americe	27
3.5 Přejchod k demokracii	34
4 Cesta k demokracii v Peru	38
4.1 Vývoj levice během 60. a 70. let.....	38
4.2 Příčiny vojenského převratu v roce 1968.....	40
4.1 Revoluční vláda ozbrojených sil.....	41
4.1.1 První fáze revoluční vlády	41
4.1.2 Druhá fáze revoluční vlády.....	45
5 Přejchod k demokracii v Peru	47
5.1 Ústavodárné shromáždění.....	47
5.2 Ústava z roku 1979	51
5.2.1 Prezident a moc výkonná ve světle nové ústavy.....	52
5.2.2 Moc soudní ve světle nové ústavy	54
5.2.3 Změna ve volebním právu	55
5.3 Volby v roce 1980.....	56
5.3.1 Volební systém a změny ve volebním právu	57

5.3.2 Výsledky voleb	60
5.3.3 Komunální volby	63
5.4 Zhodnocení přechodu k demokracii	65
6 Vývoj země v 80. letech	67
6.1 Fernando Belaúnde Terry podruhé prezidentem.....	67
6.1.1 Ekonomická situace	67
6.1.2 Světlá stezka (<i>Sendero Luminoso</i> , SL)	69
6.1.3 Revoluční hnutí Túpac Amaru (<i>Movimiento Revolucionario Túpac Amaru</i> , MRTA) 71	
6.2 První vláda Alana Garcíi Péreze	71
6.2.1 Ekonomická situace	72
6.2.3 Terorismus, korupce a sílící opozice	73
7 Peru za vlády Alberta Fujimoriho.....	75
7.1 Ekonomický zázrak.....	75
7.2 Dočasné zhroucení demokracie a porážka terorismu	76
7.3 Třikrát prezidentem?	78
8 Současný stav demokracie v Peru.....	81
8.1 Občanské svobody?	82
8.2 Hodnocení demokracie obyvateli	84
Závěr	91
Seznam použitých zdrojů.....	93
Literatura.....	93
Internetové zdroje	96
Seznam příloh	98

Úvod

Demokracie, která se zjednodušeně charakterizuje jako vláda lidu a jejíž kořeny sahají až do starověkého Řecka a Říma, je v současné době již nejrozšířenějším politickým zřízením na světě. Přesto ovšem pouze třicet zemí můžeme označit jako plně fungující demokracie, kde jsou všechny její principy jednoznačně dodržovány. Největšího rozmachu se demokracie dočkala ve 20. století a zatím poslední demokratizační vlna, která byla odstartována v roce 1974 svržením diktatury v Portugalsku, značně zasáhla i region Latinské Ameriky.

Pokusů o nastolení demokratického režimu v zemích Latinské Ameriky bylo v minulosti několik, ale obecně se ho zde nedařilo stabilizovat. Bylo to způsobeno jednak specifickým historickým vývojem těchto zemí, kde tradičně silnou pozici zaujímal armáda, a jednak intervencemi Spojených států amerických, jenž v tomto regionu měly značné ekonomické zájmy. Rozsah demokratizační vlny, která po roce 1978 zasáhla Latinskou Ameriku, byl pro mnoho mezinárodních pozorovatelů ojedinělý a překvapivý. Během následujících čtrnácti let vzrostl počet demokratických a polodemokratických režimů v regionu z tří na osmnáct. Ani Peru, kde u moci od roku 1968 stála revoluční vláda ozbrojených sil, se tato vlna nevyhnula a v roce 1980 byl v zemi završen demokratizační proces nástupem nové civilní vlády.

Cílem této práce je zanalyzovat jak hlavní příčiny, které vedly k přechodu k demokracii v Peru, tak průběh a charakter tohoto procesu, který byl v mnoha směrech podobný ostatním v regionu, ale zároveň v jistém ohledu specifický. Dále práce sleduje následný ekonomický a politický vývoj země zejména v průběhu 80. a 90. let, který měl vliv na současný stav demokracie. Nejdůležitějším okamžikem přitom byl dočasný kolaps demokratického režimu v roce 1992, kdy tehdejší prezident Alberto Fujimori mj. rozpustil Parlament a pozastavil platnost ústavy, čímž se navrátil k autoritářskému způsobu vlády. V podstatě šlo o jediný příklad selhání demokratického systému v regionu během zmiňované demokratizační vlny.

Práce je rozdělena celkem do osmi kapitol. První představuje podobu současného Peru z hlediska geografického, demografického, politického a ekonomického, přičemž v některých aspektech ho porovnává s ostatními zeměmi Latinské Ameriky. Druhá kapitola stručně popisuje historický vývoj země, který slouží jako ucelený přehled dějin Peru potřebný k pochopení stěžejní části práce. Historický přehled začíná již zmínkami o původních civilizacích a kulturách a končí vojenským převratem v roce 1968.

Třetí kapitola se věnuje stěžejnímu pojmu této práce, tedy demokracii. Vymezuje ji z historického hlediska, mluví o jejích principech a znacích a snaží se zhodnotit její současný stav ve světě. Blíže se zabývá vývojem demokracie v Latinské Americe a její dnešní podobou.

V závěru třetí kapitoly je definován přechod k demokracii a jsou uvedeny různé typologie jeho dělení.

Čtvrtá kapitola mapuje sled událostí, které předcházely přechodu k demokracii v Peru. V úvodu se věnuje vývoji peruánské levice, který byl specifický, a je nutný k pochopení dalších souvislostí. Pátá kapitola již analyzuje přechod k demokracii v Peru a podrobně zkoumá jeho proces a jednotlivé fáze. Stěžejními okamžiky byly volby do Ústavodárného shromáždění, sepsání nové ústavy, která přinesla řadu významných změn, všeobecné demokratické volby, v nichž byl zvolen nový civilní prezident a složení obou komor Parlamentu, a rovněž také volby komunální. Šestá a sedmá kapitola se pak zaměřují na následný vývoj země v 80. a 90. letech, kdy Peru prošlo hlubokými ekonomickými krizemi, politickou nestabilitou, dostalo se do problémů s terorismem a korupcí. Jak již bylo řečeno, stěžejním mezníkem tohoto období byl rok 1992 a dočasný pád demokracie, která byla později však obnovena a v roce 1993 se přijala nová ústava, která je dodnes v platnosti.

Poslední osmá kapitola hodnotí současný stav demokracie v Peru, k čemuž posloužily výsledky výzkumu *The AmericasBarometr*, uskutečněného v roce 2008 v rámci projektu LAPOP (*The Latin American Public Opinion Project* – Projekt veřejného mínění v Latinské Americe), který je podporován Americkou agenturou pro mezinárodní rozvoj (USAID). Zároveň byla jako podklad k této kapitole využita hodnotící výroční zpráva americké nevládní neziskové organizace *Freedom House* o současném stavu lidských práv a svobod v Peru. Zde se práce snaží poukázat na to, že pozitivní ekonomický vývoj země, který obecně přispívá k stabilizaci demokracie, není nejdůležitějším faktorem, jenž by ovlivňoval úroveň tohoto režimu a dále podporu, kterou mu veřejnost projevuje.

1 Základní informace o Peru

1.1 Poloha a geografická charakteristika

Peru, jedna z nejvyspělejších zemí Latinské Ameriky, se oficiálně nazývá Peruánská republika a jeho hlavním městem je Lima. Nachází se v západní části jihoamerického kontinentu a jeho pobřeží je omýváno Tichým oceánem. Na severu sousedí s Ekvádorem a Kolumbií, na východě s Brazílií a jižní hranice sdílí s Bolívií a Chile. Celková rozloha Peru činí 1 285 216 km², čímž představuje třetí největší zemi v Jižní Americe (po Brazílii a Argentině) a dvacátou na světě.¹ Z geografického hlediska se území rozděluje na tři oblasti – pobřeží, pohoří a amazonský prales, který zaujímá až 65 % povrchu a kterým protéká nejvodnatější, a pravděpodobně i nejdelší, řeka světa, Amazonka. Specifikem peruánského pobřeží je studený Humboltův proud, který významně ovlivňuje tamější klima, jež by podle geografické polohy mělo být subtropické, ale působením zmíněného proudu je mnohem chladnější. Pozitivní je nicméně fakt, že tyto studené vody s sebou přináší velké množství planktonu, a tak je peruánské pobřeží velmi bohaté na výskyt mořských živočichů, a rybolov je tudíž důležitou složkou ekonomického příjmu země. Andy představují nejrozsáhlejší pohoří, které také velmi ovlivňuje klimatické podmínky, ale přesto se nejvyšší hora země Huascarán (6768 m.n.m.) nachází v pohoří Cordillera Blanca (Bílé pohoří). Na hranicích s Bolívií leží jezero Titicaca, nejvýše položené splavné jezero na světě a největší jezero v Jižní Americe.

Obrázek 1 Mapa Peru

zdroj: <http://cestadoperu.cz/foto/Image//mapa.jpg>

¹ <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/pe.html> (19.3.2010)

1.2 Demografická struktura

Poslední sčítání lidu v roce 2007 ukázalo, že Peru má přes 28 milionů obyvatel, ale díky každoročnímu přírůstku se aktuální počet odhaduje na 29,5 milionů. Peru je tak 5. nejlidnatějším státem latinskoamerického regionu a 39. z hlediska světového měřítka. Hustota zalidnění je pouhých 22 obyvatel/km², ale v nejvíce osídleném městě, Limě ², je tato hodnota více než stokrát větší. Stupeň urbanizace je v Peru velmi vysoký, až 71 % obyvatelstva žije ve městech, a další lidé neustále přicházejí z chudých venkovských oblastí s nadějí, že zde naleznou lepší životní podmínky. Chudoba je totiž pořád jedním z hlavních problémů země, což se podepisuje i na průměrném věku obyvatelstva, který dosahuje pouhých 26,1 let.³

Peru je multietnický národ s vysokým počtem původního indiánského obyvatelstva. To tvoří skoro polovinu veškerého obyvatelstva (45 %), čímž se Peru řadí na třetí místo v regionu, po Bolívii a Guatemale, z hlediska počtu příslušníků prehispánského etnika. Další početnou skupinou jsou míšenci (bělochů a indiánských obyvatel), kteří tvoří 37 % obyvatelstva a běloši (15 %). Potomci Číňanů a Japonců, kteří sem emigrovali za prací koncem minulého století a mají nyní už peruánské státní občanství, a další tvoří zbývající 3 % obyvatelstva.⁴

V zemi převažuje náboženství římskokatolické, ke kterému se hlásí 81,3 % obyvatel. Nicméně toto náboženství bývá zpravidla propojeno s tradiční místní vírou, která je založena na uctívání přírody. Převážně na venkově lidé stále praktikují různé starověké rituály a oslavy, které odpovídají prehispánským kulturám. Evangelické náboženství vyznává 12,5 % obyvatelstva. Zbytek populace se hlásí k jiné víře nebo je bez vyznání.

Kromě španělštiny je oficiálním jazykem i kečua, jazyk původního indiánského obyvatelstva, která má ovšem v různých částech země různé podoby. Mezi dalšími, hojně používanými dialekty, vyniká ajmara a velmi početné amazonské jazyky.

1.3 Politický systém

Peru je unitární prezidentská republika, jejímiž rysy jsou demokracie, nezávislost, svrchovanost a sociální charakter. Od vyhlášení nezávislosti a ustanovení republiky v roce 1821 mělo Peru celkem 12 ústav. První z nich pochází z roku 1823⁵, postupně však prošla řadou změn. Důležité ústavy byly z let 1933 a 1979. První jmenovaná vycházela ze španělské republikánské ústavy a významná byla především proto, že zakázala znovuzvolení prezidenta, jehož funkční

² Přesný počet obyvatel hlavního města není znám z důvodu neustále sílící urbanizace a přibývajících periferií, které stěžují práci při sčítání lidu. Hodnota se ale pohybuje mezi 8 a 10 miliony.

³ <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/pe.html> (19.3.2010)

⁴ tamtéž

⁵ K jejímu vyhlášení došlo o dva roky později.

období bylo šestileté, ustanovila svobodu vyznání⁶, zavedla povinnost účastnit se voleb (pro ty, kteří mají volební právo – gramotné obyvatelstvo, muži) a uznala volební právo pro ženy v komunálních volbách⁷. Ústava z roku 1979 už zakotvila všeobecné volební právo a tím umožnila volit i analfabetům a domorodcům, kteří v té době tvořili zhruba 30 % obyvatelstva. V dnešní době je platná ústava z roku 1993, která byla schválena v referendu 52 % hlasů voličů. Podle této ústavy je Peru unitární stát, ve kterém funguje zastupitelská decentralizovaná demokracie a moc se dělí na větev výkonnou, zákonodárnou a soudní.

Moc výkonná je v kompetenci prezidenta republiky a vlády. Prezident je jak hlavou státu, tak i předsedou vlády. Volí se přímou volbou, přičemž podmínkou zvolení je získání absolutní většiny hlasů. V případě, že žádný z kandidátů neuspěje v prvním kole, postupují dva kandidáti s nejvyšším počtem hlasů do dalšího kola, kde rozhodne již relativní většina hlasů. Funkční období prezidenta Peruánské republiky je pětileté a spolu s ním se volí i dva viceprezidenti. Ústava zakazuje znovuzvolení prezidenta ve dvou po sobě jdoucích obdobích. V dosud posledních volbách, které proběhly v roce 2006, byl prezidentem republiky zvolen předseda lidové strany APRA (*Alianza Popular Revolucionaria Americana*) Alan García Pérez.⁸ K jeho zvolení došlo až ve druhém kole, kde získal 52,6 % hlasů, a zvítězil tak nad svým nacionalistickým protikandidátem Ollantou Humalou, který se svými ideologickými názory blíží Evu Moralesovi (bolivijský prezident) a Hugu Chávezovi (venezuelský prezident).⁹

Vláda (*Consejo de Ministros*) se skládá z 16ti ministrů a tzv. prvního ministra, který je jmenován i odvoláván prezidentem republiky. Peruánská ministerstva jsou následující: Ministerstvo zahraničních věcí, obrany, hospodářství a financí, vzdělání, zemědělství, zdravotnictví, Ministerstvo pro místní rozvoj, spravedlnosti, práce a podpory zaměstnanosti, Ministerstvo produkce, zahraničního obchodu a cestovního ruchu, energetiky a těžby, dopravy, životního prostředí, bydlení a Ministerstvo pro ženské záležitosti a sociální rozvoj. Současným prvním ministrem je Javier Velásquez Quesquén ze strany APRA.

Moc zákonodárnou vykonává jednokomorový Parlament, který se skládá z 120 poslanců volených na pět let. Jejich funkční období je shodné s prezidentským. Poslanci se musí účastnit zasedání a hlasovat, jelikož v opačném případě, pokud nejsou omluveni, jim je snižováno finanční ohodnocení. Parlament má kromě zákonodárné pravomoci i řadu dalších. Lze před ním

⁶ I přesto ovšem zůstává katolické náboženství jako jediné oficiální.

⁷ Velmi kontroverzní bod, který měl mnoho odpůrců.

⁸ Poprvé byl prezidentem Peru již mezi lety 1985-1990, ale zemi dovedl prakticky k ekonomickému bankrotu.

⁹ [http://www.ifeanet.org/publicaciones/boletines/36\(1\)/165.pdf](http://www.ifeanet.org/publicaciones/boletines/36(1)/165.pdf) (21.3.2010)

např. žalovat veřejné činitele včetně prezidenta republiky, ministrů, poslanců a členů Ústavního soudu. Aktuálním předsedou Parlamentu je Luis Alva Castro, člen politické strany APRA.

Pro volby v roce 2006 se poprvé stanovila pro vstup do Parlamentu minimální hranice 4 %¹⁰, kterou překročily čtyři politické strany a tři koalice. Nejsilnější stranou se stal levicový Svaz pro Peru (*Unión por el Perú, UPP*), který získal 21, 15 % hlasů (45 křesel) po té, co kandidoval do voleb spolu s Nacionalistickou stranou. Druhou nejsilnější stranou v zemi je APRA (36 křesel), nejstarší peruánská strana, která má dnes výrazný sociálně demokratický charakter. Současná ústava z roku 1993 garantuje všeobecné, rovné, svobodné a tajné volební právo všem občanům starším 18ti let a zároveň stanovuje povinnost volit pro všechny občany mezi 18 až 70 lety. Pokud někdo tuto povinnost nedodrží, musí zaplatit pokutu.

Moc soudní má různé úrovně. Nejvyšší soud má sídlo v hlavním městě, na úrovni krajů fungují Vrchní soudy, na úrovni provincií soudy první instance a smírčí soudy se nachází v každém distriktu. Ústavní soud se skládá ze sedmi členů volených Parlamentem na pět let dvoutřetinovou většinou. Stejným způsobem je volen i ombudsman, ochránce veřejných práv.

1.4 Decentralizace moci a územní samospráva

Decentralizace, jakožto delegace pravomocí a odpovědnosti z centra na nižší úrovně, kde dochází k realizaci daných rozhodnutí, je z hlediska organizace státu prvkem demokracie, který vede k efektivnímu rozvoji nižších územních celků. Na základě poslední ústavy z roku 1993 se území Peruánské republiky dělí na departamenty (24), provincie (195) a distrikty (1828). V současné době se diskutuje otázka vytvoření nových politicko-administrativních obvodů, regionů, které by měly vzniknout spojením dvou nebo více departamentů. Podle ústavy jsou ovšem veškeré územněsprávní změny podmíněné souhlasem veřejnosti vyjádřeném v referendu.¹¹ Samy departamenty se často milně nazývají regiony.

Z hlediska teritoriálního dělení existuje na každé úrovni autonomní exekutivní orgán (národní, regionální, lokální). Na departamenty se vztahuje regionální úroveň vlády, na provincie a distrikty lokální úroveň vlády. Výjimečné postavení mají provincie Callao a Lima, které samy disponují vlastní regionální vládou. Každá regionální vláda (celkem tedy 26) se skládá z prezidenta a Rady a všichni její členové jsou voleni na čtyřleté období. Jejím úkolem je politicky a ekonomicky spravovat své území. Lokální vlády mají podobu radnic a vykonávají obdobné pravomoci v rámci svého působení.

¹⁰ V následujících volbách, které proběhnou v roce 2011, bude opět platit minimální hranice 5 %.

¹¹ Toto referendum bylo poprvé, a zatím i naposled, uskutečněno již v roce 2005, avšak návrh od veřejnosti nezískal nutnou podporu k přijetí.

Obrázek 2 Mapa administrativního členění Peru (departamenty)

zdroj: <http://unpan1.un.org/intrdoc/groups/public/documents/un/unpan023201.pdf>

1.5 Andské společenství národů (Comunidad Andina)

Peru je jedním ze čtyř členů Andského společenství národů, které vzniklo v roce 1969 podepsáním tzv. Kartagenské dohody. Jejím cílem je dosažení harmonického a vyrovnaného rozvoje regionu se zaměřením na integraci ekonomickou, sociální a kulturní. Ostatní členové tohoto společenství jsou Bolívie, Kolumbie a Ekvádor. Venezuela byla členem do roku 2006, kdy prezident Hugo Chávez rozhodl vystoupit z této organizace na protest proti smlouvám o volném obchodu, které uzavřely Peru a Kolumbie se Spojenými státy americkými.¹² Toto společenství má svůj vlastní Parlament, který se skládá z pěti zástupců z každé členské země. Volby do andského Parlamentu se konají současně s všeobecnými volbami.

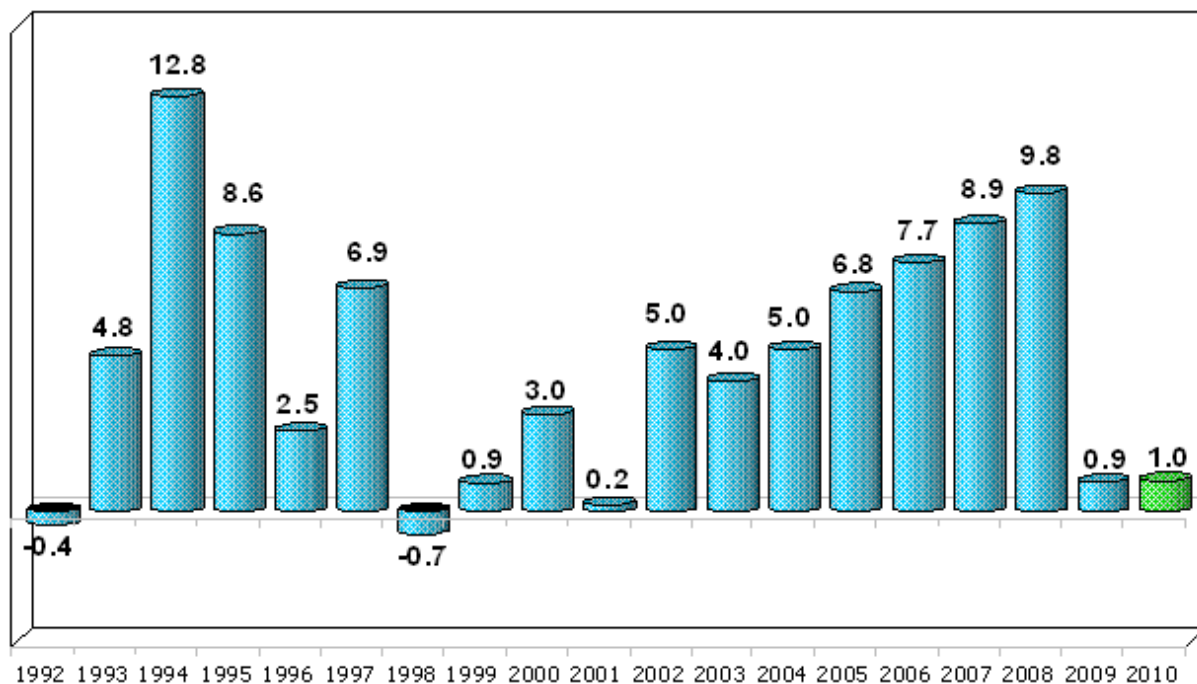
1.6 Ekonomická situace země

Peru je jednou z nejvíce ekonomicky prosperujících států Latinské Ameriky. Až do roku 2009, kdy vygradovala celosvětová ekonomická krize, jeho HDP každoročně rostlo o několik procent. V roce 2008 byl jeho meziroční přírůstek 9,8 %, nicméně o rok později se propadl na pouhých 0,9 %. V roce 2009 bylo HDP měřeno podle parity kupní síly 253,4 miliard amerických

¹² Mezi lety 1969-1976 bylo členem organizace i Chile, které vystoupilo během vojenského režimu Augusta Pinocheta.

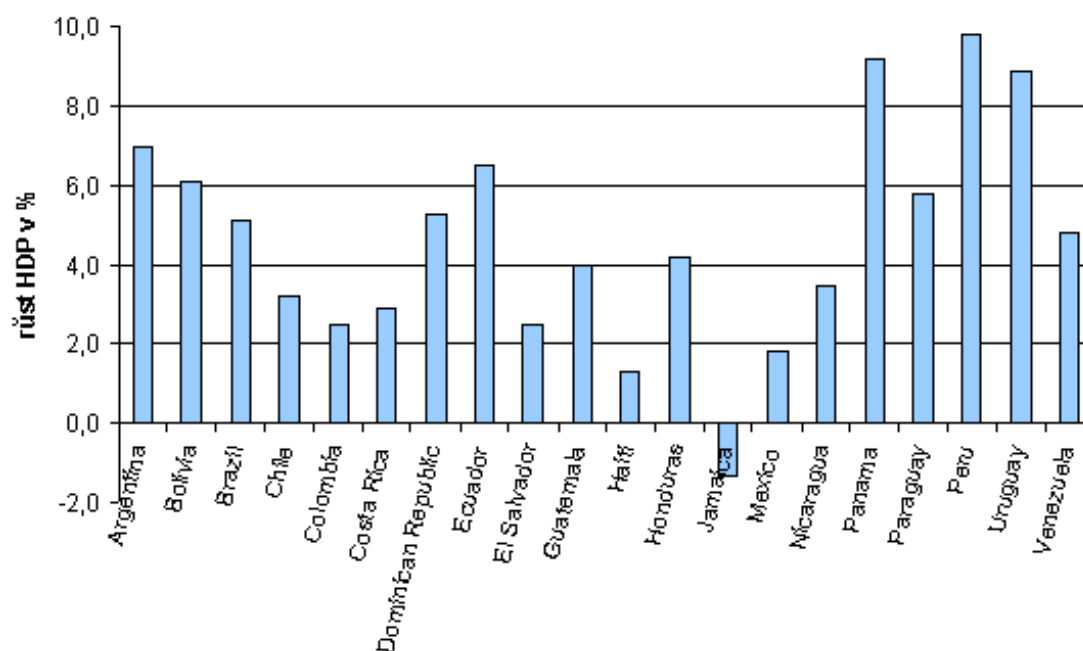
dolarů (z hlediska celosvětového srovnání jde o 45. místo). HDP na obyvatele pak podle stejného způsobu měření bylo 8600 amerických dolarů. Inflace v roce 2009 činila 1,2 %, čímž splnila cíl Centrální banky vejít se do rozmezí 1-3 %.¹³

Graf 1 Procentuální přírůstky HDP mezi lety 1992-2010

zdroj: <http://www.inei.gob.pe/>

Graf 2 Růst HDP v některých latinskoamerických státech v roce 2008 (v procentech)

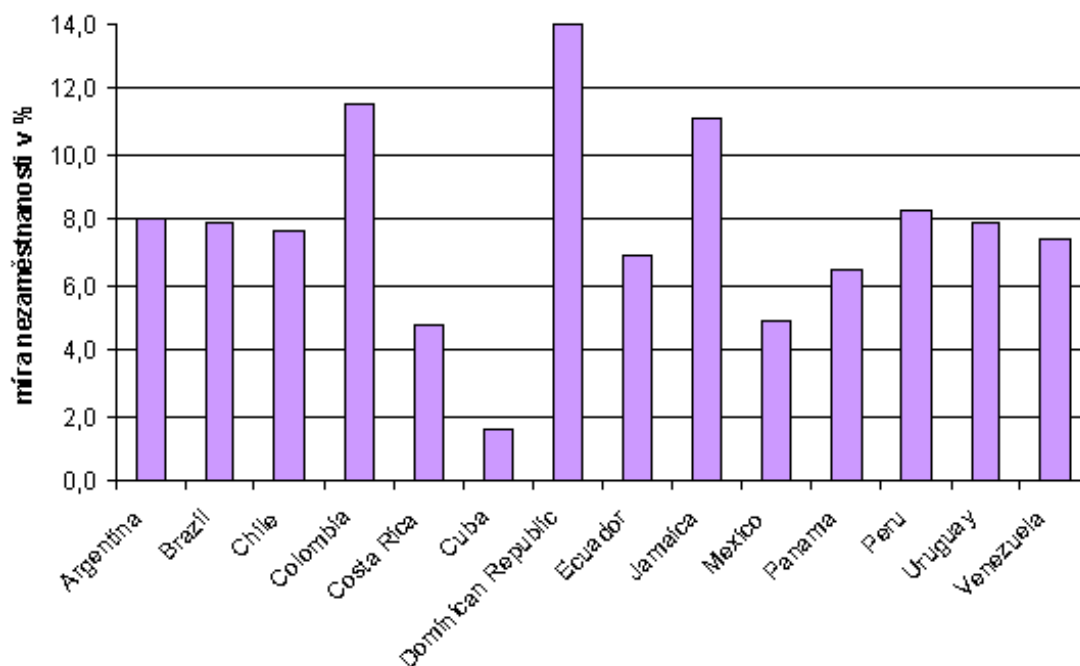
zdroj: <http://lac.eads.usaidallnet.gov/query/do>

¹³ <http://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/pe.html> (23.3.2010)

Nejdůležitějším ekonomickým sektorem z hlediska podílu na tvorbě HDP je sektor služeb, který přispívá 54,5%ty. Pro peruánskou ekonomiku je také velmi důležitá těžba nerostných surovin, zejména drahých kovů, jejichž celosvětová cena a hlavně její změny, mají značný dopad na hospodářský výsledek země. Peru je totiž podle celosvětového měřítka druhým největším producentem stříbra a cínu, třetím největším producentem zinku, čtvrtým největším producentem mědi a olova a sedmým největším producentem zlata.¹⁴

Míra nezaměstnanosti v roce 2009 se odhaduje na 9 %. Ačkoliv tento ukazatel zohledňuje pracovní sílu pouze v provincii Lima, vláda ho používá jako ukazatel pro celonárodní úroveň. Následující graf ukazuje srovnání míry nezaměstnanosti v některých zemích Latinské Ameriky v roce 2008.

Graf 3 Míra nezaměstnanosti v některých zemích Latinské Ameriky v roce 2008

zdroj: <http://lac.eads.usaidallnet.gov/query/do>

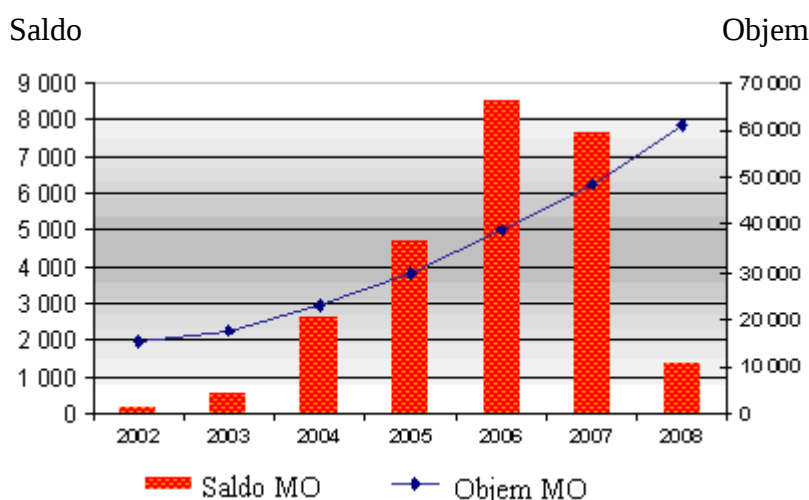
Většina obyvatel je zaměstnaná v sektoru služeb (75,5 %), za který se řadí průmysl (23,8 %) a dále s minimálním podílem zemědělství (0,7 %). Pro ekonomiku jsou také důležité peněžní obnosy (*remesas*), které zasílají Peruánci pracující v cizině domů svým rodinám. V roce 2009 celková suma těchto zásilek byla 2339 milionů amerických dolarů, což představovalo dvouprocentní podíl na tvorbě HDP.¹⁵ Jedná se o fenomén typický pro Latinskou Ameriku.

¹⁴ HLAVIČKOVÁ, Vlasta a spol.: *Panorama Latinoamericano*, Praha, Oeconomica, 2007, ISBN 978-80-245-1305-8 (str. 185)

¹⁵ *Estadísticas de remesas en los países de la Comunidad Andina (2000-2009)*, Comunidad Andina, Secretaria General, Documento Estadístico SG/de 342, 11 de junio de 2010

Mezinárodní obchod se neustále rozvíjí a v posledních letech byl podpořen uzavřením smluv o volném obchodu se strategickými partnery. V únoru 2009 vstoupila v platnost vůbec nejdůležitější smlouva tohoto charakteru, a to s USA, momentálně nejvýznamnějším obchodním partnerem Peru z hlediska importu i exportu. Další smlouvy o volném obchodu Peru uzavřelo s Kanadou, Singapurem, Thajskem, Čínou, Andským společenstvím národů a Evropským sdružením volného obchodu (ESVO, *EFTA – European Free Trade Association*). Vyváží se především nerostné suroviny jako již zmíněné vzácné kovy nebo ropa a dále zemědělské produkty jako chřest¹⁶, kafe, brambory, ryby apod. Dováží se ropné produkty, strojní zařízení, automobily nebo pšenice a papír. Přestože objem mezinárodního obchodu neustále roste, jeho saldo se od roku 2006 neuvěřitelně propadlo. I přesto ovšem v roce 2008 zůstalo kladné s hodnotou 1 352, 68 milionů dolarů. Zahraniční dluh se k 31. prosinci 2009 odhaduje na 30, 04 milionů amerických dolarů.¹⁷

Graf 4 Vývoj salda a objemu mezinárodního obchodu (v milionech amerických dolarů)

zdroj: http://www.mincetur.gob.pe/newweb/Portals/0/Resumen_SIC_2008.pdf

¹⁶ Peru je největším producentem chřestu na světě.

¹⁷ <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/pe.html> (23.3.2010)

2 Historický přehled

2.1 Předkolumbijské období

Území dnešního Peru bylo v dávné minulosti domovem řady vyspělých civilizací. Za jednu z prvních nejvýznamnějších kultur se považuje kultura *Chavín de Huantar* (900 – 200 př.n.l.), která se zrodila v pohoří Cordillera Blanca. Město Chavín bylo významným mocenským a kulturním střediskem, odkud se šířila náboženská ideologie do celé andské oblasti. Regionální kultury, které měly podobu malých nezávislých panství, se rozvíjely na pobřeží a dnes se označují jako *señorie* (200 př.n.l. – 700 n.l.). Na severu největšího rozsahu dosáhla kultura *Moche* (*Mochica*), proslulá především svou vynikající keramikou znázorňující různé scény ze života lidí. Na jihu dominovala kultura *Nazca*, která kromě keramiky vynikala také výrobou textilu a stavbami zavodňovacího zařízení. V dnešní době se nicméně nejvíce vzpomíná v souvislosti s dosud nevyřešenou záhadou, a to původem a významem obrovských pouštních obrazců v údolí El Ingenio. Další pobřežní kultura *Paracas* vynikla vedle výroby dokonalých textilií především v oblasti lékařství, konkrétně chirurgie, jelikož je dokázáno, že její lidé dokázali operovat a spravovat lebky. Malé státní útvary (*señorie*) pak byly pohlceny dvěma prvními říšemi Jižní Ameriky, *Huari* (*Wari*) a *Tiahuanaco*. Vývoj obou říší probíhal paralelně a jejich zánik, který se datuje kolem roku 1000 n.l., způsobil politické zemětřesení a řadu válek mezi nově vzniklými státními útvary. Poslední velkou a mocnou kulturou před příchodem Inků byla říše *Chimú*, proslulá výrobou zlatých a stříbrných šperků. Inkové byli původně malým nevýznamným etnikem, ale postupem času díky svým dovednostem začali ovládat své sousedy a jejich expanze byla tak úspěšná, že jimi vytvořená říše *Tahuantinsuyo* se stala největším indiánským státním útvarem na americkém kontinentu. Její území se rozpínalo od jižní hranice dnešní Kolumbie po řeku Maule v Chile a zahrnovalo velkou část dnešní Bolívie a sever Argentiny. V době svého největšího rozkvětu, před příchodem Španělů, zaujímal říše *Tahuantinsuyo* rozlohu kolem 2 000 000 km². Říše fungovala jako centralizovaný stát se sídlem v Cuzcu a její organizace byla založena na hierarchickém uspořádání společnosti. Inkové byli převážně dobří vojáci, vynikali však i v oblasti architektury.

2.2 Období kolonizace

I přes své vojenské dovednosti nedokázali Inkové čelit „bílým mužům“, kteří postupně od Karibiku směrem na jih dobývali americký kontinent. Nepočetná španělská výprava v čele s Franciscem Pizarrem vstoupila v roce 1531 na území proslulé říše plné zlata a stříbra a do dvou let ji zcela dobyla. Španělům ovšem nepomohly jen moderní zbraně, které indiáni neznali, a

evropské nemoci, kterým podléhaly tisíce domorodců, jelikož jejich organismy na ně neměly protilátky, ale také samotná vnitropolitická situace v říši. Tam totiž probíhala krvavá občanská válka mezi dvěma následníky trůnu, nevlastními bratry Huascarem a Atahualpou. I když Atahualpa vyšel z boje vítězně po té, co jeho vojáci zabili Huascara, nakonec byl sám zajat španělskými dobyvateli a popraven. Pizarro vítězoslavně vstoupil do Cuzca dne 15. listopadu 1533. O dva roky později založil hlavní město *Ciudad de los Reyes* (Město králů), dnešní Limu, s přístavem Callao. V roce 1542 bylo Peru prohlášeno místokrálovstvím Španělské koruny a jeho území tvořila celá jižní Amerika kromě dnešní Venezuely a portugalské Brazílie, a navíc ještě Panama. Byl zaveden správní systém *encomienda*, typický pro španělské kolonie. Podle něj se zasloužilým conquistadorům na daném území svěřovali indiáni, kteří pro něj pracovali a platili mu daně, a správce jim na oplátku zajišťoval ochranu a měl za úkol přivést je na evangelickou víru. Postupně moc *encomenderů* v kolonii rostla, ale to se nelíbilo španělskému králi, který se proto snažil omezit jejich privilegia a zrovnoprávnit domorodce, což vedlo k občanským válkám. Ty přivedly zemi na pokraj hospodářského zhroutení a přispěly k demografickému úbytku indiánů, jediné pracovní síly v kolonii. Za hlavní příčinu demografické katastrofy se ale považují nemoci zavlečené z Evropy, především neštovice, chřipka, tyfus, záškrt, a těžké pracovní podmínky v dolech.¹⁸ Odhaduje se, že se počet indiánů v průběhu druhé poloviny 16. století zredukoval z osmi milionů na milion tři sta tisíc.¹⁹ Z toho důvodu se začali dovážet otroci z Afriky, což přispělo k formování míšenecké společnosti.

S nástupem dynastie Bourbonů na španělský trůn (1700) přišly řady reforem sociálního, ekonomického a správního charakteru. Došlo ke zvýšení daní na území kolonií, k omezení pravomocí *mesticů*, *kreolů*²⁰, místokrále i biskupů s cílem upevnit centralizovanou státní správu. Vznikla dvě nová místokrálovství, a to Nová Granada s hlavním městem Bogotou (1739) a Río de la Plata s hlavním městem Buenos Aires (1776). Reformy vyvolaly řady nepokojů mezi *kreoly* a *mestici* a vedly i ke vzpourám indiánského obyvatelstva. Opětovný růst domorodé populace totiž narážel na nedostatek půdy, kterou mezitím zabrali kolonisté. V této době (1780-1782) došlo také k vůbec největšímu indiánskému povstání na americkém kontinentu, který vyvolal *mestic* José Gabriel Condorcanqui, přezdívaný Túpac Amaru.²¹ Po jeho smrti, veřejné popravě, se vedení povstalců ujal Julian Apaza, který si říkal Túpac Katari, avšak i jeho rebelie byla krutě potlačena. Tato porážka indiány zcela vysílila a už se nepouštěli do žádných větších

¹⁸ Nejvýznamnějším hornickým centrem bylo Potosí se „stříbrnou horou“ Cerro Rico. V letech 1591-1595 se zde vytěžilo stříbro za 23,9 milionů pesos. (Dnes spadá na území Bolívie)

¹⁹ ROEDL, Bohumír: *Peru*, Praha, Libri, 2003, ISBN 80-7277-205-8 (str. 36)

²⁰ Potomci španělských přistěhovalců, kteří se narodili již na území Latinské Ameriky a patřili k místní elitě.

²¹ Túpac Amaru byl posledním inckým lídrem (nepokrevním příbuzným skutečné incké větve) *neoincké říše Vilcabamby*, kterého španělští dobyvatelé popravili v roce 1572. Proto v jeho jménu bojovali a bojují indiáni za ztracenou nezávislost a sociální spravedlnost.

ozbrojených akcí. Zklidnily se také vztahy mezi Španěly a kreoly a Peru se stalo na základě těchto zkušeností centrem rojalistů v době válek za nezávislost ve španělských koloniích. Počátek těchto válek byl spojen s invazí Napoleonovy armády na Iberský poloostrov a vyhnáním španělského krále Ferdinanda VII., na jehož trůn byl dosazen bratr francouzského císaře Josefa. Americké kolonie neuznaly nového krále a zakládaly junty, které stály v čele revolucí požadujících nezávislost. Jen v Peru nebyla vytvořena žádná junta, ale naopak se z něj stala pevnost věrná Španělsku a králi. Proto osvoboditelé museli přijít z venku. Generál José de San Martín, který vybojoval nezávislost v Argentině (1816) a Chile (1818), vstoupil se svou armádou na území Peru v roce 1820. Nezávislost Peru byla vyhlášena 28. července 1821. Boje ovšem pokračovaly dál a proti silící španělské armádě se postavil republikán Simón Bolívar²², kterému San Martín předal velení svých vojsk a sám odešel do exilu do Francie. Rozhodující bitva proti španělským vojákům se uskutečnila v roce 1824 v Ayacuchu a vítězství osvoboditelské armády ukončilo třistaletou epochu španělské nadvlády v Peru.

2.3 Období samostatnosti od roku 1824 do konce 19. století

Po vyčerpávajících bojích za nezávislost, se Peru dostalo do hospodářské krize, kterou postupně prohluboval i nastolený svobodný obchod a s ním příliv levnějšího a kvalitnějšího zboží z Anglie. Situaci pomohla zlepšit až těžba *guana*, trusu mořských ptáků, který se stal důležitou komoditou pro export do Evropy a USA. Kromě tohoto kvalitního hnojiva se také jako velmi výnosná ukázala těžba ledku. Ani politická situace nebyla v zemi stabilní. Boje o moc a převraty byly na každodenním pořádku. Vůdcové nově vzniklé vojenské elity (*caudillové*) ovládli politický život během celého 19. století. V rozmezí let 1841-1899 bylo z dvaceti devíti prezidentů jednadvacet vojáků.²³ Neměli však společné charakteristiky, někteří byli konzervativci jiní liberálové, někteří prosazovali centralismus jiní regionalismus.

V roce 1836, po té, co bolivijský prezident Santa Cruz zasáhl do bojů o moc mezi peruánskými *caudilly*, byla vytvořena konfederace Bolívie-Peru. Už o tři roky později však podlehl odporu Chile, které se obávalo hegemonie nového státu v Pacifiku. Později došlo k válce proti Španělsku (1865), které poblíž peruánského pobřeží obsadilo ostrovy Chincha s bohatými ložisky *guana*. Chile, Ekvádor a Bolívie pomohly Peru porazit španělskou flotilu, jelikož vnímaly tuto akci jako ohrožení své vlastní nezávislosti. Podepsáním mírové smlouvy v roce 1879 Madrid poprvé oficiálně uznal nezávislost Peru.

²² Simon Bolívar osvobodil Venezuelu v roce 1819 a prohlásil Velkou Kolumbii (ta se skládala z dnešní Venezuely, Kolumbie, Ekvádoru a Panamy)

²³ ROEDL, Bohumír: *Peru*, Praha, Libri, 2003, ISBN 80-7277-205-8 (str. 66)

Další finanční krize způsobená propadem ceny *guana*, na kterém byla země ekonomicky závislá, měla být zmírněna zestátněním nalezišť ledku, ale na ně si činilo nároky Chile. Proto opět došlo ke konfliktu, který je znám jako pacifická válka nebo válka o ledek (1879-83), mezi Peru a Bolívií na jedné straně a Chile, nakonec vítězným státem, na straně druhé. Bolívie touto válkou ztratila na vždy přístup k moři a Peru provincii Tarapacá, hlavní centrum těžby ledku. Další obsazené provincie byly Arica a Tacna. Aricu si Chile ponechalo, ale Tacnu v roce 1929 vrátilo Peru.

Následně došlo k zásadním ekonomickým a politickým změnám. Na poli obchodním se dominantou stal export cukru a bavlny, krátkodobě se obnovila i těžba stříbra, kterou později vystřídala měď. Stavba železnic byla podpořena investicemi zahraničních firem. Proti vládám vojáků se postavila stále sílící opozice a po krátké občanské válce se novým prezidentem stal demokrat Nicolás de Piérola (1895-1899).²⁴ Za jeho vlády se učinily významné ekonomické a administrativní reformy (období národní rekonstrukce) a politická situace se stabilizovala. Došlo také k prvním stávkám dělníků, horníků, železničářů apod. Po skončení jeho vlády se následující dvacetileté období nazývá éra aristokratické republiky. Během ní se v čele státu vystřídalo šest prezidentů vydávajících se za demokraty, ale vládnoucích diktátorskými metodami.

2.4 Počátek 20. století až vojenský převrat v roce 1968

Otevření Panamského průplavu v roce 1914 zlepšilo obchodní postavení Peru a úzce ho připojilo na ekonomiku USA. Během jedenáctiletého období vlády prezidenta Leguía (1919-1930), které se nazývá *ocenio*, ovládl peruánskou ekonomiku severoamerický kapitál. Leguiova autoritářská diktatura je spojována s korupcí a zneškodněním opozice. Nicméně vlivem revolucí v Mexiku (1910) a Rusku (1917) se na politické scéně objevily dvě nové strany, jež spojovala socialistická ideologie, nepřátelský postoj k imperialismu USA a podpora indigenismu.²⁵ *Alianza Popular Revolucionaria Americana (APRA)* byla založena roku 1924 v Mexiku exulantem a studentským vůdcem Raúlem Haya de la Torre a Socialistická strana Peru (PSP) roku 1928 José Carlosem Mariáteguim (o dva roky později se tato strana přejmenovala na Komunistickou-**PCP**). Obě tyto levicové strany se postavily do opozice proti silné armádě a oligarchii. Období mezi lety 1917 – 1930 bylo postiženo řadou indiánských povstání, přičemž marxismus a indigenismus nacházely v zemi mnoho zastánců. Sociální konflikty byly pak posíleny vysokou inflací a nezaměstnaností, které vyvolala světová hospodářská krize a s ní hrozivý pokles exportu klíčových komodit. Vláda prezidenta Leguía skončila vojenským převratem v srpnu roku 1930.

²⁴ V roce 1882 založil demokratickou stranu.

²⁵ Kulturní a politické hnutí v Latinské Americe zaměřující se na zlepšení životních podmínek původních domorodých obyvatel a jejich rovnoprávné začlenění do společnosti.

Nový prezident Luis Miguel Sánchez Cerro ilegalizoval činnost politické strany APRA, což vedlo k občanské válce, která skončila jeho smrtí.

Během druhé světové války vstoupila APRA opět do legality a vzdala se kritiky kapitalismu a imperialismu USA. Spolu s komunisty, kteří také během války zmírnili svůj postoj k režimu po přistoupení SSSR na stranu spojenců, pak vytvořila politické uskupení *Frente Democrático Nacional*, které vstoupilo na konci 40. let do vlády.

Po druhé světové válce dramatický nárůst obyvatelstva zhoršil sociální napětí v zemi.²⁶ Urbanizace se stala novým fenoménem a kolem měst se vytvářely chudinské čtvrti. Armádou podpořený generál Manuel Odría, prezident v letech 1948-1956, se opět s pomocí oligarchie vrátil k perzekuci levice, i když jeho politika měla sociální charakter. K moci se samozřejmě dostal vojenským převratem a během své vlády založil Centrum pro vysoká vojenská studia (*Centro de Altos Estudios Militares* – CAEM) a Centrum vojenského výcviku Peru (*Centro de Instrucción Militar de Perú* – CIMP).

V následujících prezidentských demokratických volbách zvítězil Manuel Pardo (1956 – 1962), který čelil stále neutichající populační explozi a sociálním nepokojům, čímž na důležitosti nabývala agrární reforma. Prezident Fernando Belaúnde Terry (1963 – 1968) přišel s konkrétním návrhem agrární reformy, avšak Parlament v čele s APRA, která opustila svou původní sociální orientaci a stočila se politicky více doprava, ho bojkotoval.²⁷ V andských oblastech bojovaly levicové *guerilly* za práva rolníků. I když zpočátku vlády prezidenta Belaúndeho Peru ekonomicky prosperovalo, později opět přišla krize v souvislosti s poklesem exportu, zpomalením těžby nerostných surovin a rostoucím zahraničním dluhem. V září 1967 navíc vedla inflace k 40 % devalvací měny.²⁸ Krize způsobila zvýšení daní a pozastavení důležitých veřejných prací, s čímž souvisela i rostoucí míra nezaměstnanosti. Nakonec prezident ztratil i podporu armády a 3. října 1968 došlo k vojenskému převratu, který nastolil „revoluční vládu ozbrojených sil“ do roku 1980. Země byla po tuto dobu vedená vlasteneckou nacionalistickou vládou v čele se silnou armádou.

²⁶ V roce 1940 počet obyvatel odpovídal šesti milionům, o deset let později se zvýšil na deset milionů, v roce 1989 na devatenáct milionů.

²⁷ Komunistická strana Peru demokratické reformy prezidenta Belaúndeho podporovala.

²⁸ ROEDL, Bohumír: *Peru*, Praha, Libri, 2003, ISBN 80-7277-205-8 (str. 82)

3 Demokracie

3.1 Pojem demokracie, její kořeny a vývoj

Ač se může zdát, že demokracie je pojem jednoznačný a jasný, není tomu tak. Od svého vzniku až po současnost se její význam a podoba měnily, přizpůsobovaly se době, a ani dnes nefunguje všude stejně na základě unifikovaných pravidel. Obecně můžeme demokracii chápat jako ideální představu o fungování společnosti a mezilidských vztahů, ale dále v textu ji budeme vnímat pouze jako označení skutečného systému vládnutí. Moderní pojetí demokracie, s kterou se setkáváme v běžném životě dnes my, je produktem až 20. století.

Nicméně tento způsob vládnutí má kořeny již v dávné historii, a to v klasickém Řecku kolem roku 500 před naším letopočtem. Zde bylo poprvé umožněno značnému počtu občanů podílet se na rozhodování týkajících se věcí veřejných. Proto i termín demokracie, *demokratia*, pochází z řeckých slov *demos* (lid) a *kratos* (vládnout). Těžištěm řecké demokracie bylo shromáždění, kterého se mohli účastnit všichni občané. Všichni také měli stejnou šanci zastávat po určitou dobu výkon některých veřejných funkcí, jelikož pro výběr konkrétní osoby sloužila metoda losování či loterie. Tento způsob vládnutí byl možný z toho důvodu, že se Řecko skládalo z několika stovek malých nezávislých městských států, na jejichž úrovni shromáždění fungovala. Ve starověkém Římě se víceméně ve stejné době objevil systém velmi podobný. Jeho název republika vznikl spojením latinských slov *res* (věc, záležitost) a *publicus* (veřejný). I zde měli právo podílet se na vládě všichni, i prostí obyvatelé. Nicméně je nutné zdůraznit, že všemi obyvateli se měla na mysli, stejně jako v Řecku, pouze mužská část populace. To je ovšem stav, který byl charakteristický i pro většinu následujících demokracií a republik až po začátek 20. století. I přesto, že římská republika trvala mnohem déle než řecká demokracie²⁹, narazila na problém spojený s rozšiřováním území. Shromáždění se konala uvnitř hlavního města, ale pro mnoho občanů bylo již z důvodu veliké vzdálenosti nemožné se jich zúčastnit. Obecně můžeme řecký i římský příklad systému vládnutí nazvat vlada lidu. I tak se dnes někdy velmi zjednodušeně demokracie definuje.

Demokracie se pak znovu objevila až o mnoho století později v Británii, Skandinávii, Nizozemí nebo Švýcarsku, ale její podoba byla už mnohem vyspělejší. Shromáždění byla postupně rozdělena na úrovně místní, regionální i národní, přičemž místní vlády a později

²⁹ Athény, nejslavnější řecký městský stát, kde došlo pravděpodobně i ke vzniku demokracie, byly dobyty roku 321 př.n.l. Makedonií. Demokratický systém vládnutí se tak udržel téměř 200 let.

vzniklý celostátní Parlament se skládal ze zvolených zástupců. První a nejvýznamnější byl Parlament středověké Anglie, který se ustavil za Eduarda I., panujícího v letech 1272-1307.³⁰

Demokracie jako vláda lidu byla od počátku vzniku založena na logice rovnosti. Všichni občané jsou si bez rozdílu rovni a mají právo, přímo či zprostředkovaně, podílet se na politickém rozhodování. Nicméně tato rovnost byla ještě donedávna (1. pol. 20. století) velmi omezena a v podstatě působila jen v rámci určité skupiny většinou privilegovaných lidí. Z politického života byli naprosto vyloučeny ženy a otroci. Ostatní práva a povinnosti také nebyly identické pro všechny obyvatele, a navíc byly značně omezeny. Zvolené zákonodárné orgány měly jen malou pravomoc. Ani v 19. století plně nefungovaly v rámci tehdejších forem demokracií takové instituce, které jsou dnes neodmyslitelnou podmínkou existence demokratických států, a to zejména svoboda projevu a legitimita politické opozice. Z toho důvodu např. americký politolog indického původu Fareed Zakaria tvrdí, že „do 20. století byla většina západoevropských zemí liberálními autokraciemi nebo v nejlepším případě polodemokraciemi“³¹, ale že neexistovaly demokracie v tom smyslu, jak je vnímáme dnes. To dokazuje skutečností, že ve Velké Británii, nejdemokratičtější evropské zemi 19. století, disponovala volebním právem v roce 1830 jen dvě procenta obyvatel, po roce 1867 sedm procent a až v osmdesátých letech se podíl výrazně zvýšil na necelých 40 %. Teprve ke konci čtyřicátých let 20. století se z většiny západních států staly plnoprávné demokracie se všeobecným hlasovacím právem pro dospělé občany.³² Tím vším se jen potvrzuje tvrzení, že demokracie je pojem proměnlivý v čase.

3.2 Principy a znaky současné demokracie

Základním principem soudobé demokracie je možnost výběru vedoucích představitelů státu pomocí regulérních, poctivých a pravidelně se konajících voleb, jichž se účastní lidé, kterým pak tito představitelé budou vládnout. Ve volbách mohou všichni kandidáti svobodně soutěžit o hlasy voličů a na druhé straně všichni dospělí obyvatele mají právo se těchto voleb účastnit. Právě tuto charakteristiku nenajdeme v žádném jiném nedemokratickém režimu, které kromě toho nemají navzájem moc společného.³³ Demokracie dále klade důraz na svobodu jednotlivce a zajišťuje občanům řadu základních práv. Nestačí přitom pouze jejich písemná podoba ve formě zákonů, ale je nutné účinně je uplatňovat v reálném životě. Ve srovnání s diktaturami nebývají demokratické režimy politicky násilné. Naopak v rámci svého systému umožňují veřejnosti podle určitých pravidel vyjadřovat nesouhlas a odpor. Demokracie není

³⁰ DAHL, Robert: *O demokracii*, Praha, Portál, 2001, ISBN 80-7178-422-2 (24)

³¹ <http://www.obcinst.cz/cs/VZESTUP-NELIBERALNI-DEMOKRACIE-c604/> (16.4.2010)

³² tamtéž

³³ Do nedemokratických režimů spadá absolutní monarchie, byrokraticky řízená impéria, oligarchie, aristokracie, personální despotismy, fašistické a komunistické režimy, vojenské diktatury apod.

náchylná k revolučním otřesům, ale spíše přispívá k politické stabilitě také tím, že nabízí pravidelné příležitosti k výměně politických vedoucích představitelů i politických linií.³⁴

Další výhodou demokracie je fakt, že přispívá mnohem více než jakýkoli jiný režim k osobnímu rozvoji člověka. Toto tvrzení není sice jednoznačně prokázané, ale lze ho považovat za velmi pravděpodobné, jelikož povaha politického systému je jedním z faktorů, které ovlivňují rozvoj lidských vlastností a lidského chování. Žádoucí vlastnosti jako je poctivost, slušnost, spravedlivost, odvaha apod. jsou sice většinou vrozené, ale lze je podpořit a rozvinout. Pouze demokratický systém plně umožňuje jedinci samostatně a odpovědně jednat ve svém vlastním zájmu, brát v úvahu zájmy ostatních, svobodně a otevřeně diskutovat s těmi, s nimiž čelí nějaké společné překážce, a hledat s nimi nejlepší řešení.

Co se týče mezinárodních vztahů, demokracie jsou podle některých autorů nejmírumilovnější režimy. Americký politolog a akademik Michael W. Doyle přišel v 80. letech 20. století s teorií „demokratického míru“, která jednoduše tvrdí, že demokratické státy spolu neválčí, jelikož na základě svých společných norem preferují mírové řešení konfliktů. Tuto myšlenku však jako první uvedl pruský filosof a myslitel Immanuel Kant ve svém díle „K věčnému míru“ kde tvrdil, že v demokraciích rozhoduje ten, kdo válku platí – tedy veřejnost – a ta je pochopitelně opatrná.³⁵ Doyle obhajoval svou teorii výsledky empirických zkoumání, které prokázaly, že od počátku 19. století až dodnes proti sobě neválčily dvě demokratické země. Tato teorie se však dočkala značné kritiky. Jednak pro to, že demokratických států bylo málo a počet válek za posledních dvě stě let také nebyl veliký, tudíž i pravděpodobnost vypuknutí válečného konfliktu mezi dvěma demokraciemi byla nízká. Dále pro to, že ignoruje takové konflikty jako např. americkou občanskou válku (1861 – 1865), válku španělsko-americkou (1898) nebo válku mezi Velkou Británií a Argentinou o Falklandské ostrovy (1982), že demokratické země sice nebojují mezi sebou navzájem, ale neustále válčí s ostatními režimy a to velmi krutě a často tyto konflikty samy vyvolávají, a v neposlední řadě je diskutabilní i držení jaderných zbraní jakožto záruky míru. Demokratické státy spolu neválčí pouze z důvodů politických či ideových, ale také z důvodů zcela pragmatických, tedy ekonomických. Ve všech demokratických státech funguje tržní ekonomika³⁶, která je mimo jiné založena na volném obchodu a ten vytváří vzájemnou závislost mezi státy, pro něž je tudíž užitečnější spolupráce než nákladná válka.

³⁴ HUNTINGTON, Samuel: *Třetí vlna*, Brno, Centrum pro studium demokracie a kultury, 2008, ISBN 978-80-7325-156-7 (str.36)

³⁵ ZAKARIA, Fareed: *Budoucnost svobody*, Praha, Academia, 2004, ISBN 80-200-1285-0

³⁶ To však neplatí naopak, tedy že nutně všechny země s tržní ekonomikou musí být demokratické. Typickým soudobým příkladem je Čína, kde komunistický režim jde zatím ruku v ruce s tržním kapitalismem.

Liberální hospodářská politika je tedy dalším rysem demokratických režimů. Fungující tržní kapitalismus přispívá k ekonomickému růstu, který omezuje chudobu a zvyšuje blahobyt a životní úroveň, čímž oslabuje sociální a politické konflikty. Zároveň vytváří početnou vzdělanou střední vrstvu obyvatelstva, která již podle slov Aristotela podporuje demokratické myšlenky a instituce, jako je nezávislost, osobní svoboda, zajištění vlastnických práv nebo účast na politickém rozhodování. Přínosem tržního kapitalismu je také rozdělení ekonomické výkonnosti státu mezi několik relativně nezávislých subjektů, což vylučuje potřebu silné až autoritářské ústřední vlády. Není však možné tvrdit, že hospodářský růst se omezuje pouze na demokratické země a že ekonomická stagnace je výsadou zemí nedemokratických. To dokazuje i nedávná globální hospodářská krize, která měla kořeny v USA, kde jedním z pilířů zahraniční politiky je šíření demokracie ve světě. Ve většině postižených zemí, včetně USA, byly nutné zásahy státu pro eliminaci a odvrácení krize, přičemž možnost státních regulací je protikladem tržního kapitalismu. Nicméně tyto regulace jsou zcela běžným opatřením v tržních ekonomikách, jelikož pomáhají např. dodržovat obchodní dohody, bránit vzniku monopolů, chránit vlastnická práva apod. Bez zásahu státu by mohlo docházet k poškozování určitých skupin lidí, jelikož kapitalisté jsou v zásadě motivováni svými zisky a veřejný zájem ignorují.

Robert Dahl nazývá moderní zastupitelskou demokracii, která je produktem 20. století, polyarchie. Podle něj se jedná o novou formu demokracie, která nikdy před tím v historii neexistovala. Od dřívějších politických systémů ji odlišuje přítomnost následujících sedmi institucí:³⁷

1. volení vládní úředníci
2. svobodné a spravedlivé volby
3. všeobecné volební právo
4. právo ucházet se o úřad
5. svoboda projevu
6. alternativní informace
7. svoboda sdružování

3.3 Demokracie ve světě

Podle základní charakteristiky současné demokracie, tedy existence poctivých, pravidelných, regulérních, všeobecných voleb, jichž se účastní všichni dospělí obyvatelé za účelem výběru hlavních představitelů státu, najdeme v dnešním světě 119 zemí s demokratickým systémem vládnutí (z celkového počtu 193). Nicméně podle organizace *The Economist*

³⁷ DAHL, Robert: *Demokracie a její kritici*, Praha, Victoria publishing, 1995, ISBN 80-85605-81-3 (str. 202)

Intelligence Unit, která od roku 2006 každoročně vypracovává a zveřejňuje index demokracie³⁸, můžeme sice téměř polovinu zemí světa považovat za demokracie, ale pouze 30 z nich jsou tzv. plné demokracie a 50 odpovídá demokraciím nefunkčním.³⁹ To jsou hodnoty, které vykazuje index demokracie za rok 2008, jež následně označuje 36 zemí světa za hybridní režimy a 51 zemí jako autoritářské režimy.

Tabulka 1 Index demokracie 2008 podle typu politického režimu

Typ politického režimu	Počet zemí	% z celkového počtu zemí	% světové populace*
Plné demokracie	30	18,0	14,4
Nefunkční demokracie	50	29,9	35,5
Hybridní režimy	36	21,6	15,2
Autoritářské režimy	51	30,5	34,9

*Světová populace zde odpovídá celkovému počtu obyvatel ve 167 zemích, kde k šetření dochází. Jelikož jsou ze statistiky vyloučeny pouze mikrostáty, tak tato hodnota téměř odpovídá skutečnému celkovému počtu světové populace v roce 2008.

zdroj: <http://graphics.eiu.com/PDF/Democracy%20Index%202008.pdf>

Z tabulky je patrné, že pouze 14,4 % světové populace žije v plně fungujících demokraciích. Nejdemokratičtější zemí pro rok 2008 bylo vyhlášeno Švédsko, České republice patřila pozice 19. a Peruánské republice 70. s indexem 6,31. (Kompletní přehled indexu demokracie pro rok 2008 viz příloha 1. Mapa úrovně svobody ve světě viz příloha 2.)

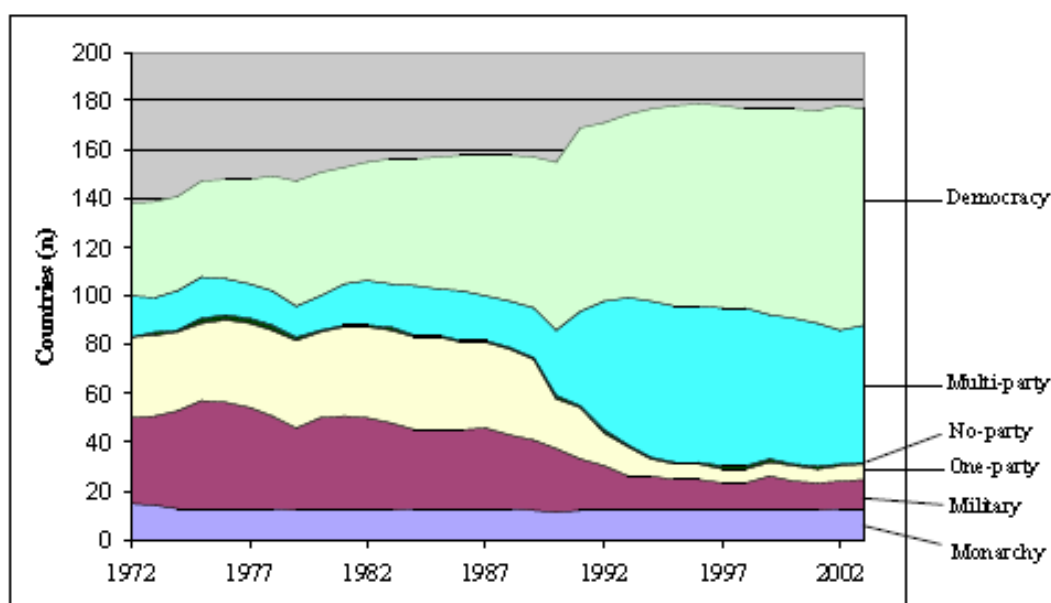
Většina současných demokratických států ještě v nedávné minulosti spadala do skupiny autoritářských nebo totalitních režimů. Jedná se tedy o demokracie mladé, které v minulosti buď už nějaké zkušenosti s demokratickou formou vlády měly nebo nikoli. Americký politolog Samuel Huntington označil skupinu přechodů od nedemokratických vládních režimů k režimům demokratickým, k nimž dochází v nějakém ohraničeném časovém období a je jich podstatně více než přechodů opačným směrem, termínem „demokratizační vlna“. V roce 1974 byla po svržení diktatury v Portugalsku odstartována třetí, zatím poslední, demokratizační vlna, která v následujících patnácti letech přivedla k demokracii přibližně třicet států světa, přičemž jí výrazně pomohlo zhroucení a rozpad Sovětského svazu na přelomu osmdesátých a devadesátých let. Mladé demokracie mohou být křehké a náchylné k opětovným zvratům, proto je nutné je stabilizovat. K udržení a rozvoji demokracie přispívá především kontrola demokraticky volených státních činitelů nad armádou a policií, přirozená demokratická politická kultura v zemi, nebo-li

³⁸ Tento index se stupnicí od 0 (nejméně demokratický stát) do 10 (nejvíce demokratický stát) porovnává 165 nezávislých států světa (zbývající mikrostáty jsou ze statistiky vyřazeny), přičemž zohledňuje občanskou svobodu, politickou kulturu, fungování vlády, volební proces a možnost politické spoluúčasti. Tím umožňuje vytvořit pohled na současný stav demokracie.

³⁹ <http://graphics.eiu.com/PDF/Democracy%20Index%202008.pdf> (16.10.2010)

přesvědčení občanů a politických vůdců o demokratických myšlenkách a hodnotách i demokratické praxi, absence vměšování cizích států, které demokratickému způsobu vlády nepřejí, do vnitřních záležitostí dané země, tržní ekonomika a hospodářský růst a v neposlední řadě i kulturní homogenita, která tlumí možnost konfliktů mezi subkulturami. Na konci 20. století demokracie jednoznačně triumfovala mezi politickými režimy, i když v jeho průběhu došlo také přibližně k sedmdesáti případům jejího zhroucení.⁴⁰ Následující graf ukazuje četnost politických režimů od 70. let 20. století po rok 2003.

Graf 5 Četnosti politických režimů podle roku

zdroj: <http://kellogg.nd.edu/publications/workingpapers/WPS/331.pdf>

Tento graf rozděluje nedemokratické režimy na monarchie, vojenské režimy a volební režimy, které dále rozlišuje na bezpartajní, jednostranné a vícestranné režimy. V bezpartajních režimech jsou všechny politické strany zakázané a ve volbách proto soupeří jen individuální kandidáti. Jako příklad slouží Maledivy. V jednostranném režimu, jehož typickým příkladem je Severní Korea nebo Čína, je legitimní pouze jedna strana, která se může účastnit voleb. V některých případech (Irák za vlády Saddáma) může být i nestranným kandidátům povoleno účastnit se voleb. Vícestranný režim je takový, kde se voleb kromě vládnoucí strany mohou účastnit také kandidáti z opozičních stran nebo nestraníci. Samy opoziční strany se na protest proti převládajícím podmínkám dobrovolně vzdávají účasti voleb. Příkladem je Mexický režim do roku 2000.

⁴⁰ DAHL, Robert: *O demokracii*, Praha, Portál, 2001, ISBN 80-7178-422-2 (str.131)

I když existují obecné charakteristiky a podmínky demokracie, polyarchie, není možné předpokládat, že všechny demokratické státy fungují na stejných principech, nebo-li že mají identické ústavy. Např. Velká Británie ani psanou podobu ústavy nemá, ale některé instituce jsou tak pevně zakořeněné v jejím konstitučním systému na základě různých historických okolností, že ani nemusí dávat dohromady nějaký oficiální dokument přijímaný jako ústava. Demokratické země mohou být dále založené buď na prezidentském nebo parlamentním systému. V prezidentském systému je šéf exekutivy zároveň předsedou vlády, kterou si sám jmenuje, a je volen přímo obyvatelstvem na pevné funkční období. Není odpovědný Parlamentu, jež má na starosti legislativu, a proto se tato forma označuje jako dualistický výkon státní moci. Ústava prezidentovi navíc svěřuje širokou škálu pravomocí, například možnost vydávat dekrety s určitou dobou trvání či oblastí působení. Pro parlamentní systém je charakteristická svrchovanost Parlamentu, který má významný vliv na tvorbu a schvalování zákonů. Výkonné a zákonodárné složky moci spolu musí úzce spolupracovat, v době krize přebírá významnou roli prezident. Převaha Parlamentu nad výkonnou mocí se může projevat souhlasem se jmenováním vlády, možností vyslovení nedůvěry vládě či volba prezidenta. Typickým příkladem prezidentského systému jsou Spojené státy americké a příkladem systému parlamentního Velká Británie. To potvrzuje proměnlivost demokracie v místě.

Fenomén dnešní doby, který popisuje Fareed Zakaria ve svém díle „Budoucnost svobody“ a který také dokazuje různé podoby demokracie, je neliberální demokracie. V podstatě se jedná o to, že politické svobody, které reprezentuje demokracie, nejdou ruku v ruce se svobodami občanskými. Skupinu základních občanských svobod, do které patří svoboda projevu, shromažďování, náboženského vyznání a vlastnictví, můžeme nazvat konstituční liberalismus. Liberální demokracie je proto takový politický systém, kde dochází nejen k regulérním a spravedlivým volbám, ale který se také vyznačuje vládou zákona, oddělením mocí a ochranou základních svobod. Tato podoba demokracie je vlastní západnímu světu, nicméně ve zbytku světa se stále více projevuje výše zmíněný fenomén. Demokracie vzkvétá, konstituční liberalismus však nikoli. V mnoha zemích demokraticky zvolené režimy nedodržují ústavou vymezený rámec své moci a navíc často ignorují a porušují základní občanská práva a svobody.

Ideový rozpor mezi konstitučním liberalismem a demokracií se týká autority vlády. Zatímco konstituční liberalismus klade důraz na omezení moci vlády, aby byla zabezpečena práva a svobody jednotlivce, smyslem demokracie je tuto moc koncentrovat a použít. Demokraticky zvolená vláda má jakožto zástupce lidu tendenci se domnívat, že disponuje absolutní suverenitou (tj. mocí), což může vyústit v centralizaci moci zasahováním do práv a pravomocí ostatních složek společnosti. Toto osvojování cizích pravomocí může probíhat jak

v rovině horizontální, která postihuje jiné odvětví státní správy, tak v rovině vertikální, která postihuje regionální a místní úřady, soukromé podniky a další nestátní uskupení.⁴¹ Nekontrolovaná centralizace moci je velkým nepřítelem liberální demokracie. Již francouzský politický myslitel Alexis de Tocqueville (1805-1859) varoval před „tyranií většiny“ slovy: „Sama podstata demokratické vlády spočívá v absolutní suverenitě většiny.“ Na Západě, kde existuje ochrana občanských práv a menšin, není tento problém aktuální, ale v rozvojových zemích je zcela běžný. Demokracie bez konstitučního liberalismu není jednoduše jen nedostatečná, ale je nebezpečná, protože s sebou nese erozi svobody, zneužití moci, etnické spory a dokonce i válku.⁴²

3.4 Demokracie v Latinské Americe

Země Latinské Ameriky mají mnoho společných charakteristik, což vyplývá především z historické zkušenosti s evropskou kolonizací. Všechny současné nezávislé a suverénní země tohoto regionu spadaly kdysi pod španělskou, portugalskou nebo francouzskou nadvládu, z které se vymanily v průběhu 19. století po krvavých a dlouhotrvajících bojích za nezávislost. Odtud také pochází název regionu Latinská Amerika, jelikož jazyky evropských kolonizátorů, které se následně staly oficiálními jazyky nově vzniklých zemí, jsou latinského původu. Kromě jazyka, nekompromisně převládá španělština, všechny země spojuje římskokatolické náboženství, které také přinesli Evropané, a jelikož většina národností je silně věřící, církve hrají i dnes důležitou roli ve veřejném životě. I když již v různých proporcích, všem zemím je také vlastní etnická různorodost, vysoký stupeň urbanizace a negramotnosti obyvatelstva, problémy s chudobou, kriminalitou a korupcí. Historicky byl celý latinskoamerický region ekonomicky a politicky velmi nestabilní a 20. století pro něj bylo v obou těchto směrech nesmírně bouřlivé.

Typickým rysem latinskoamerických států je silná moc armády a ostatních ozbrojených složek. Vojenští vůdcové (*caudillové*), kteří získali prestiž díky bojům za nezávislost, se často střídali v čele států a tím vtiskli ráz politickému charakteru a vývoji. Žádný jiný region na světě nemá tolik zkušeností s vojenskými puči jako právě Latinská Amerika. Demokracie proto ve velké části 20. století (zhruba do konce 70. let) neměla velkou možnost se v těchto zemích prosadit, a když se jí to někdy povedlo, byla často opět svržena a potlačena. Například ve čtyřech zemích Střední Ameriky - Guatemale, Salvadoru, Hondurasu a Nikaraguy – se mezi lety 1948 a 1982 více než dvě třetiny ze sedmačtyřiceti vlád dostaly k moci jinak než prostřednictvím

⁴¹ Příklady takového chování jsou Alexandr Lukašenko, prezident Běloruska, který je jako jediný považován za autokratického diktátora v Evropě, Alberto Fujimori, bývalý prezident Peru, který rozpustil Parlament a dočasně zrušil ústavu, nebo Hugo Chávez, prezident Venezuely, jehož politika se blíží kubánskému režimu.

⁴² <http://www.obcinst.cz/cs/VZESTUP-NELIBERALNI-DEMOKRACIE-c604/> (15.4.2010)

svobodných a regulérních voleb (nejčastěji jim k tomu dopomohl právě vojenský puč).⁴³ Na druhou stranu ojedinělým případem nejen Latinské Ameriky ale celého světa vůbec je Kostarika, kde po krátké občanské válce (1948) došlo ke změně ústavy, která v roce 1949 zrušila armádu. Tak Kostarika eliminovala možnost vojenského převratu a přispěla tím k politické stabilitě. Dnes je nejdemokratičtější zemí Latinské Ameriky s příznivým ekonomickými výsledky.⁴⁴

V průběhu 20. století byl politický vývoj v Latinské Americe velmi ovlivněn činy USA, které měly v tomto regionu velký ekonomický zájem. V první polovině 20. století se USA soustředily na oblast Střední Ameriky a Karibiku, kde americká korporace *United Fruit Company* měla pod kontrolou trh s tropickým ovocem a určovala jeho cenu. Zpravidla byla tato korporace napojena na autoritářské diktatury v daných zemích, s nimiž se navzájem podporovala. Pokud v nějaké zemi došlo k nepokojům či povstáním, USA vojensky zasáhly.⁴⁵ Nedovolily, aby jejich zájmy v regionu byly ohroženy, a proto můžeme tuto skutečnost označit za příklad neokolonialismu.

Po druhé světové válce si USA udržovaly i nadále značný politický, ekonomický a vojenský vliv napříč Latinskou Amerikou. Za účelem podpořit pravé křídlo politického spektra se USA spojily s armádními silami v regionu. S ospravedlňujícím vysvětlením, že brání šíření komunismu a chrání zájmy národní bezpečnosti, Spojené státy několikrát zasáhly do vnitřních záležitostí zemí Latinské Ameriky. Skutečné zájmy však ve většině případů byly hospodářské a z toho důvodu se USA nevzdaly ani intervencí, které vedly k pádům demokraticky zvolených vlád. Nejotřesnějším příkladem je tajná intervence zpravodajských služeb USA v Guatemale v roce 1954, která svrhla demokraticky zvoleného prezidenta, levicového populistu, Jacoba Arbenze⁴⁶, a nastolila vojenský režim. Arbenzovy agrární a fiskální reformy byly vnímány jako hrozba pro zájmy *United Fruit Company*, a proto se CIA podílela na invazi podporou vojenské opozice. Podobný scénář se odehrál i v Chile, kde v roce 1970 v demokratických volbách vyhrál silně levicově orientovaný kandidát Salvador Allende, který nastolil cestu k socialismu. Během jeho vlády došlo k ekonomické reformě, průmysl a bankovníctví se znárodnilo, na což doplácely investice amerických korporací. Proto v roce 1973 CIA spolu s opozicí připravily vojenský převrat a k moci se dostal generál Augusto Pinochet, jehož vláda (do roku 1989) znamenala nejkrutější období pro moderní chilskou historii.

⁴³ DAHL, Robert: *O demokracii*, Praha, Portál, 2001, ISBN 80-7178-422-2 (str. 134)

⁴⁴ Kostarický prezident Oscar Arias Sánchez získal v roce 1987 za svoje snahy rozšířit mír do ostatních zemí Střední Ameriky Nobelovu cenu za mír.

⁴⁵ 1904, 1916 – 1954 v Dominikánské republice, 1906 a 1920 v Guatemale, 1912 – 1924 a 1926 Nikaraguy, 1915 – 1933 na Haity.

⁴⁶ DAHL, Robert: *O demokracii*, Praha, Portál, 2001, ISBN 80-7178-422-2 (str. 133)

Přestože si armáda i dnes udržuje v zemích Latinské Ameriky silnou pozici, není už tolik pravděpodobné, že by se podílela na svržení civilní demokracie. V některých případech se dokonce spojila s levicovými, nově zvolenými, režimy a přerušila vazby s USA, což přispělo k politickým změnám v regionu.⁴⁷

Inspirujíc se Huntingtonovou definicí „demokratizační vlny“, Scott Mainwaring a Aníbal Pérez-Liñán (2005) modifikují a přizpůsobují tento pojem událostem v Latinské Americe. Demokratizační vlnu tedy chápou jako nepřetržitý časový interval, během něhož dochází k trvalému poklesu počtu autoritativních režimů. Takováto vlna se považuje za skončenou, když počet autoritativních režimů vzroste během jednoho roku nebo zůstává neměnný po déle než tři po sobě jdoucí roky. Podle této definice došlo v Latinské Americe ke dvěma vlnám demokratizace mezi lety 1946 a 2003. První proběhla v období 1956 – 1962 a druhá v období 1978 – 1992. Autoři nicméně vlnu, která započala v roce 1978, nazývají také třetí vlnou, jelikož víceméně koresponduje s Huntingtonovým časovým vymezením (1974 – 1991).

Tato vlna byla velmi extensivní a překvapivá pro řadu mezinárodních pozorovatelů, kteří podobný vývoj vůbec nepředpokládali. Během čtrnácti let vzrostl počet demokratických a polodemokratických režimů z tří na osmnáct.⁴⁸ Následující tabulka ukazuje proměny politických režimů v Latinské Americe v letech 1945 – 2003. Jako demokratický je zde označován režim, který během příslušného roku splňoval následující čtyři charakteristiky: 1) vláda byla zvolena ve svobodných a spravedlivých volbách, 2) občanské svobody byly dobře chráněny, 3) elektorát se skládal z většiny dospělé populace, 4) armáda ani jiní nevolitelní aktéři nezasahovali do vládnutí. Pokud jeden nebo více z vyjmenovaných znaků jsou pouze částečně oslabeny, režim je označen za polodemokratický. Pokud jakýkoli z vyjmenovaných znaků není dodržen, režim je označen za autoritářský.

⁴⁷ KOZLOFF, Nikolas: *Revolution*, New York, Palgrave Macmillan, 2008, ISBN – 10: 0-230-60057-3 (str. 2)

⁴⁸ HAGOPIAN, Frances a MAINWARING, Scott: *The third wave of democratization in Latin America*, New York, Cambridge University Press, 2005, ISBN – 10: 0-521-61320-5 (str.19)

Tabulka 2 Politické režimy v Latinské Americe, 1945 – 2003

Země	Období	Režim	Země	Období	Režim
ARGENTINA	1945	A	KOLUMBIE	1945 - 1948	P
	1946 - 1950	P		1949 - 1957	A
	1951 - 1957	A		1958 - 1973	P
	1958 - 1961	P		1974 - 1989	D
	1962	A		1990 - 2003	P
	1963 - 1965	P	KOSTARIKA	1945 - 1948	P
	1966 - 1972	A		1949 - 2003	D
	1973 - 1974	D	KUBA	1945 - 1951	P
	1975	P		1952 - 2003	A
	1976 - 1982	A	MEXIKO	1945 - 1987	A
	1983 - 2003	D		1988 - 1999	P
BOLÍVIE	1945 - 1955	A		2000 - 2003	D
	1956 - 1963	P	NIKARAGUA	1945 - 1983	A
	1964 - 1981	A		1984 - 2003	P
	1982 - 2003	D	PANAMA	1945 - 1947	P
BRAZÍLIE	1945	A		1948 - 1955	A
	1946 - 1963	D		1956 - 1967	P
	1964 - 1984	A		1968 - 1989	A
	1985 - 2003	D		1990 - 1993	P
CHILE	1945 - 1972	D		1994 - 2003	D
	1973 - 1989	A	PARAGUAY	1945 - 1988	A
	1990 - 2003	D		1989 - 2003	P
DOMINIKÁNSKÁ REP.	1945 - 1965	A	PERU	1945 - 1947	P
	1966 - 1973	P		1948 - 1955	A
	1974 - 1977	A		1956 - 1961	P
	1978 - 1993	D		1962	A
	1994 - 1995	P		1963 - 1967	D
	1996 - 2002	D		1968 - 1979	A
EKVÁDOR	1945 - 1947	A		1980 - 1982	D
	1948 - 1962	P		1983 - 1984	P
	1963 - 1967	A		1985 - 1987	D
	1968 - 1969	P		1988 - 1991	P
	1970 - 1978	A		1992 - 1994	A
	1979 - 1999	D		1995 - 2000	P
	2000	P		2001 - 2003	D
	2001 - 2003	D	URUGUAY	1945 - 1972	D
EL SALVADOR	1945 - 1983	A		1973 - 1984	A
	1984 - 1991	P		1985 - 2003	D
	1992 - 2003	D	VENEZUELA	1945	A
GUATEMALA	1945 - 1953	P		1946	P
	1954 - 1985	A		1947	D
	1986 - 2003	P		1948 - 1957	A
HAITI	1945 - 2003	A		1958 - 1998	D
HONDURAS	1945 - 1956	A		1999	P
	1957 - 1962	P		2000 - 2001	D
	1963 - 1981	A		2002 - 2003	P
	1982 - 2003	P			

vysvětlivky: A – autoritářský, D – demokratický, P – polodemokratický

zdroj: HAGOPIAN, Frances a MAINWARING, Scott: *The third wave of democratization in Latin America*, New York, Cambridge University Press, 2005, ISBN – 10: 0-521-61320-5 (str. 3)

Z tabulky je zřejmé, že politická nestabilita byla opravdu vlastní téměř všem zemím Latinské Ameriky. Vůbec k nejčastějším změnám režimů mezi lety 1945 a 2003 docházelo v **Peru** a Argentině. Podle některých politologů přispívá k politické nestabilitě v regionu kromě již zmíněných faktorů také kombinace prezidentského systému vládnutí s volebním systémem poměrného zastoupení, jelikož produkuje populistické vůdce a množství stran. Systém poměrného zastoupení je takový, kdy se poměr počtu křesel, který strana získá v zákonodárném sboru (např. 53 % křesel), co nejvíce shoduje s poměrem hlasů voličů, které strana ve volbách získala (např. 53 % hlasů voličů). Volební systém poměrného zastoupení je typický pro starší demokracie, země kontinentální Evropy, prezidentský systém vládnutí je typický pro USA. Latinskoamerické země se inspirovaly v obou případech.

Změny charakteru mezinárodního prostředí byly důležité pro zabezpečení a postupování třetí demokratizační vlny v Latinské Americe. Zaprvé šlo o posun v zahraniční politice USA od podpory přátelských diktatur směrem k naléhání, aby jejich američtí spojenci byli demokraciemi. K této změně došlo na konci 70. let za vlády prezidenta Jimma Cartra, který veřejně kritizoval zneužívání lidských práv autoritářskými režimy, které byly spřátelené s USA (Argentina, Brazílie, Chile a Uruguay). Carter také podporoval přechod k demokracii v Dominikánské republice, Ekvádoru a Peru. Jeho následníci pokračovali ve stejném směru a napomáhali šíření demokracie v latinskoamerickém regionu. I řada vládních agentur USA, včetně Agentury pro mezinárodní rozvoj (*USAID - United States Agency for International Development*), přispěly k podpoře demokracie v Latinské Americe.

Ideologická podpora demokracie, ke které se vláda USA obrátila, však ještě nemusela znamenat úspěch. Důležitou roli sehrály nově vzniklé přímé sankce, kterým čelili autoritářští držitelé moci nebo potenciální aktéři vojenského převratu. Některé instituce operující na americkém kontinentě jako Mercosur⁴⁹ nebo Organizace amerických států⁵⁰ totiž jasně stanovily demokracii jako podmínku pro trvání členství jednotlivých států. Jakákoli členská země, která by prodělala převrat, by byla automaticky vyloučena z organizace a ztratila by tím

⁴⁹ Mercosur (*Mercado Común del Sur*) je ekonomické sdružení volného obchodu, které vzniklo v roce 1991 a jejími současnými členy jsou Argentina, Brazílie, Paraguay, Uruguay a Venezuela (2006). V roce 1997 byl zakládající dokument rozšířen o požadavek, že všechny členské země musí dodržovat demokracii, jinak dojde k přerušení ekonomické kooperace.

⁵⁰ Tato organizace byla založena v roce 1948 na panamerické konferenci v Bogotě jako politické fórum pro všechny země amerického kontinentu. Jejím cílem je rozvoj spolupráce v regionu a posilování míru, bezpečnosti a demokracie na americkém kontinentu. Členy jsou všechny státy amerického kontinentu kromě Kuby a Hondurasu (vyloučen v roce 2009 po vojenském puči, který vyhnal prezidenta Manuela Zelayu do exilu).

řadu výhod, které jí členství v organizaci poskytuje (ekonomické výhody v případě Mercosuru). Možnost takové sankce zabránila převratu např. v Paraguayi (1996) nebo Guatemala (1993).⁵¹

Rozpad Sovětského svazu a zhroucení komunismu v Evropě také ovlivnily mentalitu latinskoamerického regionu. Už před tím byl Sovětský svaz spolu s Čínou vnímán latinskoamerickou levicí jako autoritářský model a z toho důvodu odmítán. Navíc několik levicových politiků a intelektuálů narazilo v exilu na takové zkušenosti, které zkrotily jejich vášně pro socialismus a navedly je k uznání základních hodnot demokracie, což bylo nepochybně nápomocné pro zajištění třetí vlny demokratizace.

Neméně důležitá byla také změna uvnitř katolické církve, která tradičně v latinskoamerických zemích nabývala politického významu a do 60. let 20. století často stranila autoritářským režimům a byla spojena s vládnoucími vrstvami. Byla zastáncem několika vojenských převratů, které svrhly demokratické nebo polodemokratické vlády v regionu. Od druhé poloviny 60. let však v důsledku změn, které byly výsledkem Druhého vatikánského koncilu (1962 – 1965), tato mocná společenská instituce začala podporovat demokratizaci a vynaložila úsilí na změnu autoritářských režimů.

Tři nejúspěšnější demokracie Latinské Ameriky jsou dnes Kostarika, Uruguay a Chile a jediným autoritářským režimem je Kuba, což dokazuje následující tabulka.

⁵¹ HAGOPIAN, Frances a MAINWARING, Scott: *The third wave of democratization in Latin America*, New York, Cambridge University Press, 2005, ISBN – 10: 0-521-61320-5 (str. 42)

Tabulka 3 Hodnocení demokracie v Latinské Americe podle organizace Freedom House

FREEDOM HOUSE SCORES IN THE POST-1978 PERIOD				
Country	First year of competitive regime	Average FH score, 1978*-2006	Std. deviation	Average change, 1978*-2006
Costa Rica	1978	11.6	0.5	0
Uruguay	1985	11.0	0.8	0.1
Chile	1990	10.5	0.9	0.13
Panama	1990	9.6	1.4	0.19
Argentina	1983	9.6	1.0	0.09
Dominican Republic	1978	9.3	1.0	0
Bolivia	1982	9.0	0.6	-0.04
Ecuador	1979	9.0	0.8	-0.07
Venezuela	1978	9.0	2.0	-0.18
Brazil	1985	8.6	1.0	0.05
Honduras	1982	8.4	0.5	0
El Salvador	1984	8.1	0.9	0.14
Mexico	1988	7.7	1.6	0.11
Colombia	1978	7.6	1.3	-0.04
Peru	1980	7.6	2.0	0
Paraguay	1989	7.4	0.5	0.06
Nicaragua	1984	6.6	1.9	0.18
Guatemala	1986	6.6	1.0	-0.05
Haiti	1991**	2.6	1.9	0.33
Cuba	none	0.7	1.0	-0.07

* Average scores computed since the transition from authoritarianism (or since 1978 in the cases of Colombia, Costa Rica, Venezuela, and Cuba).

** President Aristide took office in February of 1991, so we code that year as the beginning of competitive politics.

zdroj: <http://kellogg.nd.edu/publications/workingpapers/WPS/354.pdf>

Tabulka ukazuje zhodnocení úrovně demokracie v Latinské Americe podle indexu organizace Freedom House⁵², měřené od roku 1978 (v případě čtyř států, v kterých demokracie již fungovala) nebo od okamžiku, kdy byl demokratický režim nastolen (u zbývajících států). Rozdíl v úrovni demokracie je v rámci latinskoamerických zemí obrovský. Zatímco Kostarika, Uruguay a Chile jsou velmi stabilní demokracie, kde se respektují politické a občanské svobody, armáda podléhá civilní kontrole (s výjimkou Kostariky, která armádu nemá), role práva je efektivní a kde funguje mechanismus vnitrostátní zodpovědnosti, země na druhém konci spektra jsou politicky velmi křehké a nestálé. Tyto země s nízkou úrovní demokracie mají rysy „neliberálních demokracií“ (DIAMOND, 1999) a „hybridních režimů“ (KARL, 1995), tzn. že některé jejich charakteristiky odpovídají demokratickým jiné polodemokratickým režimům,

⁵² Freedom House je nevládní nezisková organizace USA založená v roce 1941, jejímž cílem je hájení demokracie, politické svobody a lidských práv. Každoročně vydává hodnotící zprávy o stavu a stupni demokratické svobody ve všech státech světa. Index, který měří úroveň demokracie, může mít maximální hodnotu 12.

nicméně žádné hlavní principy demokracie nejsou tak silně porušeny, abychom je mohli označit za autoritářské režimy.

Nejdůležitějším činitelem, který rozhoduje o tom, jak moc demokratický je režim v současnosti, je povaha bývalých politických režimů dané země. Země, které měly v minulosti silnější zkušenosti s demokracií, jsou i dnes pravděpodobně více demokratické. Právě Kostarika, Uruguay a Chile mají z období 1900 – 1977 největší demokratické dědictví, na němž mohou stavět, zatímco většina zemí v regionu se díky bohatým zkušenostem s autoritářstvím transformovala na demokracie velmi nízké kvality. Haiti, jakožto nejslabší demokracie v regionu, prodělalo ve sledovaném období dva převraty (1991, 2004), dvakrát byl uzavřen Parlament (1999, 2004), dvakrát došlo k mezinárodní intervenci (1994, 2004) a hrozil mu kolaps.

Třetí sloupec tabulky ukazuje směrodatnou odchylku, která vypovídá o stabilitě indexu Freedom House v daném období⁵³, a čtvrtý sloupec ukazuje průměrný vývoj režimu demokratickým nebo autoritářským (se znaménkem mínus) směrem.

3.5 Přechod k demokracii

Přechod k demokracii lze obecně charakterizovat jako proces odstraňování nedemokratického režimu a nastolování režimu (více) demokratického. Vědní disciplína, která se těmito procesy zabývá a zkoumá je, se nazývá tranzitologie. Adam Przeworski, americký politolog polského původu, vytýká pojmu *přechod* jasné předurčení výsledku transformace, i když ten může být nakonec úplně jiný. Nově vzniklé demokratické instituce nemusejí přežít nebo výsledek přechodu může být potlačen vnitřním nátlakem či vnějším nátlakem (Maďarsko 1956, Československo 1968, Polsko 1981). I další autoři se shodují na tom, že demokracie je jen jedním, i když nejžádanějším, z možných výsledků přechodu, který v podstatě představuje časový interval mezi dvěma jakýmkoli politickými režimy.

Přechod k demokracii je snazší a úspěšnější u zemí, které s ní již v minulosti měly nějakou zkušenost, na kterou lze relativně bezproblémově navázat (obnovení demokracie = redemokratizace), než u zemí, kde je nutné nový režim budovat od základu (nastolení demokracie = demokratizace). Nicméně ve všech případech odstraňovaný režim do určité míry ovlivňuje charakter vyspělosti občanské společnosti a její schopnost hledat vlastní reprezentanty pro hájení dílčích zájmů. Existuje také určitá symetrie mezi vznikem a zánikem „výjimečných režimů“ (fašismus, vojenské diktatury), jelikož povaha krize, jež ukončila existenci těchto režimů, je shodná s krizí, z níž vzešly (POULANTZAS, 1975).

⁵³ Je vidět, že Kostarika, Honduras nebo Paraguay měly velmi stabilní index napříč daným obdobím, zatímco v Peru, Venezuele a Nikaraguy se projevil významné posuny.

Typologie přechodů k demokracii je různorodá, ale většina autorů se přiklání k rozlišení dvou obecných způsobů. Kritériem tohoto rozlišení je, zda cestu k demokracii otevřel sám starý režim a přiklonila se k ní alespoň část oficiálních autoritářských držitelů moci, nebo zda je otevřena zvnějšku rodící se opozicí stojící mimo tento systém, přičemž od počátku je demokracie rozvíjena jako naprostá alternativa. Právě existence nebo neexistence alternativy je klíčová pro stabilitu současného režimu. Pokud se neobjeví politicky organizovaná alternativa, může autoritářský režim i po ztrátě legitimacy bez obav fungovat nadále. Pro oba zmíněné způsoby zahájení demokratizačního procesu (zevnitř nebo zvenčí mocenského bloku) je nezbytný předpoklad, že uvnitř mocenského bloku nebo vládní koalice panuje napětí a rozepře. Podle Przeworského hrají signály důležitou roli pro zahájení procesu přechodu. Objektivní signály⁵⁴ předznamenávají nějaký konflikt uvnitř vládnoucího bloku. „Čistě pučistické“ signály jsou založené na domněnkách, že se k nějakému převratu schyluje. Samotné trhliny v režimu jsou pak důsledkem nekompaktnosti vládnoucího bloku, která vzniká tehdy, když někteří jeho příslušníci začnou hledat podporu mezi silami, které autoritářský režim až do té doby z politiky vylučoval.

Jak již bylo naznačeno, typů přechodů je mnoho a jejich členění není ani jednoduché ani jednoznačné. Nicméně konkrétní případy nejvíce odpovídaly typu *přechodu zhroucením nebo kolapsem režimu*. Autoritářské režimy kvůli vojenské porážce zvnějšku nebo hluboké vnitřní krizi naprosto ztratí legitimitu a diskreditují se, což vyvolá jejich neschopnost udržovat kontrolu nad průběhem událostí. Přechod kolapsem neničí staré elity, i když jejich příslušníci si nemohou udržet nezměněnou politickou pozici v novém demokratickém režimu, ale pouze je nahrazuje elitami novými. Jako příklad lze uvést Německo, Itálii a Japonsko po druhé světové válce, Řecko a Portugalsko v roce 1974 nebo Argentinu v letech 1982 – 1983. Další častý typ se nazývá *přechod sebevyloučením nebo stáhnutím se*, ke kterému dochází, když autoritářská elita se sama rozhodne odevzdat moc opozici na základě malé vnitřní soudržnosti, nedostatku masové podpory nebo ztrátě prestiže vládnoucí strany. Příkladem tohoto přechodu je **Peru** v roce 1980, Bolívie 1979 – 1980 nebo Uruguay 1982 – 1985. Nejideálnější ale zároveň nejobtížněji realizovatelnou variantou je *sjednaný přechod*, kdy je odstraňovaný režim nahrazován koalicí umírněných představitelů starého i nového režimu.

K typologii přechodů přispěli svou studií, která byla publikovaná v roce 1991, Terry Lynn Karl a Philippe Schmitter. Autoři v této studii rozlišují čtyři ideální typy přechodů (pakt, vnucení, reforma, revoluce), k nimž může dojít na základě kombinace dvou proměnných. Jednou

⁵⁴ Úmrtí vůdce bez vyřešeného nástupnictví, ekonomická krize, masová nespokojenost, zahraniční tlak na reformy apod.

proměnnou jsou aktéři (elity x masy) a druhou proměnnou jsou jimi zvolené strategie (multilaterální kompromis x jednostranná síla). Následující schéma tuto typologii znázorňuje.

Schéma 1 Typologie přechodů podle Terry Lynn Karlové a Philippe Schmittera (1991)

		STRATEGIE	
		KOMPROMIS multilaterální	SÍLA jednostranná
AKTÉŘI	ELITY	PAKT	VNUCENÍ
	MASY	REFORMA	REVOLUCE

zdroj: DVOŘÁKOVÁ, Vladimíra a KUNC, Jiří: *O přechodech k demokracii*, Praha, Sociologické nakladatelství, 1994, ISBN 80-901424-8-6

Přechody k demokracii mohou být vyvolané buď zdola, kdy aktéry jsou osoby podřízeného postavení nebo naprosto vyloučené ze sociálního a ekonomického pořádku starého režimu, nebo shora, kdy aktéry jsou vedoucí představitelé autoritářského režimu. Strategií přechodu může být buď jednostranné použití násilí nebo mnohostranná ochota ke kompromisu. Čtyři ideální typy přechodů nejsou samozřejmě jediné možné. Zbývající nevyplněný prostor umožňuje další kombinace různých situací, ve kterých se mísí obě proměnné.

Autoři ve své studii dochází k závěru, že nejčastěji dochází k nastolení nějakého druhu demokracie pomocí přechodů shora, tzn. kde rozhodující úlohu hrají silné elity, přičemž úspěšnější formou je uzavření kompromisu (přechod paktem). Nicméně v praxi častějším způsobem je druhý typ, demokratizace vnučením (např. Paraguay, Brazílie, Ekvádor, Turecko). V případech, kdy odstraňované elity ztratily kontrolu nad procesem a objevily se autority nové, reformou nebo revolucí, byl úspěch přechodu k demokracii méně pravděpodobný.

Jinou klasifikaci nabízí politický a historický sociolog Samuel Valenzuela, podle něhož typ přechodu k demokracii záleží na kombinaci způsobu přechodu a postoji posledních vládnoucích autoritářských elit k demokratizaci. Přechod může být způsoben buď kolapsem -

porážkou autoritářského režimu, vyproštěním (vysvobozením) nebo reformou. Zatímco u přechodu reformou nedochází k formálnímu odstranění pravidel starého režimu, u zbývajících dvou způsobů jsou pravidla starého režimu zavržena. Navíc u přechodu vyproštěním mají dosavadní vládnoucí jedinci schopnost udržet se během tranzice u moci a díky tomu specifikovat některé podmínky pro eventuální transformaci jejich výkonné funkce. Druhou proměnou v této typologii je postoj vládnoucích autoritářských elit k demokratizaci, která jimi může být plně podporována, odmítána nebo akceptována, i když by elity raději dávaly přednost liberálnímu autoritářskému režimu. Následující schéma ilustruje přechody k demokracii podle Valenzuely.

Schéma 2 Typologie přechodů k demokracii podle Valenzuely (1990)

ATTITUDES OF THE LAST MAIN
AUTHORITARIAN REGIME ELITES
TOWARDS DEMOCRACY

MODALITIES OF TRANSITION TO DEMOCRACY FROM AUTHORITARIAN RULE Change Occurs Through			
	Collapse, Defeat or Withdrawal ¹	Extrication ²	Reform ³
Favor full democratization	Czechoslovakia 1989	East Germany 1990 Peru 1980 Brazil 1945	Spain 1975-76 Hungary 1989 South Korea 1987
Prefer liberalized authoritarian regime but will accept democratization	Argentina 1983 Colombia 1958	Venezuela 1958 Argentina 1973	Poland 1989 Brazil 1980s
Opposed to democratization	Greece 1974 Portugal 1975 Germany and Japan 1945 Italy 1945 Romania 1989	Uruguay 1985	Chile 1990

¹ Rules of the authoritarian regime are abandoned; rulers cannot or opt not to negotiate conditions for leaving power.

² Rules of the authoritarian regime are abandoned, but rulers negotiate leaving power.

³ Transition occurs without breaking the rules of the old regime.

zdroj: <http://kellogg.nd.edu/publications/workingpapers/WPS/150.pdf>

Podle této typologie proběhl přechod k demokracii v Peru v 80. letech za plné podpory autoritářských elit a to způsobem vyproštění, tedy kdy tyto elity měly možnost sjednat si působení i v budoucnu, přičemž ale došlo k odstranění pravidel starého režimu.

4 Cesta k demokracii v Peru

V roce 1963, kdy vyšel z prezidentských voleb vítězně Fernando Belaúnde Terry, představitel pravicové politické strany *Acción Popular* (**AP**), bylo Peru nejblíže šanci nastolit plně demokratický režim. Nový vojenský převrat v roce 1968 však tuto šanci zmařil a přechod k demokracii byl odložen na rok 1980.

Nejprve je nutné představit si ojedinělé charakteristické rysy peruánské levice, které působily na formování její role a postavení v demokratickém systému nastoleném v roce 1980. Až do 60. a 70. let, kdy proběhla vlna sociální mobilizace, která změnila politické poměry a zázemí, nebyla levice v Peru tradičně silnou politickou doménou a netěšila se masové podpoře voličů. Když konečně v druhé polovině 70. let dosáhla značného politického významu, byla vnitřně velmi fragmentovaná.

4.1 Vývoj levice během 60. a 70. let

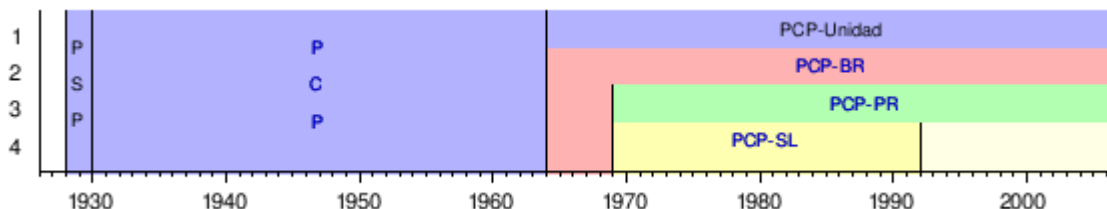
Před 60. lety byla levice v Peru zastoupená dvěma politickými stranami: **APRA** (*Alianza Popular Revolucionaria Americana*) a **PCP** (*Partido comunista Peruano* – Komunistická strana Peru). APRA se během vlády Manuela Prada (1956 – 1962) vzdala svého původního reformního, sociálního, lidového zaměření a přidala se ke konzervativnímu pravicovému proudu podporující oligarchickou vládu. PCP se naopak stala loajálním stoupencem sovětské ideologie a jednala v souladu s moskevskými mezinárodními cíli. Těžila z rostoucího pracovního, rolnického a studentského aktivismu v 50. a 60. letech. Během 60. a 70. let se nicméně na politické scéně objevují nová levicová hnutí (tzv. nová levice), aby soutěžila jak s APRA, poskvrněnou oportunistickým posunem vpravo, tak s PCP věrné Sovětskému svazu. Jednalo se o četné maoistické, trockistické, guevaristické a další radikální organizace.

Maoistické hnutí v Peru bylo nejsilnější v celé Latinské Americe. Původně se objevilo uvnitř PCP v sektoru, který byl nejaktivněji zapojen do práce s rolnickými organizacemi. V roce 1964 došlo k roztržce uvnitř PCP a vznikla samostatná pročínská frakce **PCP-Bandera Roja** (Červená Vlajka). Toto rozštěpení kopírovalo situaci na mezinárodním poli, kde se v roce 1963 ideologicky rozešla komunistická strana SSSR a Číny, událost, která se nazývá Sovětsko-čínská roztržka.⁵⁵ Maoisté přišli s myšlenkou civilní války, která by nastolila cestu k socialismu v Peru.

⁵⁵ Hlavním důvodem roztržky bylo, že čínská komunistická strana odmítla mírumilovnou koexistenci mezi kapitalistickými a komunistickými zeměmi, navrženou sovětským vůdcem Nikitou Chruščovem, aby se předešlo další světové válce.

Později se PCP-Bandera Roja dále dělila a v roce 1969 vznikla **PCP-Patria Roja** a **PCP-Sendero Luminoso** (Světlá stezka).

Obrázek 3 Frakce Komunistické strany Peru (PCP)

zdroj: <http://www.forosperu.net/showthread.php?p=2346813>

Trockistické organizace stejně jako maoistické vznikaly v 60. letech, odsuzovaly strategickou umírněnost Komunistické strany a prosazovaly násilnou revoluci vedoucí k socialismu. Podobně bylo také toto hnutí vnitřně rozštěpené, a i přes osobní působivost jejího předního představitele Huga Blanca, díky němuž hnutí v 70. letech nabylo na významu, trockisté nebyli schopni vytvořit životaschopný politický aparát.

Během 60. let vznikla celá řada dalších levicových skupin s rozdílnými ideologickými a organizačními základy. Některé z nich byly ovlivněny kubánskou revolucí a Che Guevarovým pojetím guerillové války. **MIR** (*Movimiento de Izquierda Revolucionaria* – Hnutí revoluční levice) vzniklo v roce 1962 z odštěpeného levicového křídla strany APRA. V roce 1965 hnutí MIR zahájilo guerillové operace s nadějí, že vyvolá masovou vzpuru, ale bylo brzy poraženo. V 70. letech se toto hnutí rozdělilo na radikální křídlo, které chtělo okamžitě připravit guerillovou válku, a na umírněnější křídlo, které preferovalo vytvoření politické strany s organizačním napojením na lidová hnutí jako předpoklad pro úspěšný revoluční boj.

Další neúspěšné guerillové operace vedla skupina **ELN** (*Ejército de Liberación Nacional* – Armáda Národního Osvobození) založená roku 1962, později napojená na MIR. Po porážce však nehrála důležitou roli na poli peruánské levice.

Nejdůležitější skupina nové levice vznikla v roce 1965 pod názvem **VR** (*Vanguardia Revolucionaria* – Revoluční Předvoj, avantgarda) po té, co doznívaly operace guerillových hnutí. Své kořeny měla v intelektuálních kruzích a studentských hnutích. Zahrnovala různé ideologické proudy, které spojovala oddanost pro revoluční boj, včetně výše zmíněných. Tak VR představovala nacionalistické partizánské sloučení revoluční levice v Peru s cílem nahradit revizionistický reformismus Komunistické strany. VR se snažila vyhnout se chybám, kterých se dopustily MIR a ELN, a vytvořila stabilnější partijní organizaci napojenou na lidová hnutí, aby zajistila sociopolitickou základnu pro guerillové operace.

Je zřejmé, že v 70. letech byla peruánská levice silně vnitřně fragmentovaná. Existovaly víc jak tři tucty levicových stran a hnutí, přičemž je lze rozdělit na čtyři hlavní proudy: prosovětská PCP, Maoistické komunistické strany, Trockistické organizace a rozmanité nové levicové skupiny. I přes tuto nejednotnost, politický význam a síla levice rostly velmi rychle během 60. a 70. let, a to zejména díky rostoucímu konzervatismu strany APRA, vzestupu sociální mobilizace a existenci vojenského režimu.

4.2 Příčiny vojenského převratu v roce 1968

Na konci 60. let bylo Peru sužováno ekonomickou krizí (viz podkapitola 2.4) a politickou nestabilitou, což nasvědčovalo blížícímu se zvratu. Rostoucí sociální nepokoje byly spojené s vysokým stupněm urbanizace. Lidé se masově stěhovali z vesnických oblastí do měst s nadějí, že zde naleznou lepší podmínky pro život, vzdělání apod.⁵⁶ Města však na tuto invazi nebyla připravena a nemohla poskytnout zaměstnání všem příchozím, a tak se v jejich okolí rozrůstaly chudinské čtvrti. Jen v Limě se počet obyvatel od poloviny 60. let do roku 1990 zvedl z dvou na šest milionů.⁵⁷ Všeobecná nespokojenost v zemi nahrávala opoziční straně APRA, která doufala, že z nadcházejících parlamentních voleb v roce 1969 vyjde vítězně. Její naděje však vyprchala 3. října 1968, kdy v zemi došlo k vojenskému převratu pod vedením generála **Juana Velasca Alvarada**.

Převrat byl reakcí na rostoucí napětí v zemi, které vyvrcholilo podepsáním tzv. smlouvy z Talary 13. srpna 1968 mezi peruánskou pravicovou vládou a americkou společností *International Petroleum Company* (IPC), prostřednictvím níž se ukončil dlouholetý spor mezi oběma stranami. Peru znovu získalo naleziště ropy v amazonských regionech La Brea a Pariñas, nicméně těžbu měla po dobu 80ti let i nadále zajišťovat IPC, což jí přinášelo velké výhody včetně monopolu v distribuci paliva. Krátce po té však prezident státního ropného podniku vznesl obvinění, že ze smlouvy byla odstraněna „strana 11“, která obsahovala důležité cifry představující cenu ropy, kterou se IPC zavázala platit peruánskému státu. Toto obvinění posloužilo jako dokonalé ospravedlnění pro vojenský převrat. Pravicový prezident Fernando Belaúnde Terry spolu s jeho stranou Acción Popular byl svržen, smlouva s IPC byla anulována a společnost vypovězena ze země. 9. října 1968 armáda zabrala naleziště ropy, kde dříve operovala americká společnost, a tento den byl oficiálně proklamován jako „Den národní důstojnosti“ (*Día*

⁵⁶ Zatímco v roce 1940 sotva 28 % populace žilo v obcích s více než dvěma tisíci obyvatel, v roce 1981 tento podíl vzrostl na 57 %.

⁵⁷ CONTRERAS, Carlos a CUETO, Marcos: *Historia del Perú contemporáneo*, Lima, Instituto de Estudios Peruanos, 2007, ISBN 978-9972-51-167-7 (str. 325)

de la Dignidad Nacional)⁵⁸. Následujících dvanáct let se v historii Peru nazývá období „Revoluční vlády ozbrojených sil.“ Politická strana APRA byla však přesvědčena, že celá kauza se „stranou 11“ byla smyšlená, že se ve skutečnosti jednalo jen o „bílý papír“ a že skutečným důvodem převratu bylo zabránit, aby se její předseda Haya de la Torre stal v nadcházejících volbách prezidentem země, jelikož se jednalo o kandidáta s největšími preferencemi. Důkazy však strana neměla žádné.

4.1 Revoluční vláda ozbrojených sil

Mezi lety 1968 – 1980 vládly v Peru dvě vojenské junty, které na sebe sice časově navazovaly, ale svým charakterem byly protichůdné. Proto se dvanáctileté období revoluční vlády dělí na dvě fáze. V první fázi (1968 – 1975) byl u moci generál Juan Velasco Alvarado, jehož vládu můžeme označit jako méně autoritářskou, nacionalistickou a jednoznačně reformní, zatímco vláda generála Francisca Moralese Bermúdeze, který stál v čele druhé fáze (1975 – 1980), byla více autoritářská ale ekonomicky liberálnější.

4.1.1 První fáze revoluční vlády

Sedmiletá vláda generála Juana Velasca Alvarada se dnes, s odstupem času, vnímá jako nejlepší pokus v moderní historii země o vytvoření národního státu se souvislou agendou ekonomických, sociálních, politických a kulturních reforem (KRUIJT, 2008). Chtěl skoncovat s oligarchií, která panovala v zemi, a vytvořit stát, který bude garantovat národní stabilitu a eliminovat příčiny, jež by mohly vyvolat guerillovou válku na venkově. V 60. letech se totiž objevily guerilly inspirované vítězstvím kubánské revoluce (1959), proti nimž museli Velascovi vojáci zasáhnout, ale sami následně uznali, že tyto guerilly bojovaly za správnou věc, jelikož venkov sužovala bída a životní podmínky domorodých obyvatel Kečua a Ajmara byly velmi nuzné.

Měnicí se složení armády dokazovalo její nové tendence. Nešlo již nadále o výhradně elitní skupinu, ale armáda začala začleňovat do svých kruhů i představitele středních a nižších tříd, čímž reagovala na rostoucí sociální změny v zemi. Velasco hned po převratu sestavil revoluční vládu skládající se pouze z vojáků, která definovala tzv. „Plán Inca“, jenž obsahoval balíček strukturálních reforem a hlubokých ekonomických, sociálních a politických změn ve prospěch lidových mas trpících chudobou a zaostáváním, který měl zabránit případné občanské

⁵⁸ Později byl tento památný den z civilního kalendáře vyškrtnut, jelikož se jednalo o výročí stanovené nedemokratickou vládou.

válce.⁵⁹ Zároveň tato vláda chtěla vytvořit novou společnost, která se vydá tzv. třetí cestou, jež nebude „ani kapitalistická ani komunistická“. Někteří autoři později toto uspořádání nazvali „státní kapitalismus“. V zemi došlo k masivnímu zestátnování strategických průmyslových sektorů, zemědělské a školské reformě, omezení svobody tisku a posílení odborových svazů.

Stát chtěl mít pod absolutní kontrolou veškeré důležité sektory ekonomiky, a tak přistoupil k zestátnování klíčových průmyslových odvětví a k vyloučení účasti zahraničního kapitálu na jejich financování. Jako první se znárodnil ropný průmysl (*PetroPerú*), těžební průmysl (*MineroPerú*), dále rybářský průmysl (*PescaPerú*), produkce cementu a hnojiva (*SiderPerú*), energetické odvětví (*ElectroPerú*) a telekomunikační odvětví (*EntelPerú*) stejně jako dopravní průmysl a banky. Nicméně nejdůležitější banka v zemi zůstala nevyvlastněna (*Banco de Crédito*). S rostoucí státní aktivitou byl spojen vznik nových ministerstev, která dříve spadala pod Ministerstvo podpory (*Ministerio de Fomento*). Jednalo se o Ministerstvo rybolovu, Ministerstvo průmyslu, Ministerstvo energetického a těžebního průmyslu apod.

Cílem pozemkové reformy započaté roku 1969 bylo vyvlastnění půdy patřící soukromým velkostatkářům a její převedení do rukou pracujících farmářů, prostřednictvím členství v zemědělských družstvech, která spadala pod kontrolu vojenské vlády. Reforma měla rozbít moc tradiční peruánské elity a urychlit vytvoření kooperativní společnosti jako alternativy kapitalismu. Později se ukázalo, že družstva nebyla bezchybnou náhražkou dřívějšího uspořádání, jelikož jeho členové neměli zkušenosti s řízením podniků a neuměli sladit osobní zájmy se zájmy celého družstva, která tak ve většině případů špatně hospodařila. Do roku 1979 bylo z třiceti milionů hektarů úrodné půdy v zemi vyvlastněno téměř 9,1 milionů hektarů. Reforma postihla necelých 16 tisíc statků.⁶⁰ Následující tabulka ilustruje průběh pozemkové reformy.

⁵⁹ Velascův vojenský převrat s účelem nastolit rozsáhlé strukturální reformy pro zlepšení sociálních, ekonomických a politických poměrů v zemi nebyl prvním svého druhu v latinskoamerickém regionu. Podobné rysy mělo jednání mladých progresivních vojáků v Guatemale v 40. a 50. letech a následná revoluční vláda koronela Arbenze. V El Salvadoru v 70. letech chtěli vojáci po převratu také provést strukturální reformy, nicméně se jim nepodařilo odvrátit občanskou válku, která následovala v 80. letech (1980-1992).

⁶⁰ CONTRERAS, Carlos a CUETO, Marcos: *Historia del Perú contemporáneo*, Lima, Instituto de Estudios Peruanos, 2007, ISBN 978-9972-51-167-7 (str. 334)

Tabulka 4 Pozemková reforma, 1969 – 1979

ROK	Vyvlastnění			Přidělení		
	Statky	Rozloha: ha	%	Nabyvatelé	Rozloha: ha	%
1962-1968	546	1 027 649		13 553	375 574	
1969	249	428 080	4,7	7 355	256 774	3,1
1970	391	1 594 727	17,6	42 343	691 697	8,3
1971	478	655 225	7,2	18 671	538 083	6,5
1972	1 732	1 028 477	11,3	38 976	1 119 223	13,4
1973	2 446	952 289	10,5	56 496	1 336 692	16,0
1974	1 522	805 427	8,9	42 080	879 618	10,5
1975	2 376	933 919	10,3	36 590	1 081 692	13,0
1976	3 753	1 298 943	14,3	40 267	634 805	7,6
1977	1 653	486 156	5,4	29 398	592 917	7,1
1978	1 105	749 005	8,3	21 137	560 483	6,7
1979*	121	133 524	1,5	35 504	636 638	7,6
1969-1979	15 826	9 065 772	100,0	368 817	8 328 622	100,0

*Hodnoty pro vyvlastnění ukazují vývoj pouze do června, hodnoty pro přidělení ukazují vývoj za celý rok 1979, tzn. do prosince.

zdroj: MAR, José Matos a MEJÍA, José Manuel: *La reforma agraria en el Perú*, Lima, IEP, 1980

Během Velascovy revoluční vlády se podporoval vznik a organizace občanských hnutí, především odborových, venkovských, studentských apod., aby bylo možné realizovat veřejné reformy bez překážek zájmů oligarchie. Generál Velasco nedůvěřoval vládním stranám a upřednostňoval organizace s účastí veřejnosti. Nicméně na základě pozemkové reformy, kterou odstranil vztah „vlastník půdy - farmář“ neměly klasické odbory definované stranou APRA význam, jelikož veškeré vlastnictví bylo přeměněno na družstevní. Proto byl založen nový druh odborářství, kde měla fungovat spolupráce s družstvy. Mezi lety 1969-1972 vláda uznala 1105 nových odborů, z nichž 383 připadalo na rok 1971 a 412 na rok 1972. V roce 1968 byla znovu založena Všeobecná konfederace pracujících v Peru (*Confederación General de Trabajadores del Perú - CGTP*)⁶¹, která sjednotila důležité svazy jako např. svaz horníků, železničářů, šoférů, pracovníků v oboru bankovníctví, hutnictví, rybolovu, elektroniky apod. Vedení této organizace bylo značně ovlivněno prosovětským komunismem a CGTP fungovala po řadu let jako nejvýznamnější odborové hnutí v zemi. V roce 1971 byl založen Národní systém sociální mobilizace (*Sistema Nacional de Movilización Social - SINAMOS*) za účelem umožnit Peruáncům přímou účast na tvorbě revolučního procesu. V podstatě se jednalo o náhražku za politickou stranu, která měla sloužit „národní revoluci“. Úkolem SINAMOS bylo co nejvíce skloubit vládu s veřejností, a proto měla proniknout do všech možných sociálních organizací a přimět je následovat cíle nastoleného režimu.

⁶¹ Původní CGTP byla založena v roce 1929 předsedou Komunistické strany Peru Josém Carlosem Mariáteguim, nicméně během několika málo let zanikla.

V 70. letech se uskutečnila i reforma ve školství, jejímž hlavním přínosem bylo zavedení dvojjazyčné výuky pro domorodé obyvatele, kteří tvořili asi polovinu obyvatelstva. V roce 1975 se navíc zrovnoprávnil jazyk kečua se španělštinou a od té doby funguje jako oficiální jazyk. Všechny uskutečněné reformy měly veliký význam pro posílení důstojnosti domorodého prostého obyvatelstva, jelikož díky nim se tito lidé začali více účastnit politického a sociálního života.

Během Velascovy vlády byla postupně omezována svoboda tisku, až v roce 1974 došlo k absolutní konfiskaci. Všechny noviny byly odebrány jejím vlastníkům a předány vládním stoupencům, aby se utišily hlasy protestující proti stávající diktatuře. Televizní a radiové stanice od té doby také podléhaly státní kontrole.

V mezinárodní politice se Peru vydalo tzv. třetí cestou, když v roce 1973 vstoupilo do Hnutí nezúčastněných zemí. Toto hnutí vzniklo jako alternativa pro země, které nesouhlasily s bipolárním rozdělením světa během studené války a nechtěly být spojenci ani USA prostřednictvím členství v NATO ani SSSR přistoupením k Varšavské smlouvě. Peru obnovilo diplomatické styky se všemi zeměmi světa nezávisle na politických režimech, které v nich panovaly. Vytvořily se především blízké obchodní styky se Sovětským svazem, s čímž souvisely i dodávky zbraní a vojenského materiálu.⁶² Také se udržovaly aktivní politické styky s ostatními progresivními vládami v regionu, mezi něž patřilo Chile Salvadora Allendeho, Argentina Héctora Cámpory, a Kuba Fidela Castra. Navázání styků s Kubou, které se oslavilo oficiálními ceremoniemi v roce 1972 zároveň v Limě a La Habaně, ovšem znamenalo i uznání kubánské revoluce jako krok vpřed v rámci latinskoamerické emancipace.

Po počáteční dočasné prosperitě přivedly Velascovy reformy zemi do hluboké ekonomické krize. Omezení importu za účelem posílení národní produkce způsobilo nedostatek komodit všeho druhu, vzrostla inflace a státní dluh a následné úsporné programy přijaté vládou způsobily pokles mezd a růst nezaměstnanosti. Zároveň i peruánská ekonomika byla postižena globální ropnou krizí v letech 1973 – 1974 a poklesem světových cen klíčových nerostných surovin. Sociální nepokoje v zemi vyvrcholily 5. února 1975, kdy se ulice historického centra Limy zaplnily zuřícími davy lidí protestujícími proti režimu. Proti vandalům, kteří podpálili několik domů a rabovali obchody a kanceláře, však nikdo nezasáhl, jelikož tyto protesty probíhaly paralelně s celostátní stávkou policie. Všechny problémy včetně špatného zdravotního

⁶² Do Peru se v tomto období dovážely sovětské tanky a letadla, rumunské autobusy, československé motocykly nebo lékařské přístroje z Maďarska.

stavu generála Velasca a názorové rozštěpenosti uvnitř armády umožnily tehdejšímu předsedovi vlády, generálu **Franciscovi Moralesovi Bermúdezovi**, provést nekrvavý převrat dne 29. srpna 1975. Tím se také zabránilo chystanému útoku na Chile, jehož cílem bylo znovuzískání kdysi ztracených území Arica a Tarapacá (viz podkapitola 2.3). Bermúdez byl podporován CIA a tajnými službami USA, které v Chile stály po boku generála Augusta Pinocheta. I přes příslib, že druhá fáze vojenské junty si udrží i nadále revoluční charakter, bylo brzy jasné, že Morales Bermúdez se vydá diametrálně odlišnou cestou než jeho předchůdce.

4.1.2 Druhá fáze revoluční vlády

Počátek druhé fáze revoluční vlády byl doprovázen sporem mezi radikálními generály, kteří chtěli pokračovat v reformním procesu nastaveném Velascem a případně dovést zemi k socialismu, a mezi konzervativními, kteří věřili, že revoluce došla dostatečně daleko a nastal čas odebrat se do kasáren. Nakonec se prosadili ti umírněnější, kteří zanechali progresivní vlády a prosazovali její více institucionální vedení. Otevřeli dialog s tradičně konzervativními politickými stranami a jmenovali civilní technokraty do funkcí ministrů, což bylo za vlády Velasca absolutně nepřijatelné. Vojenský převrat z roku 1968 byl ospravedlňován tím, že bylo potřeba provést hluboké sociální reformy, ale většina představitelů armády byla okolo roku 1975 přesvědčena, že taková potřeba již skončila.

Posun nového režimu směrem doprava s sebou přinesl dramatickou změnu v ekonomické politice tím, že se opouštěly modely státního kapitalismu a ekonomického nacionalismu a nastavil se neoliberalní program. Tato změna reagovala jak na vnější tlaky především ze strany Mezinárodního měnového fondu, tak na vnitřní problémy. Ekonomická krize způsobená nadbytkem Velascových reforem vyvolala obrovskou sociální nespokojenost, která vyvrcholila dvěma celostátními stávkami v letech 1977 a 1978, jež urychlily odchod vojenské vlády. Odborové svazy a jiná četná občanská hnutí, které nabraly sil během předešlých let, byly podporovány levicí, jež usilovala o pokračování v započatých reformách a o omezení moci konzervativních vojenských příslušníků. Pravice, reprezentovaná stranou *Partido Popular Cristiano (PPC)* a *Acción Popular (AP)*, hledala politické kompromisy s armádou, díky nimž by si zajistila účast ve vládě nového civilního režimu. Celonárodní stávky, které kompletně paralyzovaly zemi, přesvědčily Prezidenta Moralese a vrcholné představitele armády zahájit postupný kontrolovaný proces, který zajistí přesun moci na důvěryhodnou civilní vládu. Chtěli se tak zbavit zodpovědnosti za řešení prohlubující se sociální a ekonomické krize v zemi. V roce 1977 byl vyhlášen nový vládní plán s názvem „Tupac Amaru“, který nastínil průběh postupného transferu moci. Vojenská junta vytvořila časový harmonogram „převedení moci“, který měl být

završen v roce 1980 všeobecnými demokratickými volbami a nová civilní vláda vzešlá z těchto voleb měla převzít funkci 28. června stejného roku. Vzhledem k tomuto rozhodnutí byly na 18. června roku 1978 svolány volby do Ústavodárného shromáždění, které mělo za úkol sepsat novou ústavu a zajistit hladký návrat k demokratickému režimu stejně jako důstojný systematický odchod vojáků do kasáren.

5 Přechod k demokracii v Peru

Od 20. do 80. let 20. století nemělo Peru dvě po sobě jdoucí demokraticky zvolené vlády. Strohé a částečné zkušenosti s demokracií byly v průběhu těchto dekád přerušeny vojenskými převraty různých charakterů, které znemožnily kontinuální politický vývoj země. Na konci 70. a začátku 80. let se tak poprvé objevuje možnost konsolidovat demokratický systém a působnost parlamentních stran. Po úspěšném přechodu k demokracii se v Peru poprvé v historii vytvořil liberální politický systém bez politického vyloučení a represí tím, že se na jeho existenci podílela jak APRA tak levicové strany. Ze sociálního hlediska byla nová demokracie historicky výjimečná také přiznání volebního práva negramotným občanům.

5.1 Ústavodárné shromáždění

Volby do Ústavodárného shromáždění byly prvním krokem v rámci přechodu k demokracii, nicméně existovala pouze malá shoda v politických kruzích o průběhu a povaze tohoto přechodu. Levice se snažila využít toto shromáždění jako fórum pro kritizování současného vojenského režimu, hájení zájmů a práv veřejnosti a pro volání po revoluci. Jen konzervativní strany PPC a APRA⁶³ ve shromáždění viděly prostředek, jak vytvořit nový schopný politický systém, který však bude nastaven v jejich prospěch.

Volby do Ústavodárného shromáždění, které měly vybrat sto ústavodárců, byly prvními po patnácti letech⁶⁴ a hned přišly s několika novinkami. Celá země fungovala jako jediný volební okrsek, poprvé měli voliči možnost uplatnit preferenční hlas a rozdělení mandátů ve shromáždění odpovídalo poměru získaných hlasů. Zároveň volební právo příslušelo všem peruánským občanům starším 18ti let.⁶⁵ Peruánci žijící v zahraničí a negramotní občané se těchto voleb účastnit ještě nemohli. Následující tabulka ukazuje vývoj počtu oprávněných voličů v procentech v závislosti na celkovém počtu obyvatel v daném roce.

Tabulka 5 Vývoj oprávněných voličů (v %)

Rok	1876	1939	1956 ⁶⁶	1978	1985 ⁶⁷	1990	1993
Počet obyvatel (v tis.)	1 400	6 080	8 904	16 414	16 697	22 332	22 128
Oprávnění voliči (%)	0,26	9,8	17,7	30,3	42,1	45,0	52,3

<http://www.bibliojuridica.org/libros/5/2012/6.pdf>

⁶³ Další tradičně konzervativní strana AP se voleb do Ústavodárného shromáždění neúčastnila, viz dále.

⁶⁴ Do té doby poslední parlamentní a prezidentské volby se v Peru konaly v roce 1963, z nichž vítězně vyšel Fernando Belaúnde Terry.

⁶⁵ Nicméně do té doby měli právo volit pouze gramotní občané starší 21ti let.

⁶⁶ Právo volit mohly poprvé uplatnit ženy, ale samozřejmě pouze gramotné starší 21 let nebo ženy starší 18ti let, v případě, že byly provdané.

⁶⁷ Voleb se účastní už i negramotní občané na základě ústavy přijaté roku 1979.

Z tradičních konzervativních stran se voleb účastnila středová APRA a pravicová PPC. AP v čele s bývalým prezidentem Fernandem Belaúndem Terryem se rozhodla jich zdržet, jelikož je považovala za neregulérní a nevěřila v normální proces vytváření nové ústavy pod dohledem vojáků. Podobně za zachovaly i některé radikální levicové strany, jako např. maoistická *PCP-Patria Roja*, která měla silný vliv mezi vysokoškoláky a profesory sdružené v odborovém hnutí *Sindicato Único de Trabajadores de la Educación Peruana* – SUTEP. Bylo například evidentní, že vláda generála Bermúdeze znemožňovala účast v nadcházejících volbách levicovým uskupením prostřednictvím neustálých persekucí a vyhošťování jejich vrcholných představitelů ze země. Zároveň byl tlak vlády viditelný i v médiích, která z velké části od roku 1974, kdy je generál Juan Velasco Alvarado vyvlastnil, spadala pod kontrolu státu. Bezplatná volební propaganda ve všech médiích, schválená nařízením 003-77-OCI/OAJ⁶⁸, také nebyla rovnoměrně dostupná jednotlivým politickým uskupením. Některá měla znatelně větší prostor pro svou presentaci než jiná. Znevýhodněná byla opět levice.

Levice, která trpěla vysokým stupněm vnitřní rozdrobenosti, se musela seskupit do aliancí, aby měla ve volbách větší šanci na úspěch. Z desítek malých levicových stran nakonec vzniklo pět uskupení, která se voleb účastnila. I přesto měly tyto aliance malou šanci získat významný podíl hlasů, jelikož kromě Komunistické strany Peru (PCP) se žádná z nich v minulosti voleb neúčastnila. Levice do té doby nikdy nezískala víc než 3 % hlasů ve všeobecných volbách.⁶⁹ Nicméně tentokrát byla vyhrocená situace v zemi na jejich straně a k překvapivým výsledkům voleb jim nakonec pomohla jejich podpora odborovým a občanským hnutím během druhé poloviny 70. let. Většina levicových kandidátů byla viditelnými lídry občanských organizací, jako např. rolnických hnutí nebo hnutí chudých čtvrtí, a zároveň významnými a aktivními odpůrci stávajícího vojenského režimu. Levice nakonec ve volbách získala celkem 32 % všech hlasů, což bylo skoro desetkrát více než v posledních všeobecných volbách v roce 1963, a celkově nejvíce, co kdy marxistická levice získala v celé Latinské Americe (s výjimkou Chile). To dokazuje, jak levice v důsledku vojenského režimu nabrala na síle a významu.⁷⁰ Nejúspěšnější levicovou stranou se stala *Frente Campesino, Estudiantil y Popular* (FOCEP), koalice různorodých levicových stran založená trockistou Hugem Blancem, který byl třetím nejvíce voleným kandidátem v zemi po předsedovi strany APRA, Hayou de la Torre, a lídrovi PPC, Luisem Bedoyou Reyesem. I když získala levice dostatek křesel

⁶⁸ <http://www.web.onpe.gob.pe/modEscaparete/downloads/L-0031.pdf> (12.6.2010)

⁶⁹ Levice byla v minulosti často vyloučena z demokratického politického života ovládaného peruánskou oligarchií a většina levicových stran odlišovala demokracii od boje za sociální spravedlnost.

⁷⁰ ROBERTS, Kenneth: *Deeping Democracy? The Modern Left and Social Movements in Chile and Peru*, California, Stanford University Press, 1998, ISBN 0-8047-3194-2 (str.221)

v Ústavodárném shromáždění, stále byla v menšině a měla malý vliv na utváření nových demokratických institucí.

Voleb do Ústavodárného shromáždění se zúčastnilo 12 politických uskupení. Následující dvě tabulky ilustrují výsledky těchto voleb a účast ve volbách. Pozoruhodná je především vysoká účast (84 %) vzhledem k patnáctileté absenci svobodných voleb.

Tabulka 6 Výsledky voleb do Ústavodárného shromáždění (1978)

<i>politické zaměření strany</i>	Politická uskupení ⁷¹	Získané hlasy	%	Počet křesel
<i>střed</i>	APRA	1 240 674	35	37
<i>pravice</i>	PPC	835 285	24	25
<i>levice</i>	FOCEP	433 413	12	12
	PSR	232 520	7	6
	PCP	207 612	6	6
	UDP	160 741	5	4
	FNTC	135 552	4	4
<i>Ostatní</i>	DC	83 075	2	2
	PUN	74 137	2	2
	MDP	68 619	2	2
	ARS	20 164	0,5	0
	PDR	19 594	0,5	0
celkem		3 511 386	100	100

zdroje: <http://www.transparencia.org.pe/web/resultados/1978const.html>
http://www.perupolitico.com/?page_id=245

Tabulka 7 Účast ve volbách do Ústavodárného shromáždění (1978)

Odevzdané volební lístky	Absolutní počet	%
platné	3 511 386	84
neplatné	527 724	13
nevyplněné	133 852	3
celkem (volební účast)	4 172 962	100 (84)
počet oprávněných voličů	4 978 831	100
neúčast	805 869	16

zdroje: <http://www.transparencia.org.pe/web/resultados/1978const.html>

⁷¹ APRA - Partido aprista peruano, PPC - Partido popular cristiano, FOCEP – Frente obrero campesino, estudiantil y popular, PSR – Partido socialista revolucionario, PCP – Partido comunista peruano, UDP – Unión democrático popular, FNTC – Frente nacional de trabajadores y campesinos, DC – Democracia cristiana, PUN – Partido unión nacional, MDP – Moviminetto democrático peruano, ARS – Acción revolucionaria socialista, PDR – Partido democrático reformista

Předsedou Ústavodárného shromáždění se stal lídr vítězné strany APRA, její původní zakladatel, osmdesátník Victor Raúl Haya de la Torre. APRA a PPC na základě společných dohod rychle získaly kontrolu nad tímto shromážděním a vedení jeho jednotlivých výborů si rozdělily mezi sebe. Tím neutralizovaly vliv levice a vytvořily prostor pro spolupráci mezi armádou a Ústavodárným shromážděním. Prezident Bermúdez jmenoval tajný koordinační výbor tvořený třemi vysoce postavenými představiteli jednotlivých bojových složek armády, který měl zajišťovat vyjednávací styk s vedením shromáždění. Tento výbor se pravidelně scházel s lídry stran APRA a PPC, nicméně nikdy nekomunikoval s představiteli levice.⁷² Ta vznesla obvinění, že existuje pakt mezi armádou a vedením APRA, ale chybějící písemná dohoda dovolila oběma stranám distancovat se od tohoto obvinění. Jejich společným zájmem byl klidný a trvalý přechod k demokracii a kontrola nového vlivu levice mezi masou obyvatel.

Celý proces tranzice byl započat, jelikož se armáda chtěla zbavit jistých politických závazků, které se již kvůli dřívějšímu sblížení se stranou APRA mohly objevit.⁷³ *Apristé* během vojenské junty volali po okamžitém návratu k civilní vládě a po svobodných volbách.

Ovládnutí a řízení Ústavodárného shromáždění stranami APRA a PPC a jejich spolupráce s vojenským režimem umožnily, aby agenda tohoto speciálního orgánu obsahovala pouze výhradní záměr, pro jaký byl svolán na základě dekretu 21949 z října roku 1977, a to sepsání a schválení nové ústavy. Snaha levice převést na Ústavodárné shromáždění výkonnou moc a prohlásit konec vojenské vlády byla jasně eliminována. Armáda omezením pravomocí a činností Ústavodárného shromáždění jasně vyjádřila, že při jeho stanovení neměla v úmyslu dělit se s ním o vládu v zemi. Ústavodárné shromáždění vzniklo, aby sloužilo výhradně jako prostor pro politickou debatu ohledně budoucnosti země a ne aby mělo jakoukoli moc nad vládou vojenského režimu.

Stejný dekret, který definoval výhradní záměr Ústavodárného shromáždění, stanovil také podmínku pro budoucí ústavu týkající se strukturálních reforem, ke kterým došlo za vlády generála Velasca. Ve 2. článku tento dekret říká, že nová ústava bude obsahovat „opatření, která institucionalizují strukturální reformy, jež uskutečnila revoluční vláda ozbrojených sil.“⁷⁴ Toto omezení bylo jasným znamením, že armáda nebude akceptovat ústavu, která by chtěla odstranit základní změny nastavené vojenskou juntou, jako agrární reformu, ochranu práv pracujících, některá výrobní družstva, jelikož by se tím anulovala dekáda existence vojenské vlády a mohly

⁷² Kromě tohoto polooficiálního vyjednávacího mechanismu se také každý týden konala setkání mezi Haya de la Torre a premiérem, generálem Molinou.

⁷³ Spolupráce mezi stranou APRA a vojenským režimem prezidenta Bermúdeze byla evidentní již v letech 1976-1977.

⁷⁴ <http://www.institutoaccion.com/2006/08/08/caballo-de-troya/> (12.6.2010)

by se otevřít staré rány a nespokojenost uvnitř armády. Přechod k demokracii nebyl proto příliš svobodný a přirozený, ale podléhal různým omezením a rozhodnutím vojenské vlády. Ironicky pak konzervativní a přísně vedená tranzice vytvořila „socialistickou“ ústavu.⁷⁵

Jednoleté období určené pro vytvoření nové ústavy se obešlo bez větších konfliktů mezi Ústavodárným shromážděním a armádou díky fungující spolupráci předních politických stran APRA a PPC s vojenským režimem. Omezení stanovená armádou byla mlčky přijata většinou členů shromáždění. Jeden z mála sporů se týkal přiznání volebního práva negramotným obyvatelům, který chtěl vojenský režim zahrnout do nové ústavy, ale APRA i PPC byly k tomuto článku zdráhavý, jelikož se oprávněně obávaly, že přinese velký prospěch levici. Při hlasování ve shromáždění byl tento návrh zamítnut, ale režim to obešel vydáním dekretu.

Členové Ústavodárného shromáždění se shodli, že ústava by měla zahrnovat mechanismy, které zabrání případným budoucím vojenským zásahům do politiky a zdůrazní nadřazenost konstituční vlády. Byly schváleny návrhy iniciované stranou APRA, které jednak deklarovaly, že ozbrojené síly a policejní síly nebudou mít nadále pravomoci zasahovat do rozhodování o věcech spadajících do kompetence demokraticky zvolených orgánů státní moci (článek 278), jednak dávaly občanům právo na vzpouru při obraně ústavního pořádku (článek 82) a které rovněž odmítly splacení všech veřejných dluhů nahromaděných jinou než konstituční vládou (článek 141).⁷⁶ Tyto články byly schváleny bez komentáře armády, což dokazovalo její vlastní postoj stáhnout se z aktivního zapojení do politického života. To ale neznamenalo, že by se vzdávala kontroly nad procesem přechodu k demokracii. Krátce po volbách do Ústavodárného shromáždění prezident Bermúdez prohlásil, že celý proces se týká „převedení vlády nikoli moci“.⁷⁷

5.2 Ústava z roku 1979⁷⁸

Nová ústava byla vyhlášena Ústavodárným shromážděním 12. června 1979⁷⁹ a v platnost vstoupila 28. června 1980 po té, co se vlády v zemi ujal nový demokraticky zvolený prezident Fernando Belaúnde Terry, který ji ratifikoval. V platnosti zůstala do 29. prosince 1993. Její obsah představoval v podstatě dohodu mezi dvěma nejsilnějšími stranami ve shromáždění, APRA a PPC. Nová ústava byla obsáhlým svazkem ústavních zákonů, které se týkaly problematiky občanské, politické, ekonomické, sociální a kulturní.

⁷⁵ CAMERON, Maxwell a MAUCERI, Philip: *The Peruvian labyrinth. Polity, society, economy*, USA, The Pennsylvania State University, 1997, ISBN 0-271-01660-4 (str.23)

⁷⁶ <http://www.congreso.gob.pe/comisiones/1999/simplificacion/const/1979.htm> (13.6.2010)

⁷⁷ CAMERON, Maxwell a MAUCERI, Philip: *The Peruvian labyrinth. Polity, society, economy*, USA, The Pennsylvania State University, 1997, ISBN 0-271-01660-4 (str.24)

⁷⁸ http://www.cecoch.cl/docs/pdf/revista_ano6_2/Evolucion11.pdf (13.6.2010)

⁷⁹ Předseda Ústavodárného shromáždění Haya de la Torre se nacházel ve špatném zdravotním stavu a ústavu podepsal v nemocnici. Dva měsíce na to, v srpnu 1979, zemřel ve věku 84 let.

Ústava institucionalizovala ochranu lidských práv. Ratifikovala Americkou úmluvu o lidských právech (*Convención Americana sobre Derechos Humanos*) a podřídila peruánskou jurisdikci týkající se této oblasti Panamerickému soudu lidských práv (*Corte Interamericana de Derechos Humanos*). Možnost odsouzení k trestu smrti byla omezena výhradně na vlastizradu v případě vnějšího ozbrojeného konfliktu. Na základě zkušeností se státní kontrolou medií, zajistila ústava ochranu svobody projevu a tisku stejně jako zákaz státního monopolu v této oblasti.

Ústava z roku 1979 byla první, která vypracovala obsáhlou a specifickou část týkající se ekonomického režimu založeného na principech sociálně tržního hospodářství a ekonomického pluralismu (koexistence různých forem vlastnictví – soukromé, státní, komunální i sociální – a obchodní organizace). Ústava podřídila ekonomickou činnost zájmu společnosti, zaručovala ochranu podniků, obchodu a průmyslu a umožňovala státu dočasně zasáhnout do tržního mechanismu v případě náhlé krize.

5.2.1 Prezident a moc výkonná ve světle nové ústavy

Nová ústava z roku 1979 značně posiluje pravomoci prezidenta a moci výkonné. Reaguje tak na předešlou ústavu z roku 1933, která naopak tyto pravomoci omezovala a upřednostňovala parlamentní instituce, čímž právě způsobila, že žádné demokratické vládě se nepodařilo v období mezi lety 1933 a 1968 završit svůj mandát bez vojenské intervence. V okamžiku, kdy vláda čelila Parlamentu, kde většinu tvořila opozice, vznikaly vážné problémy. Příkladem jsou vlády prezidentů José Luise Bustamante y Riverý (1945-1948) a Fernanda Belaúndeho Terry (1963-1968), během nichž došlo k ostrým konfliktům a politické nestabilitě kvůli bojkotu vládních legislativních návrhů v Parlamentu, přijetí zákonů vetovaných prezidentem, častým interpelacím a kritikám vlády a ministrů apod., což vedlo k politickým krizím, které nakonec ukončily vojenské převraty.

Ústava mění pravidla pro volbu prezidenta republiky. Nově vyžaduje, že prezidentem se může stát ten kandidát, který získá nadpoloviční většinu všech odevzdaných platných hlasů, čímž se liší od předešlé ústavy, která vyžadovala pouze minimálně jednu třetinu těchto hlasů. Pokud žádný z kandidátů neobdrží potřebný počet hlasů v prvním kole, uskuteční se kolo druhé, kam postoupí dva nejúspěšnější kandidáti z prvního kola.⁸⁰ Volební období prezidenta se zkrátilo z šesti na pět let a zakázalo se okamžité znovuzvolení stejného prezidenta ve dvou po sobě jdoucích volbách.

⁸⁰ Dosud ovšem platilo, že v případě neúspěšného prvního kola bylo v kompetenci Parlamentu vybrat z dvou nejvíce volených kandidátů prezidenta republiky.

Aby byla zajištěna kontinuita výkonu prezidentské funkce, taxativní výčet zločinů, za které by mohl být prezident obviněn Parlamentem a zbaven úřadu, byl velice strohý. Jedná se o vlastizradu, znemožnění jakýchkoli všeobecných voleb, rozpuštění Parlamentu z jiných než ústavou stanovených důvodů, znemožnění fungování Národní volební poroty (*Jurado Nacional de Elecciones*) a Ústavního soudu (*Tribunal de Garantías Constitucionales*).

Parlament si zachoval dvoukomorovou podobu, ale došlo ke změnám v podobě přerozdělení kompetencí mezi oběma komorami. Zatímco Poslanecká sněmovna mohla i nadále interpelovat ministry, vznášet stížnost na jejich jednání či vyjadřovat důvěru vládě, Senátu byly tyto pravomoci odebrány. To posílilo postavení vlády a jednotlivých ministrů před Parlamentem stejně jako fakt, že pro přistoupení k interpelaci nebo vznesení stížnosti byl zapotřebí větší počet hlasů.⁸¹ Podle této ústavy se o stížnosti může debatovat a hlasovat nejdříve tři dny po jejím vznesení, což je příkaz, který v předešlé ústavě chyběl. Ta dovolovala okamžitý proces debaty a hlasování. Ministr nebo ministři, na jejichž jednání je stížnost vznesena a schválena, musí složit svoji funkci a prezident je povinen tuto demisi přijmout.

Senátu připadla důležitá kontrolní funkce. Jeho ratifikaci podléhalo jmenování soudců Nejvyššího soudu, prezidenta Centrální rezervní banky, velvyslanců, stejně jako povýšení na generála a povýšení do ostatních vysokých hodností v rámci ozbrojených sil a státní policie. Zároveň mu příslušelo jmenovat prezidenta Nejvyššího kontrolního úřadu na návrh prezidenta republiky, a tři ze šesti členů rady Centrální rezervní banky.

Prezident získal oprávnění rozpustit Poslaneckou sněmovnu v případě, že ta vyjádří nedůvěru třem sestaveným vládám. Tuto pravomoc však mohl použít je jednou během svého pětiletého mandátu, kromě posledního roku, během něhož je možné, aby Poslanecká sněmovna projednala jen jednu nedůvěru. S případným rozpuštěním dolní komory Parlamentu souvisela povinnost neodkladně svolat nové volby do Poslanecké sněmovny, a to nejpozději do 30ti dnů. Pokud se tak nestane, Poslanecká sněmovna znovu nabude své funkce a ukončí činnost vlády, aniž by se její členové mohli vrátit do svých funkcí během zbývajícího mandátu současného prezidenta.

⁸¹ Aby se o interpelaci hlasovalo, muselo ji vyžadovat nejméně 15 % poslanců, a pro přijetí byla nutná jedna třetina hlasů. Tato skutečnost značně omezovala možnost parlamentních menšin kontrolovat politiku. Stížnost musela být navržena nejméně 25 % procenty poslanců a přijata nadpoloviční většinou hlasů.

Ústava z roku 1979 také přinesla inovaci z oblasti státního rozpočtu. Nově byla vládě přidělena kompetence vypracovat návrh zákona o státním rozpočtu⁸², který pak musel být v přiměřené lhůtě poslán do Parlamentu k prodiskutování a schválení. Pokud hlasování neproběhlo do 15. prosince, vstoupila v platnost podoba zákona, kterou vypravovala vláda. Zároveň byla vládě udělena pravomoc vydávat mimořádná zákonná opatření v oblasti ekonomické a finanční.

5.2.2 Moc soudní ve světle nové ústavy

Ústava z roku 1979 posílala autonomii moci soudní, která do té doby značně podléhala politickým rozhodnutím.⁸³ Podle ní soudce Ústavního a Nejvyššího soudu i nadále jmenuje prezident republiky, ale tentokrát na návrh nově vzniklé Národní soudní rady (*Consejo Nacional de la Magistratura*)⁸⁴. Jak již bylo řečeno, v případě soudců Nejvyššího soudu podléhá jejich jmenování ratifikaci Senátem. Nový nezávislý soudní orgán tak vznesl do procesu jmenování soudců větší objektivnost, spravedlnost a regulérnost. Národní soudní rada se skládá ze sedmi členů, kteří jsou voleni Nejvyšším soudem, advokátní komorou a právníckými fakultami.

Ústava dále založila Ministerstvo veřejných záležitostí (*Ministerio público*) – státní prokuraturu – jako autonomní nezávislý subjekt v rámci soudního systému, v jehož čele stojí nejvyšší státní zástupce. Toto ministerstvo přispívá ke zlepšení soudní administrativy, chrání veřejné zájmy a dodržování zákonů, zajišťuje nezávislost soudních orgánů, přispívá k udržení demokratického, sociálního a právního státu a zastupuje veřejnost v soudních procesech. Zároveň definuje trestnou činnost, dohlíží a podílí se na vyšetřování zločinů spáchaných policií a funguje jako veřejný ochránce práv.⁸⁵

Vznikl také Ústavní soud jako nový soudní orgán nezávislý na státní moci, který rozšířil koncept právní ochrany.⁸⁶ Jeho úkolem se stala ochrana ústavních zákonů, odlišných od základních lidských práv a svobod, před právními normami nebo činy státních orgánů, které neodpovídají ústavě a narušují její svrchovanost. Zároveň může ve zvláštních případech sloužit jako soud poslední instance v procesech občanskoprávních. Právo vznést obvinění z protiústavnosti náleželo prezidentu republiky, Nejvyššímu soudu, státnímu zástupci, šedesáti

⁸² Podle ústavy z roku 1933 tato kompetence příslušela Parlamentu.

⁸³ Jmenování soudců Ústavního a Nejvyššího soudu bylo v pravomoci prezidenta, který při svém rozhodování často uplatňoval kritéria politického a partijského typu nebo osobní známosti.

⁸⁴ *Consejo Nacional de la Magistratura* je autonomní ústavní orgán, jehož funkcí je posílit systém soudní administrativy, chránit dodržování zákonů ve státě a právní jistotu občanů.

⁸⁵ Funkce ombudsmana byla vytvořena až následující ústavou z roku 1993.

⁸⁶ Původní název Ústavního soudu byl *Tribunal de Garantías Constitucionales*, v roce 1996 se přejmenoval na *Tribunal Constitucional*.

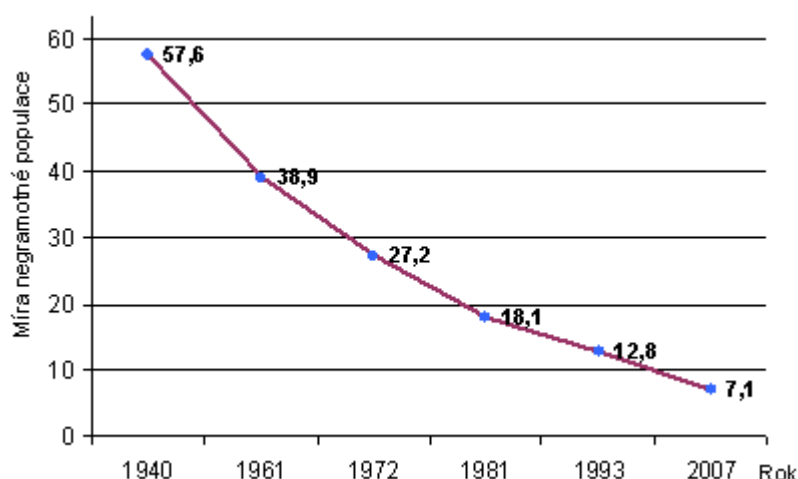
poslancům, dvaceti senátorům nebo padesáti tisícům občanů prostřednictvím petice s podpisy zkontrolovanými Národní volební porotou.

5.2.3 Změna ve volebním právu

Největším přínosem nové ústavy bezpochyby bylo přiznání volebního práva všem občanům starším 18ti let, včetně negramotných, které nebylo nikdy před tím v historii Peru uplatněno, ani při dosud posledních volbách do Ústavodárného shromáždění v roce 1978. Tento krok byl velmi významný, protože je nutné zdůraznit, že v tuto dobu byl každý pátý občan Peru negramotný a většinu této části populace tvořili původní domorodí obyvatelé.⁸⁷ Udělením volebního práva negramotným občanům se počet voličů v zemi značně navýšil (cca o 25 %) a politická reprezentativní scéna se posunula více doleva.

Následující graf ukazuje vývoj míry negramotnosti v Peru, která se vztahuje na věkovou kategorii 15 let a výše.

Graf 6 Vývoj míry negramotnosti v Peru

zdroj: <http://www1.inei.gob.pe/biblioineipub/bancopub/Est/Lib0024/2.htm>

⁸⁷ CONTRERAS, Carlos a CUETO, Marcos: *Historia del Perú contemporáneo*, Lima, Instituto de Estudios Peruanos, 2007, ISBN 978-9972-51-167-7 (str. 347)

5.3 Volby v roce 1980

V souladu s časovým plánem převedení moci na civilní vládu svolala vojenská junta v čele s generálem Franciscem Moralesem Bermúdezem všeobecné volby na 18. května 1980. V těchto volbách rozhodovali Peruánci poprvé po sedmnácti letech o svém budoucím prezidentu republiky a o složení obou komor Parlamentu. Vzhledem k tomu, že se volby konaly za specifické a napjaté situace přechodu k demokracii a v zemi stále vládla vojenská junta, potýkaly se s četnými problémy a většina veřejnosti včetně politických stran je z několika důvodů nevnímala jako svobodné, spravedlivé a legální. Například generál Bermúdez v určitém okamžiku zmínil možnost navrácení komunikačních médií zkonfiskovaných v roce 1974 jejich vlastníkům, ale nakonec tak neučinil, a vojenská vláda je měla během celé předvolební kampaně i nadále pod kontrolou. Navíc se ukázalo, že část vojenského sektoru se připravovala na možnost udržet se u moci v případě, že žádný kandidát na prezidenta nezíská potřebný počet hlasů.⁸⁸

Předvolební období bylo doprovázeno značným násilím. Na náměstích a v ulicích se střetávali stoupenci jednotlivých politických uskupení, kteří používali střelné zbraně a podomácku vyrobené bomby. Výtržníci napadali politické mítinky, podpalovali sídla politických stran a omezovali tak realizaci volební kampaně. Mezistranické násilí ohrožovalo jak životy kandidátů tak i samotný výsledek procesu přechodu k demokracii. I přes pakty a dohody o nenásilí uzavřené mezi politickými uskupeními a přes výzvu prezidenta Národní volební poroty k zastavení volební agresivity, výtržnosti nadále pokračovaly. Nejotřesnější událost se však odehrála až v den samotných voleb, kdy radikální levicová strana PCP-SL⁸⁹ (dále jako Světlá stezka) přepadla volební místnost v obci Chucchi (departament Ayacucho) a spálila volební lístky, urny a ostatní materiály potřebné k volbám. Touto akcí radikálové ohrozili účast ve volbách dvěma tisícům oprávněných voličů, nicméně do obce byl nový materiál brzy dodán a hlasování proběhlo se zpožděním bez větší pozornosti médií.

Samy politické strany, především ty, které měly největší šance na úspěch ve volbách (AP, APRA a PPC), se ubíhaly k ostrému předvolebnímu boji. Využívaly k tomu hlavně komunikační média jako televizi a tisk, v nichž byla např. strana AP obviňována z kauzy „strana 11“ (viz kapitola 4.2), strana PPC byla napadána pro svou pasivitu během vojenské diktatury a straně APRA se dávalo za vinu, že jedná s velkou agresivitou.

⁸⁸ Tím by se opakovala situace z roku 1962, kdy žádný z kandidátů na prezidenta nezískal 36 % platných hlasů a Parlament měl tak za úkol rozhodnout mezi třemi nejúspěšnějšími uchazeči: Víctor Raúl Haya de la Torre, Fernando Belaúnde Terry a Manuel A. Odría. Nicméně 18. července téhož roku provedla armáda puč a zabránila, aby se volební proces dokončil. Nové prezidentské volby pak dočasná vojenská junta stanovila na rok 1963.

⁸⁹ PCP-SL se voleb neúčastnila a místo toho se rozhodla pro zahájení ozbrojeného boje a teroristických akcí v zemi. Přepadení volební místnosti v Chucchi byla její vůbec první ozbrojená akce, nicméně pachatelé byli brzy zatčeni. Světlá stezka se v průběhu 80. let stala silnou a významnou teroristickou organizací v zemi.

Zároveň musela politická uskupení čelit i vnitřním rozporům, hlavně bojům o vedení, které postihly také všechny tři nejsilnější strany. Levice na počátku předvolebního období vytvořila dva početné bloky, aby její šance na úspěch ve volbách byly větší. První blok s názvem *Unión de Izquierda* (UI) zahrnoval strany PCP, PSR (*Partido Socialista Revolucionario* – Socialistická revoluční strana), FOCEP, PCR (*Partido Comunista Revolucionario* – Komunistická revoluční strana) a druhý blok pojmenovaný *Alianza Revolucionaria de Izquierda* (ARI) se skládal především ze stran UDP (*Unidad Democrático Popular* – Občanskodemokratická unie), UNIR (*Unidad Nacional de Izquierda Revolucionaria* – Národní unie revoluční levice) a PRT (*Partido Revolucionario de los Trabajadores* – Revoluční strana pracujících). Ani jedna z těchto koalic však dlouho nevydržela a obě se rozštěpily v únoru roku 1980, kdy se pokoušely vypracovat své politické programy a rozdělit místa na volebním lístku mezi jednotlivé strany. Odlišné ideologické cítění a ostrá konkurence mezi stranami uvnitř koalic nakonec způsobily, že v prezidentských volbách představilo kandidátku pět samostatných levicových stran: UI, FOCEP, PRT, UNIR a UDP.

Další problémy a nejasnosti byly spojeny s technickou organizací voleb. Hlavními kritickými body této organizace byl zápis politických stran, uplatnění volebního práva voličů pobývajících v den voleb mimo místo svého trvalého bydliště a dále Peruánců žijících v zahraničí, zpracování registru voličů a vyhotovení potřebného materiálu, jako např. volebních lístků. V den voleb se projeví nedostatky v přípravě a organizaci voleb. Do mnoha míst v zemi nedorazil volební materiál včas nebo dorazil takový, který dané oblasti vůbec nepříslušel. V jiných případech byly rozdány volební lístky bez symbolu nějakých politických stran.⁹⁰ V Limě dokonce zmizely se seznamu voličů jména apod. Četné zmatky znemožnily několika tisícům Peruánců zúčastnit se voleb. Jako příklad lze uvést záměnu seznamů voličů dvou obcí, což zabránilo pěti tisícům obyvatel volit.⁹¹

Zmatky a nejasnosti, které doprovázely předvolební období i samotný průběh voleb, vyvolaly nedůvěru mezi obyvateli, kteří přestávali věřit v efektivní realizaci převedení moci z vojenské vlády na civilní.

5.3.1 Volební systém a změny ve volebním právu

Celé území Peru fungovalo jako jeden volební obvod v případě volby prezidenta, viceprezidentů a senátorů. Naopak při volbě do Poslanecké sněmovny byla země rozdělena do několika volebních obvodů, které odpovídaly jednotlivým departamentům, s výjimkou Limy, jež byla rozdělena na obvody dva (Lima Metropolitana a zbývající provincie Limy).

⁹⁰ Tato novinka byla zavedena z důvodu rozšíření souboru oprávněných voličů o negramotné občany, kteří neumí číst ani psát.

⁹¹ <http://www.web.onpe.gob.pe/modEscaparete/downloads/L-0031.pdf> (1.7.2010)

Parlament se měl skládat z 60 senátorů a 180 poslanců. Počet reprezentantů připadající na jednotlivé departamenty se stanovil v souladu s jejich demografickou strukturou a hustotou zalidnění. Pro zjištění těchto dat se použily výsledky sčítání lidu z roku 1972, což ukazuje, že přepočty neodpovídaly skutečnosti, jelikož během osmi let populace dost narostla a je možné, že v některých oblastech byl přírůstek významnější než v jiných. Navíc na volební obvod Lima Metropolitana se ani takové přepočítávání nevztahovalo a jednoduše se mu přidělila volba 40ti poslanců. Ostatních 140 křesel se rozdělilo mezi zbývající volební obvody.

Tabulka 8 Počet poslanců (křesel) pro jednotlivé volební obvody

Volební obvod	Počet poslanců
Lima Metropolitana	40
La Libertad, Piura	11
Cajamarca, Junín	10
Áncash, Arequipa, provincie Limy	9
Cusco, Lambayeque, Puno	8
Provincia Constitucional de Callao, Loreto	7
Ica	6
Ayacucho, Huánuco	4
Amazonas, Apurímac, Huancavelica, San Martín	3
Pasco, Tacna	2
Madre de Dios, Moquegua, Tumbes	1
celkem	180

zdroj: <http://www.web.onpe.gob.pe/modEscaparate/downloads/L-0031.pdf>

Seznamy kandidátů na senátory a poslance byly uzavřené a vázané, tzn. že volič vybíral jeden ze seznamů kandidátů vytvořený příslušnou politickou stranou a neměl právo nijak měnit pořadí kandidátů, které daná strana stanovila, tzn. neuplatňoval se preferenční hlas. Kromě politických stran a aliancí měly právo představit své kandidátky také nezávislá uskupení. Tyto seznamy nezávislých kandidátů musely být však podpořeny daným počtem jejich přívrženců. V případě uchazečů o senátorská křesla musely být kandidátky akreditovány 30ti tisíci stoupenců, zatímco u kandidátek na poslance bylo nutné prokázat podporu pouze tří tisíců přívrženců.⁹²

Kandidáti na prezidenta, kterých bylo celkem 15, se mohli zároveň ucházet o křeslo v Senátu nebo Poslanecké sněmovně. Ti, co měli malé šance na úspěch, této možnosti využili (celkem 12 kandidátů). Kromě prezidenta republiky se volili také dva viceprezidenti.

⁹² Výjimkou byl volební obvod Madre de Dios, kde pro předložení kandidátní listiny pro Poslaneckou sněmovnu stačila podpora jen jednoho tisíce přívrženců.

Pro všechny tři hlasy (volba prezidenta, senátorů, poslanců) mohli voliči použít jen jediný volební lístek. Pro úspěšnou volbu musel kandidát na prezidenta republiky získat minimálně 36 % platných hlasů, v opačném případě by rozhodoval Parlament mezi dvěma nejúspěšnějšími uchazeči.⁹³

Jak již bylo řečeno, v těchto volbách nebylo možné uplatnit preferenční hlas, i když jeho použití bylo poprvé v praxi uvedeno teprve v předešlých volbách do Ústavodárného shromáždění. Rozdělení křesel v Senátu a Poslanecké sněmovně odpovídalo poměru získaných hlasů.

Ústava z roku 1979 poprvé v historii udělila občanství negramotným obyvatelům země a implicitně jim tak umožnila účastnit se voleb. Tím se v Peru zřídilo všeobecné volební právo. Pro všeobecné volby v roce 1980 se do registru voličů zapsalo celkem 832 846 občanů, kteří neuměli číst ani psát.⁹⁴ Musely se pro ně připravit speciální volební průkazy a pověřovací listiny zápisu do seznamu negramotných občanů.

Zároveň se poprvé mohli voleb účastnit i Peruánci žijící v zahraničí. Takových osob se celkem k volbám zapsalo 39 450⁹⁵, ale ti směli hlasovat pouze pro prezidenta republiky a zástupce Senátu, jelikož právě pro tyto dvě volby fungovalo území celé republiky jako jediný volební okrsek. Národní volební porota původně rozhodla, že Peruánci žijící v zahraničí a ti, kteří se budou v den voleb dočasně nacházet na území jiného státu než je Peru, budou moci hlasovat jen po předložení volebního průkazu, aniž by se byli dříve zapsali v národním registru příslušného konzulátu. To vyvolalo pobouření a nespokojenost mezi politickými stranami, které vnímaly toto opatření jako „absurdní a šílené“, jež může v zahraničí způsobit ohromný volební podvod. Pod nátlakem byla na poslední chvíli (3. května 1980) podmínka změněna a voleb v zahraničí se mohli účastnit jen ti, kteří byli zaregistrováni v seznamech voličů zaslaných prostřednictvím Ministerstva zahraničních věcí konzulárním úřadům Peru v daných zemích.

Národní volební porota také prohlásila, že bude umožněn výkon volebního práva občanům pobývajícím v den voleb mimo místo svého trvalého bydliště. To se mělo vztahovat na tři skupiny voličů: 1. občané pracující a nacházející se v důlních, těžářských, zemědělských a průmyslových centrech, 2. zaměstnanci veřejného sektoru, kteří byli přemístěni z jednoho místa na jiné včetně jejich příbuzných a dále příbuzní příslušníků armádních a policejních sil přemístěných na jinou základnu, 3. občané, kteří se dočasně nebo příležitostně nachází mimo

⁹³ Ústava z roku 1979, která mění pravidla pro volbu prezidenta, ještě nebyla v platnosti. Stále se ještě postupovalo podle ústavy z roku 1933.

⁹⁴ <http://www.web.onpe.gob.pe/modEscaparete/downloads/L-0031.pdf>, (1.7.2010)

⁹⁵ tamtéž

místo svého bydliště v den voleb. V tomto posledním případě by mohli voliči využít jakékoli volební místnosti v zemi pouze po předložení průkazu totožnosti.

I toto opatření vyvolalo rozruch na politické scéně. Zatímco strana APRA s ním souhlasila, vrcholní představitelé strany AP žádali jeho opravu, jelikož zmíněné opatření podle nich narušovalo volební zákon a mohlo ohrozit pravost volebního výsledku. V médiích se spekulovalo o tom, že vojenská junta přiměla Národní volební porotu přijmout toto opatření, aby vyvolala u veřejnosti a slabší politických stran domněnku volebního podvodu, která by způsobila chaos, jež by vojákům umožnil provést další převrat a zůstat u moci. Situace donutila Národní volební porotu přepracovat dané opatření a nakonec z něj byla vyškrtnuta třetí skupina voličů.

5.3.2 Výsledky voleb

Počet oprávněných voličů pro volby roku 1980 byl 6 431 621, z čehož 5 598 775 bylo gramotných, 832 846 negramotných a 39 450 se nacházelo v zahraničí. O hlasy voličů se ucházelo 15 kandidátů na prezidenta, 894 kandidátů do Senátu a 2390 kandidátů do Poslanecké sněmovny.⁹⁶

Volby se konaly 18. května 1980 a ke všem zmíněným problémům a zmatkům se přidalo zpoždění sčítání hlasů a vyhlášení výsledků. V několika departamentech se volalo po anulování voleb a vypsání nových. K tomu však nedošlo a výsledky voleb byly vyhlášeny 1. července, 43 dní po jejich konání. Tato prodleva posílila nedůvěru v legalitu voleb uvnitř veřejnosti a politických stran.

V prezidentských volbách vyhrál s přehledem kandidát strany AP Fernando Belaúnde Terry, který získal 45 % hlasů, i přestože panovala všeobecná obava, že žádná z politických stran nezíská potřebných 36 %, což by mohlo způsobit chaos. Levice ani v těchto volbách neuspěla kvůli vysokému stupni fragmentace a velkému počtu malých stran, vůči kterým se společnost stavěla nedůvěřivě a lhostejně. Staronový prezident Fernando Belaúnde Terry se ujal svého úřadu 28. července 1980.

⁹⁶ <http://www.web.onpe.gob.pe/modEscaparete/downloads/L-0031.pdf> (1.7.2010)

Tabulka 9 Výsledky prezidentských voleb (1980)

Kandidát	Politická strana	Absolutní počet hlasů	%
Fernando Belaúnde Terry	AP	1 793 190	45,0
Armando Villanueva del Campo	APRA	1 087 188	27,2
Luis Bedoya Reyes	PPC	382 547	9,6
Hugo Blanco Galdós	PRT	160 713	4,0
Horacio Zevallos Gámez	UNIR	134 321	3,4
Leonidas Rodríguez Figueroa	IU	116 890	2,9
Carlos Malpica Santiesteban	UDP	98 452	2,5
Róger Cáceres Velásquez	FNTC	81 647	2,0
Genaro Ledesma Izquieta	FOCEP	60 853	1,6
Carlos Carrillo Smith	UN	18 170	0,5
Javier Tantaleán Vanini	OPRP	17 737	0,4
Gustavo Mohme Llona	APS	11 607	0,3
Alejandro Tudela Garland	MDP	9 875	0,2
Waldo Fernandez Durán	PAIS	9 350	0,2
Luciano Castillo Coloma	PSP	8 714	0,2
celkem		3 991 254	100

zdroj: <http://www.web.onpe.gob.pe/modElecciones/elecciones//RESUMEN/GENERALES/5.pdf>

Tabulka 10 Účast ve všeobecných volbách (1980)

Odevzdané volební lístky	Absolutní počet	%
platné	3 991 254	78
neplatné	737 947	14
nevyplněné	392 127	8
celkem (volební účast)	5 121 328	100 (79)
počet zapsaných voličů	6 471 101	100
neúčast	1 346 773	21

zdroj: <http://www.web.onpe.gob.pe/modElecciones/elecciones//RESUMEN/GENERALES/5.pdf>

Podobné výsledky přinesly i volby do obou komor Parlamentu, kde opět jednoznačně vyhrála strana AP, následovaná stranami APRA a PPC.

Tabulka 11 Výsledky voleb do Senátu (1980)

Politická strana	Absolutní počet hlasů	%	Počet křesel
AP	1 694 952	40,9	26
APRA	1 144 203	27,6	18
PPC	385 674	9,3	6
UNIR	189 080	4,6	2
PRT	165 191	4,0	2
UDP	145 155	3,5	2
UI	146 085	3,5	2
FNTC	92 892	2,2	1
FOCEP	69 412	1,7	1
UN	25 551	0,6	0
OPRP	23 339	0,6	0
APS	19 102	0,5	0
MDP	17 560	0,4	0
PAIS	12 708	0,3	0
PSP	11 299	0,3	0
celkem	4 142 203	100,0	60

zdroje: <http://www.web.onpe.gob.pe/modElecciones/elecciones/RESUMEN/CONGRESO/7.pdf>
http://www.perupolitico.com/?page_id=245

Tabulka 12 Výsledky voleb do Poslanecké sněmovny (1980)

Politická strana	Absolutní počet hlasů	%	Počet křesel
AP	1 413 233	38,9	98
APRA	962 801	26,5	58
PPC	348 578	9,6	10
UNIR	172 430	4,7	2
UDP	156 415	4,3	3
PRT	151 447	4,2	3
UI	124 751	3,4	2
FNTC	93 416	2,6	4
FOCEP	61 248	1,7	0
UN	31 443	0,9	0
OPRP	21 609	0,6	0
APS	22 708	0,6	0
MDP	22 573	0,6	0
PAIS	16 493	0,5	0
PSP	9 786	0,3	0
nezávislí	22 408	0,6	0
celkem	3 631 339	100,0	180

zdroje: <http://www.web.onpe.gob.pe/modElecciones/elecciones/RESUMEN/CONGRESO/1.pdf>
http://www.perupolitico.com/?page_id=245

5.3.3 Komunální volby

Kromě všeobecných voleb se v roce 1980 konaly také volby komunální, a to 23. listopadu 1980. I přestože byla již u moci civilní vláda a prezident ihned po nástupu do funkce navrátil noviny svým původním vlastníkům, čímž zaručil obnovu svobody tisku a projevu, proces politické transformace nebyl u konce a ani tyto volby nebyly veřejností a politickými stranami považovány za svobodné a spravedlivé.

Realizace voleb byla značně ohrožena protestními akcemi občanských hnutí a odborových svazů a teroristickou aktivitou Světlé stezky. V souladu s přechodem k demokracii a civilní vládě veřejnost očekávala zlepšení své situace, požadovala nárůst mezd a zvýšení počtu pracovních míst, ale vzhledem k tomu, že se nedočkala okamžité odpovědi, vyšla do ulic a protestovala pomocí stávek a držení hladovky. Světlá stezka rozšířila svou působnost a teroristickou aktivitu z departamentu Ayacucho na departamenty Huancavelica, Cerro de Pasco, Huánuco, Junín a Lima. V průběhu roku 1980 spáchala na 219 atentátů, přičemž jejich terčem byly hlavně stožáry vysokého napětí, policejní služebny, banky, sídla politických stran, vládní sekretariáty, radnice a mosty. V říjnu 1980 navíc pět ozbrojenců přepadlo radiovou stanici *La Voz de Huamanga*, odkud vyzývali vesničany, aby se spojili v ozbrojený odboj.

I u těchto voleb se projevíly problémy s organizací a administrativou. Mezi kritické body v tomto případě patřilo jmenování Dominga Garcíu Rady do čela Národní volební poroty, vypracování registru voličů, dlouhotrvající úřední formality v případě změny bydliště a zápisu nových občanů a v neposlední řadě také chybné vyhotovení volebních lístků.

Domingo García Rada nebyl podle mnohých adekvátní osobou pro výkon funkce prezidenta Národní volební poroty, protože z několika důvodů nemohl tuto instituci vést objektivně a nezávisle. Jednak existoval příbuzenský vztah mezi jím a prezidentem republiky, jednalo se o nevlastní bratrance, zároveň byl členem strany AP, byl součástí sekretariátu prezidenta republiky a nesplňoval další požadavky pro výkon zmíněné funkce. Nicméně Domingo García Rada zůstal v čele Národní volební poroty a řídil organizaci voleb.

Co se týče volebních lístků, došlo k záměně symbolů za čísla, která měla nově identifikovat politické strany. To bylo nepřijatelné pro levicové organizace, jelikož taková změna ohrožovala hlas negramotných voličů. Navíc čísla byla stranám přidělena na základě losování, které ovšem ignorovalo opětovně vzniklou levicovou alianci *Izquierda Unida*, jelikož proběhlo mezi všemi politickými stranami, které se účastnily všeobecných voleb v květnu 1980.

Dalším polemickým bodem bylo i rozdělení bezplatného prostoru v komunikačních médiích určeného pro volební propagaci politických stran. Toto rozdělení se uskutečnilo na základě procentuálního zastoupení v Parlamentu, což napomohlo kandidátům strany AP, která

získala 51 % bezplatného prostoru ve všech komunikačních médiích, zatímco nezávislí kandidáti neměli vůbec právo na takový prostor.⁹⁷

V den komunálních voleb nebylo občanům na několika místech republiky umožněno volit. Někde se vůbec neotevřely volební místnosti, jelikož nepřišli členové komise, nebo na místo dorazil špatný volební materiál, v některých seznamech voličů byly chyby apod.

Peruánci volili celkem 1813 starostů a 10 726 radních. Vzhledem k velkému neúspěchu v předešlých volbách se sedm levicových stran v září 1980 opět sjednotilo do aliance s názvem *Izquierda Unida*, aby zvětšily své šance na výhru a mohly uplatňovat větší vliv v nově zřízených demokratických institucích. Jednalo se o strany FNTC, FOCEP, PCP, PCR, PSR, UDP a UNIR. Jejich program zahrnoval obnovu autonomie obecních úřadů, zlepšení zdraví a výživy chudých občanů, vytvoření většího počtu malých zdravotnických center, ambulancí nebo snahu přeměnit obce na vlastníky movitých i nemovitých statků, které by sloužily jako zdroje příjmů pro financování běžných výdajů. Levici vytvoření silné aliance velmi pomohlo a *Izquierda Unida* získala v komunálních volbách 23,3 % hlasů, čímž se stala druhým nejúspěšnějším politickým uskupením. Volby vyhrála vládnoucí pravicová strana AP.

Tabulka 13 Výsledky komunálních voleb (1980)

Politická strana	Absolutní počet hlasů	%
AP	1 387 358	35,7
IU	905 941	23,3
APRA	872 972	22,5
PPC	429 117	11,1
ostatní	286 940	7,4
celkem	3 882 328	100

zdroj: <http://www.web.onpe.gob.pe/modElecciones/elecciones//RESUMEN/MUNICIPALES/4.pdf>

Tabulka 14 Účast v komunálních volbách (1980)

Odevzdané volební lístky	Absolutní počet	%
platné	3 882 328	85,4
neplatné	298 124	6,6
nevyplněné	367 249	8,0
celkem (volební účast)	4 547 701	100 (69,1)
počet zapsaných voličů	6 581 629	100,0
neúčast	2 033 928	30,9

zdroj: <http://www.web.onpe.gob.pe/modElecciones/elecciones//RESUMEN/MUNICIPALES/4.pdf>

⁹⁷ Straně APRA připadlo 32 % bezplatného prostoru a straně PPC 7 %.

5.4 Zhodnocení přechodu k demokracii

Přechod k demokracii a civilní vládě v Peru byl podobný v mnoha ohledech ostatním soudobým demokratizačním procesům v Latinské Americe. Jako většina z nich, i tento proces byl kontrolovaný vládnoucí elitou a jeho veškerá pravidla a časový harmonogram byly projednávány za zavřenými dveřmi vojenskými důstojníky a lídry tradičních politických stran. Přitom v obou dvou táborech existovaly neshody mezi radikály a umírněnými.

Nehledě na zmíněnou podobu, přechod k demokracii v Peru byl proti ostatním v Latinské Americe, ke kterým došlo během 70. a 80. let, něčím výjimečný. Přestože byl proces řízený vládnoucí elitou, zahrnoval také veřejně zvolené Ústavodárné shromáždění, jež bylo pověřené sepsáním nové ústavy. Navíc na naléhání armády nová ústava obsahovala i početné sociální reformy zavedené během vlády vojenské junty, čímž se stala jednou z nejvíce sociálních reforem v regionu.

Přechod k demokracii v Peru byl politicky konzervativní, i když veřejnost se stala velmi radikální. Vysoce kontrolovaný, konzervativní přechod k demokracii vyvolaný shora, tzn. vedoucími představiteli autoritářského režimu, tak probíhal současně se silnou mobilizací stále více bojovné a nespokojené veřejnosti.

Ačkoli se rok 1980 mohl jevit jako počátek období politické a demokratické stability, i nadále přetrvávaly některé staré problémy, které v minulosti podmínily vojenské intervence. Nový režim musel řešit především problémy jako regulaci vztahů mezi politickými stranami, podřízenost armádních sil konstituční moci a začlenění zájmů veřejnosti mezi priority státu. Normy a instituce převzaté z období autoritářského a předešlého často bránily demokratickým praktikám během 80. a 90. let. I když byly v Peru demokratické ideály široce uznávány, neodrážely se vždy v politické praxi. Klientelismus, vládní centralizace, personální struktura politických stran a autoritářská politická struktura zatěžovaly zemi, když vstupovala do 80. let.

V průběhu přechodu k demokracii došlo sice k významné změně v rámci stranického systému, ale vnitřní struktura jednotlivých stran zůstala téměř nedotčená. Zatímco během 50. a 60. let bezkonkurenčně ovládala peruánskou politickou scénu pravice a strany pravého středu, v šesti volbách, které proběhly v 80. letech, dosáhla levice nebývalého úspěchu, a to především na komunální úrovni⁹⁸, což dokazovalo silnou podporu, které se jí dostávalo jak od městských obyvatel nižších vrstev tak od chudých departamentů v horských oblastech. Přestože se levice rozvinutá za Velascova režimu stala novým významným politickým aktérem, její soudržnost a jednotnost nebyla pevná. Spory přetrvávající během celé dekády vedly k rozpadnutí koalice *Izquierda Unida* v roce 1989. Vnitřní struktura stran zůstala v podstatě stejná jako byla před

⁹⁸ V 80. letech proběhly celkem čtyři komunální volby, a to v letech 1980, 1983, 1986 a 1989. Všeobecné volby, tudíž volby jak prezidentské tak parlamentní, se uskutečnily v letech 1980, 1985.

rokem 1968, tedy vysoce fragmentovaná, autoritářská, v čele se silnými charismatickými osobnostmi, které většinou patřili k limské elitě. Během 80. let nedošlo téměř k žádné personální obměně ve vedení politických stran a existovalo velmi málo demokratických mechanismů, jako vnitrostranické volby, které by příslušnou změnu zajistily. Vedení tak mělo značnou kontrolu nad organizací a politikou strany a jakýkoliv, i sebemenší, projev nesouhlasu se stranickými stanovami byl vnímán jako zrada

Přechod k demokracii v Peru nezajistil bohužel navýšení civilních výsad a předností vůči armádě. I když nová ústava zahrnovala mechanismy, které de facto postavily vojenský režim mimo zákon, nezměnila řadu výsadních práv armády v oblastech jako je nákup zbraní, rozrůstání armády apod. Díky úzké spolupráci mezi generálem Bermúdezem a Ústavodárným shromážděním, vedeným stranami APRA a PPC, si armáda během procesu tranzice udržela pravomoc přijímat rozhodování, která ovlivňují její zájmy. Zároveň se nově zvolená demokratická vláda nesnažila těžit z antimilitaristické nálady, která panovala ve společnosti, k tomu, aby výsadní práva armády ohrozila. Naopak, po oficiálním předání moci nový civilní režim navrátil všechny vysoce postavené představitele armády do svých funkcí, čímž se podpořila její autorita.

Z výsledků prezidentských voleb uskutečněných poprvé po sedmnácti letech by se dalo vyvodit, že se za tu dobu v zemi změnilo velmi málo. Stejný muž, který byl zvolen prezidentem v roce 1963 a o pět let později svržen vojáky a jehož režim byl po dlouhou dobu očerňován a hanoben, Fernando Belaúnde Terry, se vrátil k moci a postavil se opět do čela republiky. Jako kdyby dvanáct let uběhlo zcela zbytečně. Nicméně spíše než touhu po vrácení se do roku 1968 a navázání na něj, výsledky voleb dokazovaly vyčerpání politických aktérů, kteří dominovali peruánské politické scéně v 70. letech, a to armády, strany APRA, levice a občanských hnutí. Každý z těchto aktérů byl schopný nabídnout víceméně to samé veřejnosti, kterou tížila ekonomická krize. Naproti tomu, Fernando Belaúnde Terry, nepostížený politickými konflikty 70. let, se svým předvolebním sloganem „*trabajar y dejar trabajar*“ (pracovat a nechat pracovat) působil jako uklidňující tvář na politické scéně.⁹⁹ Znovuzvolení Belaúndeho prezidentem neznamenal návrat do doby roku 1968, jelikož se brzy ukázalo, že nový civilní režim navázal v mnoha směrech (institute, normy, politika) na předešlý autoritářský režim.

⁹⁹ CAMERON, Maxwell a MAUCERI, Philip: *The Peruvian labyrinth. Polity, society, economy*, USA, The Pennsylvania State University, 1997, ISBN 0-271-01660-4 (str. 30)

6 Vývoj země v 80. letech

6.1 *Fernando Belaúnde Terry podruhé prezidentem*

Vládnoucí strana AP se spojila s druhou silnou pravicovou stranou PPC a zajistila si tak výraznou většinu v Parlamentu, což hrálo v její prospěch stejně jako všeobecně panující sympatie k demokratizačním procesům, které v té době prostupovaly celou Latinskou Amerikou. Nicméně existovaly skutečnosti, které omezovaly jednání a činy vlády. Šlo především o stále rostoucí zahraniční dluh, krizi v zemědělské produkci, rozsáhlou státní byrokracii, nedostatek občanských institucí a vznik teroristických organizací Světlá stezka a Revoluční hnutí Túpac Amaru (*Movimiento revolucionario de Túpac Amaru*, dále jako MRTA), které se zaktivizovaly v 80. letech.

6.1.1 Ekonomická situace

Vláda prezidenta Belaúnde Terryho pokračovala v neoliberalní politice nastolené vojenským režimem generála Moralese Bermúdeze. Přijala opatření zaměřená na obnovení ekonomického pořádku a ztracené politické stability. Soustředila se především na omezení role státu v ekonomice a usilovala o privatizaci státních podniků¹⁰⁰, posílení soukromého sektoru prostřednictvím poskytování úvěrů, přilákání zahraničních investic a dále také na přísnou kontrolu státních výdajů. Nicméně opozice tvořená levicí a stranou APRA bránila uvést některá zmíněná opatření v praxi.

Různé odhady celkové hodnoty plánovaných prodejů státních podniků spadaly do rozpětí mezi 200 až 400 milionů amerických dolarů.¹⁰¹ Nicméně nakonec tato suma mezi lety 1981 a 1983 stěží překročila hranici 200 milionů dolarů, což naznačovalo, že původní záměr byl velmi málo reálný, a to především proto, že zdroje soukromého sektoru nebyly dostačující. Ani další velká výzva nalákat vyšší objem zahraničních investic nebyla naplněna. Velmi štědré a výhodné podmínky nepřesvědčily mezinárodní výrobní, těžební nebo petrolejářské podniky vrátit se do Peru v době rostoucího zadlužování země.

Liberalizace trhu, započatá v roce 1978 pod silným tlakem MMF, se s změnou režimu dočkala značné podpory. Mnoho překážek mezinárodního obchodu v podobě cel a kvót bylo zmírněno. Průměrná nominální celní sazba se snížila z 46 % na 32 % a na konci roku 1981 se

¹⁰⁰ Předmětem diskuze se na dlouhou dobu stala budoucnost státního petrolejářského podniku PETROPERÚ, který jako jediný z podniků zřízených vojenskou juntou Velasca Alvarada přetrval do současnosti.

¹⁰¹ <http://kellogg.nd.edu/publications/workingpapers/WPS/161.pdf> (1.7.2010)

mohlo do země volně dovážet 98 % všech registrovaných artiklů, oproti 38 % v roce 1978. Zvýšení dovozu a s tím spojené konkurence mělo samozřejmě nepříznivý dopad pro domácí firmy, které se dostaly do výrobních potíží. Mezi lety 1980 a 1983 klesla domácí produkce o 20 % a průmysl využíval pouhých 40 % své kapacity. To donutilo vládu k okamžitým ústupkům v podobě růstu dotací a opětovnému zvýšení celní sazby.

V průběhu 80. let navýšily věřitelské země úrokové sazby, čímž vzrostly splátky dlužnických zemí. V Peru se projevil nedostatek deviz a národní měna zrychleně devalvovala, což posilovalo inflaci, která dosáhla třiciferné hodnoty. Během Belaúndovy druhé vlády vzrostla hodnota amerického dolaru z dvou set peruánských *solů* na dvanáct tisíc *solů*.¹⁰²

Období hospodářské recese mezi lety 1983 a 1985 mělo veliký dopad na snižování reálných mezd. V roce 1983 klesla hodnota reálných mezd, vztažená k roku 1980, zhruba o 13 % a na konci funkčního období prezidenta Terryho, tj. v roce 1985, byl tento propad zhruba 35%. Závislost na exportu nerostných surovin a na zahraničních investicích způsobila, že se peruánská ekonomika stala zranitelnou vůči mezinárodním ekonomickým cyklům a podřízenou mezinárodním ekonomickým aktérům jako např. MMF.

Ke špatnému ekonomickému vývoji přispěl v roce 1983 i klimatický fenomén „El Niño“¹⁰³, který způsobil velké škody na silniční infrastruktuře a v zemědělství. Spousta obyvatel opustilo horské oblasti a zanechalo úrodnou půdu ladem, aniž by kdokoli produkci obnovil.

Tabulka 15 Vývoj vybraných ekonomických ukazatelů v období 1980 - 1985

Rok	Růst reálného HDP (v %)	Změna v průmyslové výrobě (v %)	Míra inflace (v %)	Čistý vývoz (v mil.\$)*	Index reálných mezd (1980=100)
1980	4,5	5,7	60,8	826	100,0
1981	4,4	0,7	72,7	-553	105,1
1982	0,3	-1,0	72,9	-429	105,1
1983	-12,3	-16,9	125,1	293	87,2
1984	4,8	5,5	111,4	1 007	74,4
1985	2,4	4,9	158,3	1 172	64,1

* rozdíl mezi exportem a importem

zdroj: <http://kellogg.nd.edu/publications/workingpapers/WPS/161.pdf>

¹⁰² CONTRERAS, Carlos a CUETO, Marcos: *Historia del Perú contemporáneo*, Lima, Instituto de Estudios Peruanos, 2007, ISBN 978-9972-51-167-7 (str.350)

¹⁰³ Fenomén „El Niño“ se projevuje zeslabením studeného Humboldtova proudu a s tím souvisejícím oteplením tamních vod. Současný pokles tlaku vzduchu vyvolává četné srážky, záplavy a sesuvy půdy.

6.1.2 Světlá stezka (*Sendero Luminoso*, SL)

Organizace Světlá stezka, jejíž ideologie byla silně maoistická a marxistická, vznikla jako samostatná frakce Komunistické strany Peru na konci 60. let. Její kolébkou byl vysokohorský andský departament Ayacucho, kde se postupně vytvářel kult osobnosti profesora filozofie Abimalea Guzmána, který působil na Univerzitě San Cristóbal v obci Huamanga. Jeho nejbližší žáci a přívrženci mu dali přezdívku „prezident Gonzalo“. Univerzita, která byla po dobu téměř padesáti let uzavřena, se stala stranickou základnou této organizace a většina jejich nových studentů přijala radikální myšlenky Světlé stezky. První přívrženci maoistické organizace tak pocházeli z intelektuálního a univerzitního prostředí, postupně se však díky studentům a venkovským profesorům středních škol dostala ideologie do podvědomí chudých vesničanů, kteří ji přijali za svou.

V době vzniku měla strana podle jejího předsedy Guzmána pouhých 12 členů v Ayacuchu a dalších 51 na zbylém území Peru. Ayacucho bylo jedním z nejchudších regionů Peru, a tak se zde radikální levicové myšlenky směřující k ozbrojenému boji proletariátu snadno a rychle uchytily. V 60. letech více než 70 % populace Ayacucha byli rolníci a sedláci a v roce 1972 vykazoval departament HDP na obyvatele 7 782 solů, zatímco celostátní průměr byl 26 661 solů. Mezi lety 1968 a 1980 získal departament z celkových státních veřejných investic pouhých 0,3 %. Ještě v roce 1972 jenom 5,5 % tamějších domácností mělo elektriku a 93,4 % nedisponovalo pitnou vodou. Více než 60 % dospělé populace bylo negramotných. Kvůli veliké chudobě a ekonomické stagnaci vykazovalo Ayacucho druhý nejvyšší stupeň migrace v zemi. Dvě třetiny jejích obyvatel, kteří odešli mezi lety 1967 a 1972, se usídlily v Limě, kde vytvořily druhou nejpočetnější imigrantskou komunitu.¹⁰⁴

Stoupenci Světlé stezky usilovali o vytvoření režimu, který by byl podobný komunistické Číně nebo Kambodže, ovládané Rudými Khméry. Během 70. let organizace rozšířila své působení i na další univerzity v zemi, včetně dvou v Limě. Se sílící radikalizací však postupem času jejich podporu ztrácela, a proto se od nich začala distancovat a masově nabírala členy a sympatizanty z jiného prostředí. Šlo především o mladé lidi, jejichž společenský vzestup i sociální pokrok byl nemožný a kteří věřili, že je pro ně Světlá stezka vhodnou politickou identitou. Po celé zemi vznikala malá stranická centra a v roce 1980 byla dokonce založena první vojenská škola v Limě vedená samotným Guzmánem.

Jak již bylo řečeno v kapitole 5.3, organizace započala teroristickou činnost v roce 1980, kdy se konaly první všeobecné demokratické volby po sedmnácti letech, kterých se strana odmítla účastnit. Místo toho se napojila na obchod s drogami, což jí zajistilo dostatek

¹⁰⁴ POOLE, Deborah a RÉNIQUE, Gerardo: *Peru, time of fear*, London, Latin America Burea, 1992, ISBN 0-906156-71-8 (str. 36)

ekonomických a logistických zdrojů nutných pro nákup moderních zbraní. Mezi lety 1980 a 1984 byly teroristické akce Světlé stezky omezeny na departament Ayacucho, kde se stále organizace těšila určité podpoře chudých obyvatel díky tomu, že její ozbrojenci zabíjeli či mučili osoby nežádoucí pro venkov (zloděje dobytka, obchodníky nebo vedoucí farem patřících státu). Nicméně pouze malá část venkovanů nadšeně přijala maoistické myšlenky a doktrínu radikalizované Světlé stezky.

Zpočátku vláda v čele s prezidentem Belaúndem Terryem tuto teroristickou činnost ignorovala, jelikož se domnívala, že se jedná o hnutí relativně neškodné. Prezident se stavěl zdrženlivě k možnosti posílit autoritu a pravomoci armády v této záležitosti, vzhledem k tomu, že jeho první funkční období skončilo vojenským pučem. Proto byla zpočátku státní policie tou institucí, jež se měla vypořádat s činností Světlé stezky.

Teprve po té, co ozbrojenci v roce 1982 přepadli věznici v Ayacucho, zabili několik příslušníků policie a propustili své stoupence, si vláda uvědomila hrozbu, kterou radikálové pro zemi představují, vyhlásila výjimečný stav v celém departamentu a povolala armádu, aby situaci kontrolovala. Vojáci často zneužívali své pravomoci k brutálním zásahům proti nevinným civilistům, čímž započala krutá občanská válka, která zemi sužovala téměř deset let. Belaúnde přenechal v krizových zónách veškerou autoritu armádě a tím jak aktivita Světlé stezky expandovala (viz příloha 3), tak rostl počet provincií ovládaných armádou. Ke konci 80. let byl na 60 % území Peru vyhlášen stav ohrožení.¹⁰⁵ I v Limě se staly útoky, výbuchy nebo výpadky elektřiny na denním pořádku.

Praktický dopad rozsáhlého armádního řízení situace se projevil jako nevídané porušování většiny občanských svobod a práv. Tím že vláda přenechala řešení konfliktu armádě, boje a násilí se stupňovaly na obou stranách. Je přitom diskutabilní, že k militantní činnosti a potlačování lidských práv docházelo více v období demokracie, než v průběhu předešlého autoritářského režimu. Podle závěrů Komise pro pravdu a usmíření, která vznikla v roce 2003, aby vyšetřovala jak veškeré zločiny a násilí vnitřního konfliktu Peru za období 1980 – 2000, tak jejich příčiny a následky, byla Světlá stezka zodpovědná za smrt nebo zmizení 12 564 osob. Tato cifra představuje 54 % všech obětí vnitřního ozbrojeného konfliktu.¹⁰⁶

¹⁰⁵ CAMERON, Maxwell a MAUCERI, Philip: *The Peruvian labyrinth. Polity, society, economy*, USA, The Pennsylvania State University, 1997, ISBN 0-271-01660-4 (str. 34)

¹⁰⁶ Oddíl VI., kapitola 1.1: *Los asesinatos a las masacres*, Comisión de la Verdad y Reconciliación (Komise pro pravdu a usmíření)
<http://www.cverdad.org.pe/ifinal/index.php> (4.7.2010)

6.1.3 Revoluční hnutí Túpac Amaru (*Movimiento Revolucionario Túpac Amaru*, MRTA)

MRTA bylo další radikální levicové hnutí, které se v Peru začalo postupně utvářet od 60. let a vzhledem k tomu, že neexistoval stranický systém a u moci byla vojenská junta, nezbývalo mu nic jiného než se pohybovat v ilegalitě. Když se připravoval přechod k demokracii a byly vypsané volby do Ústavodárného shromáždění, měla všechna politická uskupení možnost se jich účastnit, nicméně radikální levicová hnutí převážně maoistického zaměření této šance zpravidla nevyužila, protože pro ně byla jediným východiskem a jedinou cestou k pokroku otevřená revoluce, která by zavedla marxistický režim bez jakýchkoli imperialistických prvků. Mezi taková hnutí patřily i *Partido Socialista Revolucionario Marxista-Leninista* (PSR ML) a *Movimiento de Izquierda Revolucionaria – El Militante* (MIR EM), které v roce 1982 vytvořily institucionální základnu Revolučního hnutí Túpac Amaru.

MRTA byla součástí proletářského socialistického proudu v Latinské Americe, který vnímal použití násilí jako jediný možný prostředek pro získání moci. MRTA se inspirovala jinými levicovými guerillami v regionu a její ideologie byla spíše guevaristická než maoistická. Svou teroristickou činnost započala v roce 1985 a ekonomické zdroje pro její financování získávala především díky únosům majetných osob. Později se ovšem i MRTA napojila na obchod s drogami a se Světlou stezkou se přela o peníze, které z něj plynuly. Ačkoli měla její organizace menší rozsah než Světlá stezka, Komise pro pravdu a usmíření odhaduje, že má na svědomí životy 1 247 osob, což odpovídá 1,8 % z celkového počtu obětí vnitřního ozbrojeného konfliktu během let 1980 – 2000.

V 90. letech byla činnost obou dvou teroristických organizací potlačena a v dnešní době prakticky neexistují.

6.2 První vláda Alana Garcíi Péreze

Všeobecné volby v roce 1985 s přehledem vyhrála strana APRA, která se tak poprvé za svou šedesátiletou existenci dostala k moci. V Senátu získala z šedesáti křesel třicet dva a v Poslanecké sněmovně ze sto osmdesáti křesel sto sedm. Prezidentem republiky byl zvolen její člen, charismatický, výřečný Alan García Pérez, který se stal vzhledem ke svému věku 36ti let nejmladší hlavou státu v latinskoamerickém regionu.¹⁰⁷ Druhou nejsilnější stranou se jak v Senátu tak Poslanecké sněmovně stala levicová IU. Strany, které byly v té době považovány za

¹⁰⁷ Alan García Peréz sice získal v prvním kole voleb víc jak 50 % platných hlasů, ale ústava vyžadovala také nadpoloviční většinu všech odevzdaných hlasů. Proto se chystalo kolo druhé, ve kterém se měl utkat s kandidátem levicové IU, Alfonsem Barrantesem Lingánem. Ten se však účasti ve druhém kole vzdal s tím, že nechce prodlužovat politickou nejistotu země.

tradiční a doposud stály u moci, tedy pravicová AP a PPC, vyšly z voleb jako poražené. Vládnoucí AP získala v Senátu pouhých šest křesel a v Poslanecké sněmovně deset. To dokazovalo ztrátu důvěry veřejnosti v politickou pravici, která ji dovedla do ekonomické krize a do otevřeného ozbrojeného konfliktu s radikálními levicovými skupinami. Veřejnost proto dala přednost straně, jejíž kandidát byl neúnavný řečník, který sliboval všeobecné blaho pro všechny Peruánce a nastolení pořádku v zemi bez teroristických živlů. Později se ukázalo, že šlo jen o populistické sliby, které měly k realitě dost daleko.

6.2.1 Ekonomická situace

Vláda Alana Garcíi Péreze nastartovala opačnou ekonomickou politiku než vláda jeho předchůdce. Opustila neoliberální praktiky a posílila opět roli státu v ekonomické oblasti tím, že mu umožnila četné zásahy do fungování trhu. Ochrana domácího průmyslu spočívala ve zvyšování cel a kontroly dovozu. Proti zvyšování inflace, která na konci Belaúndovy vlády překročila sto padesátí procentní hranici, se bojovalo kontrolou a řízením cen stejně jako dočasnou fixací měnového kurzu. Existovalo dokonce víc než třicet tipů měnových kurzů podle toho, k čemu byla deviza použita. Vůbec se tak nerespektovala pravidla volného trhu. Národní měna *sol* (slunce) byla zaměněna za *inti*, přičemž tisíc *solů* odpovídalo jednomu *inti*. Nicméně nadměrná emise peněz převyšovala skutečnou potřebu.

Zpočátku se nový ekonomický řád, řízený ministrem hospodářství Luisem Alvou Castrem, jevil jako velmi úspěšný. Míra inflace se snížila na 60 %, míra růstu HDP se vrátila na hodnoty, kterých dosahovala v 50. letech, a navíc se objevilo ložisko zemního plynu. V prvních dvou letech tak dosáhla popularita hlavy státu svého maxima. Nicméně všechna zmíněná ekonomická opatření se používala v praxi déle, než bylo potřeba, což brzy vyústilo v novou, ještě vážnější, hospodářskou krizi. Nejen že míra inflace opět vzrostla, ale dosáhla takových hodnot, že se změnila v hyperinflaci. Jednostranné prohlášení omezení splátky neustále rostoucího zahraničního dluhu na 10 % příjmu, kterého země dosáhne z vývozu, pobouřilo významné mezinárodní finanční instituce jako Světovou banku, Meziamerickou rozvojovou banku a Mezinárodní měnový fond. Toto rozhodnutí znamenalo, že velká část zahraničního dluhu byla splacena se zpožděním nebo vůbec.¹⁰⁸ Tím Peru ztratilo dobrou pověst a země byla izolovaná od mezinárodního finančního trhu. Zároveň se v zemi nerealizovalo mnoho veřejných prací, které byly schváleny za předešlé vlády.

V posledních měsících Garcíovy vlády rostla míra inflace průměrně o 2 % denně a o 70 % měsíčně. S penězi, za které bylo možné v roce 1985 zakoupit luxusní rezidenci, se dalo v roce 1990 pořídit například zubní pastu. S hyperinflací zmizely spotřební úvěry, zmenšil se

¹⁰⁸ Vývoj zahraničního dluhu viz příloha 4.

domácí trh, vzrostla nezaměstnanost a počet osob postižených extrémní chudobou.¹⁰⁹ Nová národní měna, která měla na počátku své existence (1985) kurz 3 *inti* za dolar, devalvovala do roku 1990 na kurz 175 tisíc *inti* za dolar.¹¹⁰ Vláda se dále snažila řešit situaci zásahy do ekonomiky a nebo zvýšením počtu státních zaměstnanců, který nakonec převýšil hodnotu jednoho milionu, a to bez započítání příslušníků armády. Jejich platy však byli směšně nízké.

Tabulka 16 Vývoj vybraných ekonomických ukazatelů v období 1985 – 1989

Rok	Růst reálného HDP (v %)	Změna v průmyslové výrobě (v %)	Míra inflace (v %)	Čistý vývoz (v mil.\$)*	Index reálných mezd (1980=100)
1985	2,4	4,9	158,3	1 172	64,1
1986	9,5	16,8	62,9	-65	87,2
1987	7,8	13,7	114,5	-521	94,9
1988	-8,8	-13,9	1722,3	-56	61,5
1989	-10,4	-19,2	2775,6	1 399	48,7

* rozdíl mezi exportem a importem

zdroj: <http://kellogg.nd.edu/publications/workingpapers/WPS/161.pdf>

6.2.3 Terorismus, korupce a sílící opozice

Teroristická aktivita dvou radikálních levicových skupin, především však Světlé stezky, nabrala během vlády Alana Garcíi na síle a rozšířila se téměř po celé zemi. Se zhoršující se ekonomickou situací rostlo také násilí, které vrcholilo mezi lety 1986 a 1989. Teroristické skupiny zintenzivnily útoky v Limě a jiných velkých městech, způsobily několik plošně rozsáhlých výpadků proudu a usmrtily stovky nevinných lidí. Armáda zůstala zodpovědná za řešení situace a lidská práva byla nadále často porušována. Na vesnicích vytvořila armáda jakési patroly, které vybavila zbraněmi, aby se samy chránily. I když tento krok byl velmi nejistý a diskutabilní, patrolám se podařilo zastavit postup Světlé stezky na venkově.

Ekonomickou a sociální situaci v zemi dále zhoršovala vysoká míra korupce, která prostupovala napříč celou vrcholnou politikou a která zanechala státní pokladnu téměř vyčerpanou.¹¹¹ To zapříčinilo zhoršení služeb státu. Například výdaje na zdravotnictví dosahovaly v roce 1991 stěží 24 % výdajů uskutečněných v roce 1980, z úsporných důvodů docházelo pravidelně k odstávkám elektrického proudu apod. I když byl sám prezident García obviněn z několika korupčních skandálů během své vlády (spojených s obchodem s drogami,

¹⁰⁹ Podle Peruánského statistického úřadu podíl lidí žijících v chudobě vzrostl v průběhu Garciovy vlády o 13 %.

¹¹⁰ CONTRERAS, Carlos a CUETO, Marcos: *Historia del Perú contemporáneo*, Lima, Instituto de Estudios Peruanos, 2007, ISBN 978-9972-51-167-7 (str.358)

¹¹¹ Peněžní rezervy státu se v roce 1990 zredukovaly na 8 milionů amerických dolarů.

podplácením, zpronevěrou peněz, praním špinavých peněz atd.), díky silné reprezentaci jeho strany APRA v Parlamentu se všechna obvinění smetla ze stolu a založila do archivu, aniž by došlo k jejich projednání a následnému odsouzení či zproštění vinny.

García se také pokusil zestátnit sektor bankovníctví a pojišťovnictví, jelikož podle něj společnosti spadající do tohoto odvětví patřily skupině majetných rodin, která snižováním objemu půjček bránila rozvoji země. Právce se proti tomuto záměru ostře postavila s argumentací, že sám on během předvolební kampaně podobné opatření zavrhoval. Opozice od tohoto okamžiku velmi rostla a protesty ze strany pravice, vedené uznávaným spisovatelem Mariem Vargas Llosou, přibývaly na síle. Mario Vargas Llosa založil v roce 1987 stranu *Movimiento Libertad* (Hnutí svobody), která se o rok později sloučila s tradičními pravicovými stranami AP a PPC do koalice s názvem *Frente Democrático* (FREDEMO), aby v následujících volbách mohly společně lépe konkurovat současně vládnoucí straně APRA.

Příčiny selhání Garcíovy administrativy jsou komplexní, ale nelze za ně obviňovat pouze jeho samého nýbrž i ostatní vrcholné představitele vlády. García, stejně jako jeho předchůdce, dělal veškerá rozhodnutí společně s malou skupinou osobních poradců a spoléhal na své charisma a výřečnost, když potřeboval získat podporu. Trvalý projev osobní moci prezidenta, klientelismus a korupce dokazovaly, že během 80. let politická elita plně nedodržovala demokratické principy a zásady. Důvodem tohoto problému je mimo jiné i nadměrná delegace pravomocí na výkonnou moc zavedená ústavou z roku 1979. Nicméně v 80. letech byla peruánská demokracie svědkem tak neobyčejně silného a mocného prezidentského systému, který si dovolil překročit i hranice zmiňované ústavy. Oba dva prezidenti, včetně následujícího (Alberto Fujimori), si oblékli masku mesiáše, aby ztělesnily naději v dramatickou sociální a politickou změnu. Neschopnost těchto hlav státu udělat z moci výkonné efektivní a kvalitní instituci byla ale vážným nedostatkem peruánské demokracie, která nakonec v roce 1992 dočasně ztroskotala.

7 Peru za vlády Alberta Fujimoriho

Výsledek prezidentských voleb v roce 1990 byl velmi překvapivý a neočekávaný. Vítězem se stal téměř neznámý zemědělský inženýr Alberto Fujimori, potomek japonských imigrantů, který díky skromné ale efektivní předvolební kampani¹¹² přesvědčil veřejnost o své rozhodnosti, poctivosti a mravnosti a který ztělesňoval postavu průbojného a úspěšného muže z východu. Navíc byl politicky nezávislý a jeho názory nebyly nijak vyhraněné, což v době politické krize a oslabení stran, které byly vnitřně rozštěpené a rozhádané a neschopné řešit situaci, veřejnost oceňovala. Kandidoval však za politickou stranu *Cambio 90* (Změna 90). Zároveň mu k vítězství napomohla příslušnost k etnické menšině, jelikož většina populace byla a stále je hrdá na svůj míšenecký původ, zatímco jeho rival Vargas Llosa byl vnímán jako příslušník bílé elity, evropského a limského původu. Vargas Llosa kandidoval za pravicovou koalici FREDEMO a ve své kampani avizoval nastavení radikálního neoliberálního programu, který dostane zemi z krize a přiblíží ji rozvinutým evropským státům. Levicí podpořená veřejnost se však na konec tohoto záměru zalekla.

V prvním kole voleb sice Vargas Llosa získal 32,6 % hlasů a Fujimori jen 29,2 %, ale na zvolení prezidentem to nestačilo.¹¹³ V kole druhém, kam postoupili jen tito dva nejúspěšnější kandidáti, se voliči strany APRA a levice přiklonili k Fujimorimu, který nakonec jednoznačně vyhrál s dosaženými 62,4 % hlasů.¹¹⁴ V Parlamentu ovšem většina připadla koalici FREDEMO a *Cambio 90* navíc v obou komorách získalo ještě menší zastoupení než strana APRA.¹¹⁵

7.1 Ekonomický zázrak

V 90. letech Peru prošlo hlubokou transformací, která mu umožnila vydat se cestou „konzervativní revoluce“ nastartované v 80. letech lidry světových mocností, především Margaret Thatcherovou a Ronaldem Reaganem. Významné zahraniční události jako pád Berlínské zdi (1989) a zhroucení SSSR ovlivnily vývoj v zemích třetího světa, včetně těch latinskoamerických. Opětovné zapojení se do světové ekonomiky znamenalo nutnost provést zásadní změny ve fungování státu a v sociálních poměrech s cílem přizpůsobit je nové strategii vývoje „směrem ven“. Transformace v 90. letech nebyla proto pouze výsledkem domácí politiky ale zároveň také vnějších proměn a tlaků nové doby nazývané globalizace.

¹¹² Alberto Fujimori během předvolební kampaně jezdil na traktoru, kde měl ceduli s nápisem „Tecnología, honestidad y trabajo“ (Technologie, skromnost a práce).

¹¹³ Za Fujimorim skončil s 22,5 % kandidát strany APRA Luis Alva Castro, bývalý ministr hospodářství. Ostatní kandidáti získali nevýznamný počet hlasů.

¹¹⁴ <http://www.web.onpe.gob.pe/modElecciones/elecciones//RESUMEN/GENERALES/11.pdf> (8.7.2010)

¹¹⁵ Zastoupení v Poslanecké sněmovně: FREDEMO – 62 křesel, APRA – 53 křesel, *Cambio 90* – 32 křesel. Zastoupení v Senátu: FREDEMO – 21 křesel, APRA – 17 křesel, *Cambio 90* – 14 křesel.

Alberto Fujimori po svém zvolení zavedl tvrdou neoliberální politiku, která však podle jeho slov byla snesitelná, nevyhnutelná a efektivní jak pro zmírnění inflace, jež v roce 1990 dosáhla míry 7649,6 %¹¹⁶, a rozpočtového deficitu, tak pro zavedení pořádku v domácí ekonomice. Zrušily se státní subvence, upustilo se od kontroly cen, což způsobilo jejich drastické navýšení, když se přizpůsobily mezinárodním trendům, dovoz byl liberalizován, zrušil se diferencovaný kurz dolaru a země opět vstoupila na mezinárodní finanční trh po té, co souhlasila obnovit splátky svého zahraničního dluhu¹¹⁷ a přijmout směrnice Washingtonského konsensu týkající se ekonomické reformy a reformy státního aparátu. Zásahy státu do fungování trhu se omezily a opět se přistoupilo k privatizaci státních podniků.

Tato opatření zpočátku způsobila krach řady firem a růst nezaměstnanosti, což vedlo k řadě stávek a demonstrací, ale později opravdu dosáhla neuvěřitelných výsledků. Míra inflace za jediný rok klesla na 139,2 % (tzn. o 7510,4 %) a do země přicházeli noví investoři. Národní měna *inti*, zavedená v roce 1985, byla vyměněna za *nuevo sol* (nové slunce), jehož jednotka odpovídala hodnotě jednoho milionu *inti*, a silně se omezila emise oběživa. To zabránilo hrozícímu krachu měny a přechodu na americký dolar.¹¹⁸

První měsíce Fujimorovy vlády neukazovaly úplně jasný směr vývoje, jelikož mezi jeho ministry byli jak středolevicově tak pravicově orientovaní politici. Později byl režim charakteristický tím, že jmenoval do svých klíčových funkcí členy japonské komunity z Limy, což vyvolalo obavy z rasismu vůči asijské menšině.

7.2 Dočasné zhroucení demokracie a porážka terorismu

Vzhledem k tomu, že v obou komorách Parlamentu existovala silná opozice vůči vládě Alberta Fujimoriho, který tak nemohl bez problémů prosazovat veškeré své reformy, rozhodl se prezident pro radikální krok. Za pomoci armády provedl 5. dubna 1992 tzv. „samopuč“. S odůvodněním, že strany APRA a FREDEMO se nesnaží spolupracovat, ale brání mu v pokračování úspěšně nastartovaného rozvoje a rekonstrukce země¹¹⁹, Fujimori dočasně rozpustil Parlament, Ministerstvo veřejných záležitostí (*Ministerio Público*), regionální vlády a parlamenty, pozastavil platnost ústavy a výkon činnosti moci soudní a Nejvyššího kontrolního úřadu za účelem jejich důsledné reorganizace. Zároveň také držel některé opoziční politiky

¹¹⁶ <http://www.iep.org.pe/textos/DDT/Martin%20Tanaka.pdf> (8.7.2010)

¹¹⁷ V roce 1991, kdy se splátky obnovily, dosahoval zahraniční dluh hodnoty 25 444 milionů amerických dolarů.

¹¹⁸ Dolarizaci, nebo-li přechodu na americký dolar, se nevyhnul např. Ekvádor, který tak na začátku nového tisíciletí řešil svou ekonomickou krizi, jež ovšem nedosahovala tak dramatických rozměrů jako ta v Peru na přelomu 80. a 90. let. Míra inflace se tam tehdy pohybovala okolo 100 %.

¹¹⁹ Jedním z pravých důvodů však byl i fakt, že jistý senátní výbor začal vyšetřovat případy porušování lidských práv včetně vražd, do kterých byl samotný prezident zapleten a za které byl zpětně nakonec odsouzen v roce 2009 a poslán na 25 let do vězení. Jde o první případ, kdy byl demokraticky zvolený prezident latinskoamerického státu shledán ve své zemi vinným z porušování lidských práv.

v domácím vězení. Jednalo se o jediný evidentní kolaps demokratického režimu v regionu během tzv. třetí, nejrozsáhlejší, demokratizační vlny, která odstartovala v roce 1978.¹²⁰ Fujimori pak jmenoval mimořádnou vládu národní obnovy, která připravovala návrat k ústavnosti do 12 až 18 měsíců.¹²¹

Vnitrostátní reakce veřejnosti nebyla překvapivě příliš negativní (velmi málo lidí vyšlo do ulic, aby bránili poslance, senátory, soudce nebo regionální prezidenty), jelikož většina Peruánců Parlamentu nedůvěřovala a vnímala ho jako zkorumpovanou instituci, kterou je třeba pročistit. Až pod mezinárodním tlakem, především ze strany USA¹²², byl Fujimori donucen k vypsání voleb do Ústavodárného demokratického shromáždění, které bude mít za úkol vytvořit novou ústavu. Ústava vypracovaná osmdesáti členným shromážděním musela být podrobena celostátnímu referendu, na jehož základě nakonec s těsným výsledkem vstoupila v platnost. 52 % populace vyjádřilo souhlas s jejím přijetím, 48 % bylo proti. V pořadí již dvanáctá ústava, a dosud platná, zavedla některé významné změny ve fungování státu. Mezi hlavní patří možnost znovuzvolení stejné osoby prezidentem Peruánské republiky ve dvou po sobě následujících obdobích¹²³ a zároveň posílení prezidentských pravomocí, dále vytvoření jednokomorového Parlamentu složeného ze 120 poslanců. Ústava také omezila kontrolní pravomoci státu v různých oblastech.

Neočekávaný a závrtný politický vývoj poškodil lídry opozice, kteří nevěděli, jak udržet při životě svá hnutí a strany. Země tak vstoupila do etapy, kdy uvnitř formálně demokratického režimu politické strany ztrácely každým okamžikem na významu. Samotný prezident se neostýchal je kritizovat a útočit na ně, a ani se nebránil tomu vytvořit svojí vlastní stranu, která by podporovala jeho reformy. Během své vlády dal vzniknout celkem čtyřem politickým uskupením.

Narušení demokratického systému neubralo Fujimorimu příliš na popularitě vzhledem k tomu, že jeho politika dostala zemi z hluboké ekonomické krize. Jeho sympatii a prestiž navíc podtrhla porážka terorismu. Vůdce Světlé stezky, Abimael Guzmán, byl zatčen 12. září 1992, což signalizovalo začátek konce boje mezi vládou a terorismem. Dopaden byl rovněž vůdce hnutí MRTA a oba dva nakonec skončili ve vězení na doživotí. Činnost radikálních levicových

¹²⁰ HAGOPIAN, Frances a MAINWARING, Scott: *The third wave of democratization in Latin America*, New York, Cambridge University Press, 2005, ISBN – 10: 0-521-61320-5 (str. 59)

¹²¹ NĚMEC, Jan a spol.: *Politické systémy Latinské Ameriky*, Praha, Oeconomica, 2006, ISBN 80-245-1107-X (str. 293)

¹²² USA zastavily jak peněžní toky do Peru tak vojenskou pomoc, která směřovala na protidrogovou válku, čímž se zároveň omezila také obrana proti terorismu.

¹²³ Novela z roku 2000 tuto možnost vylučuje a nadále tedy není možné stát se prezidentem republiky ve dvou po sobě jdoucích volebních obdobích.

skupin se omezila na minimum a ke konci 90. let obě prakticky zanikly, ale prostředky a způsoby, které k tomu vedly, byly velmi kruté a krvavé. Tento fakt měl obrovský psychologický dopad na širokou veřejnost, kterou po desetiletí zužoval strach z krutého násilí.

7.3 Třikrát prezidentem?

Politická scéna byla v 90. letech rozdělena převážně do dvou bloků, přičemž jeden byl složený z přívrženců prezidenta Fujimoriho a druhý představoval demokratickou opozici. Prezidentské a parlamentní volby v roce 1995 měly znamenat návrat demokratického režimu, nicméně nepodařilo se obnovit stabilní systém politických stran. Alberto Fujimori se stal po obdržení 64,3 % hlasů po druhé prezidentem a jeho strana *Cambio 90 – Nueva Mayoría* (Změna 90 – Nová většina) získala většinu v Parlamentu (67 křesel ze 120). Druhá nejúspěšnější strana *Unión por el Perú* (UPP) obdržela jen 17 křesel a její kandidát na prezidenta Javier Pérez de Cuéllar se těšil podpoře 21,5 % voličů.¹²⁴ Vzhledem k tomu, že nevznikla významná politická protiváha k Fujimoristickému režimu a opozice zůstala velmi slabá, a že politická scéna si udržela z velké části charakter „popřevratného“ období roku 1992, hodnotí někteří autoři režim jako autoritářský (McCLINTOCK, 1999) nebo polodemokratický (LEVITSKY, 1999). V podstatě lze říct, že autoritářský režim zavedený v roce 1992, ačkoli se široce legalizoval díky demokratickým volbám v roce 1995, příliš nezměnil svojí dynamiku, jelikož nečelil žádnému výraznému protipólu, který by ho nutil řídit se institucionálními pravidly. Opozice byla po celou dobu Fujimorovy vlády značně likvidována.

Počátek druhé Fujimorovy vlády pokračoval v nastartovaném ekonomickém růstu, ale program rozsáhlé privatizace a reformy státního aparátu se pozastavil, z určité části kvůli odporu veřejnosti, která viděla, že se z tradičně strategických sektorů nebo základních veřejných služeb vytrácí národní, sociální a přerozdělovací charakter. V roce 1998 se kvůli problémům na mezinárodním trhu zastavil příliv investic a kapitálu a zemi opět postihl klimatický fenomén „El Niño“, který dramaticky poškodil zemědělskou a rybářskou produkci a zničil řady vodních nádrží, silnic a mostů. Růst HDP byl ve stejný rok téměř nulový a Peru vstoupilo do mírné recese. V komunálních volbách v roce 1998 se již projevilo oslabení prestiže Fujimorovy administrativy, která byla spojena s korupčními skandály, porušováním lidských práv a ovládáním komunikačních médií, jejichž ředitelé byly podpláceni, aby šířily dobrou pověst vlády. Příležitost tak získali lídři nových alternativních uskupení, jako např. následný starosta

¹²⁴ APRA skončila jako třetí nejúspěšnější strana, ale připadlo na ní pouhých 8 křesel v Parlamentu. Tradiční strany AP a PPC získaly jen 4 a 3 křesla.

Limy, Alberto Andrade, jehož politická strana *Somos Perú* (Jsme Peru) dosáhla v komunálních volbách úspěchu na celonárodní úrovni.

Aby si Fujimori zajistil možnost kandidovat na prezidenta republiky po třetí za sebou, vydal v roce 1996 zákon nazvaný *Interpretación Auténtica*, který vyvolal bouřlivou politickou a právní diskuzi. V tomto zákoně ospravedlňoval svůj záměr argumentem, že ústava přijatá roku 1993 umožňuje znovuzvolení stejného prezidenta dvě po sobě jdoucí volební období, a že na jeho kandidaturu v roce 1990 se vztahovala ještě stará ústava, takže byl v podstatě podle nové ústavy zvolen jen jednou (v roce 1995) a má tedy právo kandidovat na prezidenta i v příštích volbách.¹²⁵

Nejsilnějším a nejnadějnějším Fujimorovým soupeřem v prezidentských volbách v roce 2000 byl ekonom domorodého původu Alejandro Toledo Manrique, který kandidoval za stranu *Perú Posible* (Peru možné), jež vznikla sloučením části opozice. Přestože Toledo získal v prvním kole úctyhodných 40,2 % hlasů (Fujimori 49,9 %), odmítl účast v kole druhém kvůli podezření z manipulace voleb. Alberto Fujimori se tak po třetí stal prezidentem Peru, což je skutečnost v historii země ojedinělá. Krátce po jeho znovuzvolení však došlo k odhalení velkého korupčního skandálu, do kterého byl kromě Fujimoriho zapleten i jeho nejbližší poradce, šéf peruánské tajné služby Montesinos. Prezident z obav z trestního stíhání využil své pracovní cesty do Bruneje, kde se konal kongres APEC, odkud následně odjel do Japonska. Z Tokya prostřednictvím faxu podal demisi.

V souladu s ústavou byl dočasně do čela státu postaven tehdejší předseda Parlamentu a zároveň předseda strany APRA Valentín Paniagua. Jeho úkolem bylo vézt zemi do nových voleb, které se uskutečnily následující rok. V úřadu prezidenta byl tedy pouhých osm měsíců (23.11.2000 – 28.7.2001). Prezidentské volby v roce 2001 vyhrál v druhém kole Alejandro Toledo, jehož strana *Perú Posible* získala i nejvíc křesel v Parlamentu (45). Jeho vláda měla za úkol obnovit právní stát založen na demokratických hodnotách, ve kterém se budou plně dodržovat lidská práva a svobody. Co se týče ekonomického hlediska, pokračoval ve Fujimoriho neoliberálních reformách, ale zaměřil se spíše na zlepšení makroekonomických ukazatelů a snížení zahraničního dluhu než na řešení palčivých sociálních otázek nezaměstnanosti a chudoby.¹²⁶ Toledo byl spíše technokrat než schopný a zkušený politik a během své vlády rychle ztrácel na popularitě a oblibě ze strany veřejnosti.

¹²⁵ Ústavní soud tehdy posoudil jeho žádost za protiústavní, přičemž následně všichni, kdo tak hlasovali, museli odejít ze svých funkcí a nakonec skončili v exilu.

¹²⁶ NĚMEC, Jan a spol.: *Politické systémy Latinské Ameriky*, Praha, Oeconomica, 2006, ISBN 80-245-1107-X (str. 295)

Přes veškeré skandály, excesy a autoritářské vedení vzpomíná i dnes většina Peruánců na Fujimorovu vládu v dobrém díky tomu, že uzdravil a stabilizoval ekonomiku země a zneškodnil teroristické organizace.

Tabulka 17 Vývoj míry inflace a růstu reálného HDP v období 1990 - 1999

Rok	Míra inflace (v %)	Růst reálného HDP (v %)
1990	7 649,6	-5,4
1991	139,2	2,8
1992	56,7	-1,4
1993	39,5	6,4
1994	15,4	13,1
1995	10,2	7,3
1996	11,8	2,5
1997	6,5	7,2
1998	6,0	0,1
1999	3,2	1,0

zdroj: <http://www.iep.org.pe/textos/DDT/Martin%20Tanaka.pdf>

8 Současný stav demokracie v Peru

V Peru se i přes bouřlivý a nepředvídatelný vývoj politických událostí v průběhu druhé poloviny 20. století podařilo ustálit demokratický režim. Demokracie zde však stále není dokonalá a čelí mnoha výzvám, ale ve srovnání s minulostí je již zaručena soutěživá povaha voleb, jakožto jedna z nejdůležitějších podmínek demokracie. Podle mezinárodních pozorovatelů byly poslední prezidentské a parlamentní volby v roce 2006 plně svobodné a spravedlivé a legitimita současného prezidenta Alana Garcíi je tak nediskutabilní. Výsledek těchto voleb na druhou stranu dokázal hlubokou názorovou pluralitu veřejnosti spojenou se současnou ekonomickou situací v zemi. Zatímco Peru vykazuje jeden z největších hospodářských růstů v Latinské Americe, nedaří se mu zásadně řešit špatné pracovní a platové podmínky většiny obyvatel. Jak ukazuje příloha 1, Peru je ze 167 hodnocených zemí na 70. pozici vzhledem k úrovni demokracie. Jeho index demokracie je 6,31, přičemž hodnotící škála má rozmezí od 0 (nedemokratické země) do 10 (země s nejlepší úrovní demokracie).

Jedna z hlavních překážek rozvoje demokracie v Peru je vysoký stupeň korupce, který oslabuje důvěru populace v osoby veřejně činné. Všeobecně panuje v zemi přesvědčení, že velká část veřejných činitelů je zkorumpovaná. Podle indexu vnímání korupce, který každoročně publikuje mezinárodní organizace *Transparency International*, přičemž k jeho měření používá škálu od 0 (země s velmi vysokým stupněm korupce) do 10 (země s velmi nízkým stupněm korupce), se Peru ze 180 hodnocených zemí nachází na 76. pozici. Jeho index vnímání korupce odpovídá hodnotě 3,7.¹²⁷ Z latinskoamerických zemí je korupcí nejvíce postiženo Haiti (index 1,8) a naopak nejméně Chile (index 6,7).

Další výzva, které peruánská demokracie čelí, je stále rostoucí zločinnost, jež zpochybňuje schopnost státu efektivně kontrolovat své území a zajistit bezpečnost svým občanům. Pouze 7 % Peruánců se cítí v zemi velmi bezpečně.¹²⁸ Podle výzkumu uskutečněného v roce 2006 je kromě venkovských oblastí kriminalitou značně postižená celá země a téměř jedna třetina obyvatel byla alespoň jednou v životě její obětí. Mohlo by se zdát, že tento fakt nemá s politickým vývojem nic společného, nicméně pocit nejistoty a nebezpečí způsobuje, že lidé méně důvěřují ve stávající politický systém a nepodporují ho.

Mezi Peruánci panuje malá důvěra v některé politické instituce, což se také velmi projevuje v citlivosti podpory, kterou veřejnost chová vůči politickému systému. Zatímco důvěra

¹²⁷ http://www.transparency.org/policy_research/surveys_indices/cpi/2009/cpi_2009_table (10.7.2010)

¹²⁸ <http://www.iep.org.pe/textos/DDT/ddtlibro12.pdf> (10.7.2010)

v některé instituce je relativně vysoká (např. Národní volební porota a úřad veřejného ochránce práv), důvěra v instituce spojené se soudní administrativou a politickou reprezentací je extrémně nízká, jedna z nejnižších v regionu. Na rozdíl od podpory systému, důvěra v politické instituce je také ovlivněna vývojem ekonomické situace obyvatel. Ti, kteří vnímají, že se jejich osobní nebo celonárodní ekonomická situace vzhledem k minulému období zhoršila, chovají menší důvěru v politické instituce než ti, kteří si ekonomicky polepšili. Zároveň tuto důvěru ovlivňuje příslušnost k etnické skupině nebo osobní zkušenost s korupcí. Kromě toho existuje také velmi nízký stupeň spokojenosti s místními vládami. Hodně lidí je nespokojeno s tím, jak se tyto instituce při vyřizování různých formalit chovají a jak jednájí s veřejností. Lépe hodnoceny nejsou ani radnice a obecní úřady, jelikož i široké zahrnutí občanů do různých schůzek a jednání se nakonec neprojeví v konečných výsledcích. S nízkým stupněm podpory a důvěry v politické instituce souvisí také časté demonstrace a protestní akce, které se těší vždy vysoké účasti.

Z hlediska ideologického se většina Peruánců nachází v politickém středu. V porovnání s ostatními zeměmi v regionu, Peruánci nejsou ani příliš levicově, ani příliš pravicově zaměřeni. Není pochyb, že termíny levice a pravice jsou v zemi velmi důležité, a proto jsou navíc Peruánci ve srovnání s ostatními národy v regionu bez problému schopni jednotlivé termíny identifikovat a zařadit se do nějakého místa v ideologickém spektru. Jak již bylo řečeno, v posledních prezidentských volbách se projevila vysoká polarizace veřejnosti. Voliči, kteří preferovali nacionalistického kandidáta Ollantu Humala (47,38 %) byli více levicově zaměřeni než ti, kteří volili Alana Garcíu (52,62 %).

8.1 Občanské svobody?

Ústava zaručuje svobodu vyznání a vláda ji obecně v praxi respektuje. Nicméně je stát logicky více nakloněn římskokatolické církvi, s kterou tudíž lépe zachází a jedná.

Ústava zaručuje právo na pokojné shromáždění a úřady toto právo z velké části podporují. Nicméně v roce 2007 byl vydán zákon, který omezil odpovědnost policie v případě vážného zranění nebo usmrcení, ke kterému by došlo během demonstrace. Svoboda veškerých nezávislých asociací je obecně také zaručena, nicméně prezident García a další představitelé strany APRA obviňují nevládní organizace, že brání ekonomickému rozvoji země a že jejich činnost není transparentní. Aktivisté usilující o omezení těžebního průmyslu čelili v posledních letech pochybným obviněním, a nevládní organizace proto nařkly vládní Agenturu pro mezinárodní spolupráci ze selektivního vyšetřování. V roce 2009 bylo několik předních aktivistů vydíráno a obtěžováno, včetně Salomona Lernerera, bývalého předsedy Komise pro pravdu a

usmíření, kterému bylo vyhrožováno smrtí, když usiloval o vybudování „Muzea vzpomínky“ pro uctění památky obětí dvacetiletého vnitřního ozbrojeného konfliktu.

Pracující mají právo na organizování kolektivní stávky, kterou musí dopředu oznámit Ministerstvu práce, ale téměř skoro všechny jsou ve finále zhodnoceny jako nelegální. Méně než 10 % státních zaměstnanců je sdruženo v odbory, což odráží dopad reforem spojených s volným trhem a protiodborářské zaměření Fujimorova režimu.

Armáda sice zlepšila školení a výcvik v oblasti lidských práv, ale i nadále odmítá poskytovat informace potřebné k vyšetřování násilných zločinů spáchaných v minulosti. Prioritou Garcíovy vlády rozhodně není dojít k spravedlnosti v případech porušování lidských práv státními aktéry během 80. a 90. let. V roce 2006 vláda pověřila policii, aby zajistila právní ochranu všem státním agentům obviněným z poškozování lidských práv, zatímco většina obětí nemá k dispozici ani právního zástupce.

Zbylí stoupenci Světlé stezky, jejichž činnost je značně spojena s kokainovým průmyslem, pokračují v útocích proti bezpečnostním složkám v oblasti departamentu Apurímac. Tamější obyvatelé oznámili případy násilí spáchané armádou. Vládní úsilí omezit pěstování cocy a vytvořit programy pěstování alternativních plodin selhalo a nedokázalo zastavit celkový nárůst její produkce v roce 2009.¹²⁹

Diskriminace vůči domorodým obyvatelům zůstává všudypřítomná. Na jaře roku 2009 došlo v Amazonii v provincii *Bagua* k několika krvavým střetům mezi domorodými indiány a ozbrojenými silami státu, které se proměnily v dlouhotrvající násilí a měly na svědomí desítky lidských životů na obou stranách. Domorodci se snažili chránit své území a protestovali proti vládnímu nařízení, které umožnilo americkým ropným a dřevařským společnostem rozsáhlou těžbu v této oblasti na základě podepsání dohody o volném obchodu s USA, která vstoupila v platnost v únoru stejného roku. Vzhledem k nekompromisnímu a tvrdému postoji prezidenta Garcíi vůči domorodcům se na veřejnosti začalo mluvit o genocidě proti rodilým obyvatelům z peruánské Amazonie.¹³⁰

¹²⁹ Každoroční produkce lístků cocy, které slouží k výrobě kokainu, je zhruba 116 800 tun, z čehož 92, 29 % se využívá k nelegálním účelům a zbytek je použit na tradiční zpracování a průmysl. Odhaduje se, že se ročně vyveze z Peru na 260 tun kokainu za 18 200 milionů amerických dolarů, což dělá z Peru po Kolumbii druhého největšího producenta této drogy na světě.

¹³⁰ Alan Garcí argumentoval tím, že bohatství Amazonie patří všem obyvatelům Peru a že „Tito lidé (protestanti) nejsou občané první třídy, kteří můžou říct (400 000 domorodců 28 milionům Peruánců) vy nemáte právo tady být. V žádném případě, to je velká chyba.“
(CNN, world news: <http://edition.cnn.com/2009/WORLD/americas/06/05/peru.indigenous.clash/index.html>)

V uplynulých letech se ženy, které byly tradičně po dlouhou dobu vyloučeny z politického ale i ekonomického života, dostaly do vedoucích pozic různých společností a vládních agentur. Zatímco se právní ochrana žen zlepšila, domácí násilí se stále stupňuje a více jak polovina peruánských žen ohlásila případy fyzického nebo psychického týrání.

Nucená práce, včetně využívání dětí, přetrvává v oboru těžby zlata v regionu Amazonas.

Většina denního tisku je v soukromém vlastnictví a vláda nijak neomezuje přístup k internetu. Novináři jsou občas zastrašováni nebo dokonce napadeni veřejnými činiteli nebo osobami soukromého sektoru rozhněvanými negativní reportáží. V návaznosti na události v provincii *Bagua* na jaře 2009 vláda zavřela radiovou stanici *La voz de Bagua* (Hlas Baguay) kvůli obvinění z podněcování násilí. Nezávislí pozorovatelé médií odsoudili tento krok jako cenzuru. Dále v prosinci 2009 rozvířil prezident García bouřlivou diskuzi, když udělil milost bývalému vlastníku televizní stanice José E. Crousallatovi, který si odpýkával trest za zaprodání redakce Vladimíru Montesinosovi, jež pak pracovala ve prospěch vlády Alberta Fujimoriho a šířila její dobré jméno.

8.2 Hodnocení demokracie obyvateli

V roce 2008 proběhl v rámci projektu LAPOP (*The Latin American Public Opinion Project* – Projekt veřejného mínění v Latinské Americe) již třetí rozsáhlý, podrobný a kvalitní výzkum o úrovni demokracie ve 21 zemích Latinské Ameriky a nově navíc i v USA a Kanadě, založený na dotazníkových šetřeních a anketách. Tento výzkum, který proběhl již v roce 2004 a 2006, nese název *The AmericasBarometr* a je podporován Americkou agenturou pro mezinárodní rozvoj (USAID). Prostřednictvím tohoto výzkumu se LAPOP snaží měřit demokratické hodnoty a postoje na americkém kontinentu, k čemuž používá důkladně vybraný sociodemografický vzorek dospělých obyvatel každé sledované země. Výsledky výzkumu slouží jako „hlas“ obyvatel o kvalitě demokracie v jejich zemi a jsou užitečné pro politické aktéry, ochránce demokracie a širokou, nejen akademickou, veřejnost. Již v minulosti sloužily aktivity projektu LAPOP a jejich objevy jako rozhodující podklady pro mise USAID. Následující data (kromě první tabulky) jsou převzata z výsledků výzkumu provedeného v roce 2008.

První tabulka ukazuje, jak Peruánci vnímají samotný pojem demokracie. Je evidentní, že tento termín spojují nejvíce se svobodou, a to jak se svobodou obecně, nebo svobodou ekonomickou, svobodou projevu, pohybu, tak s volným obchodem, právem svobodně volit apod. Relativně hodně Peruánců pak vnímá demokracii jako rovnost, přičemž může jít o rovnost různých etnik, sociálních tříd, pohlaví nebo rovnost před zákonem.

Tabulka 18 Jak Peruánci vnímají demokracii

Definice demokracie	%
Žádná	19,3
Svoboda	42,3
Rovnost	11,9
Účast*	6,4
Ochrana	7,3
Jiná	12,7
Celkem	100

* např. na veřejném životě

zdroj: <http://www.iep.org.pe/textos/DDT/ddtlibro12.pdf>

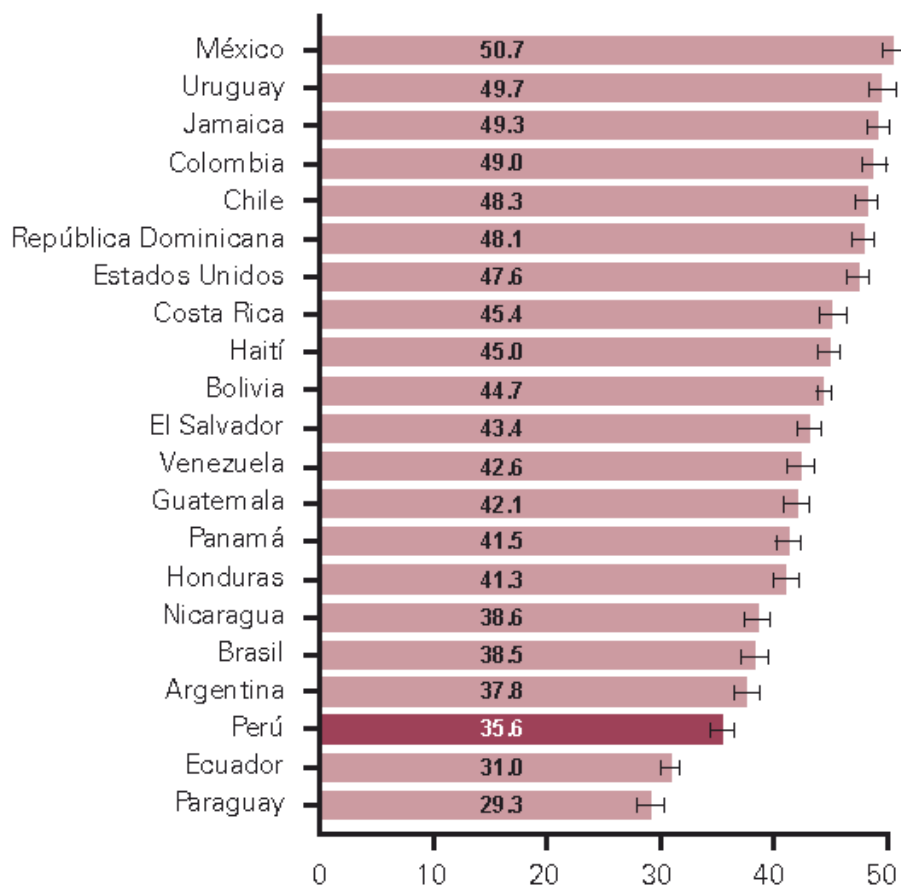
Podle průzkumu, který proběhl v roce 2006, preferuje 62,3 % Peruánců demokratický režim před autoritářským nebo lhostejností k této problematice. Na druhé straně se ale 20 % dotázaných vysloveně vyjádřilo, že by bylo spokojenější s autoritářským režimem.

Podpora politického systému, nikoli vlády, která je dočasně u moci, je velmi důležitá, jelikož představuje dobrou vůli veřejnosti, která může zachránit demokracii v období krize nebo neočekávaného vývoje událostí. Přirozeně je tato podpora těsně spojena s výkonem politických institucí. Dobrý výkon institucí přispívá k větší podpoře systému a zároveň rostoucí podpora systému napomáhá legitimizovat demokracii. Naopak nespokojenost s politickými institucemi může na dlouhou dobu demokracii ohrozit. Proto zastánci autoritářského režimu, kteří hledají způsoby jak kompletně odstranit demokracii, útočí na politické instituce obviněními, že jsou neúčinné, zkorumpované a hluché k žádostem občanů, přičemž se sami nabízejí jako alternativní řešení neřešitelných problémů. Národ, který není spokojen s politickými institucemi riskuje, že bude zlákan řečmi takovýchto nedemokratických politických aktérů. Je však zároveň zřejmé, že ne všichni obyvatelé, kteří kritizují stávající systém, odmítají demokracii jako takovou.

Občané potřebují věřit, že demokracie je nejlepší systém, a musí důvěřovat jejím základním hodnotám, ale zároveň potřebují věřit, že instituce, které demokracii aplikují, jsou legitimní. Bez důvěry v instituce občané nemají důvod respektovat je a řídit se zákony a nařízeními, o kterých tyto základní instituce rozhodují.

Výsledky průzkumu ukázaly, že i když obyvatelé Latinské Ameriky věří v demokracii, hodně z nich nedůvěřuje jejím klíčovým institucím (vláda, Parlament, politické strany, soudní systém, Nejvyšší soud). Následující graf ukazuje důvěru obyvatel v legitimitu klíčových institucí politického systému s tím, že respondenti brali na vědomí výkon současné vlády (tudíž se nejedná o všeobecné nezávazné hodnocení).

Graf 7 důvěra v politickou legitimitu základních institucí demokratického režimu*

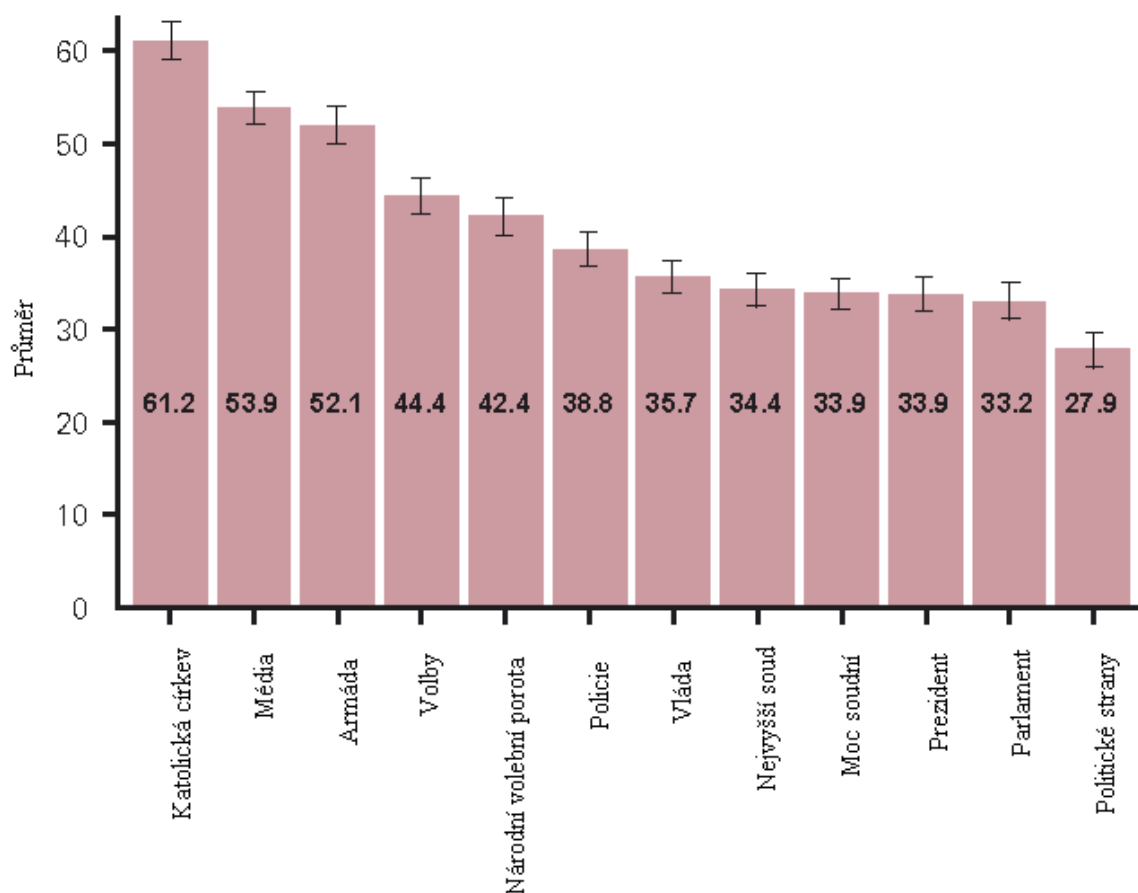

*hodnotící škála 0 - 100, výsledky ukazují průměr odpovědí všech dotazovaných osob (stejně hodnocení u následujících grafů)

zdroj: <http://sitemason.vanderbilt.edu/files/jTql7q/Per.%20Cultura%20politica%202008.pdf>

V Peru se největší důvěře obyvatel těší katolická církev. Na druhé straně reprezentativní instituce (politické strany, Parlament, funkce prezidenta) jsou ty, kterým občané důvěřují nejméně. V posledních letech se projevila rostoucí nespokojenost s činností existujících politických stran a s tím spojená snaha vytvořit nová alternativní politická uskupení. Např. zatímco v roce 2001 se prezidentských voleb účastnilo 8 kandidátů z různých stran, v roce 2006 tento počet vzrostl na 20. Je tedy velmi nízký podíl občanů (19,2 %), kteří jednoznačně přiznávají sympatie k jedné politické straně. Z toho vyplývá i nízká důvěra v politické strany.

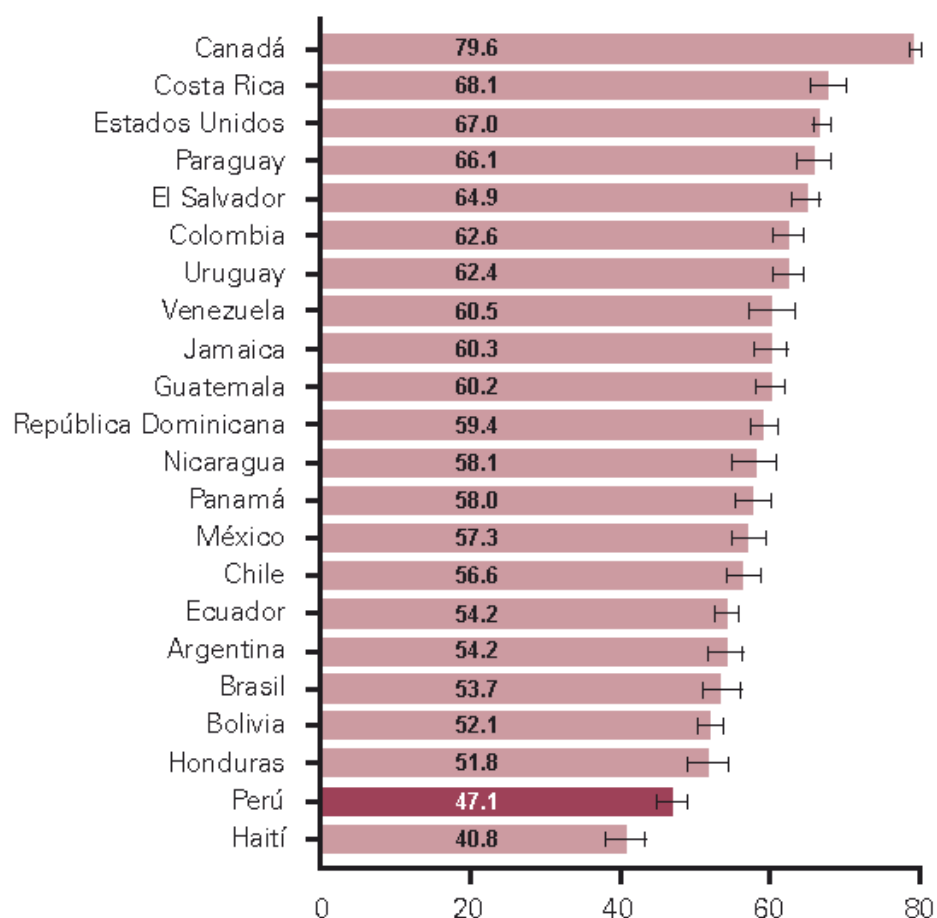
Graf 8 Důvěra ve vybrané instituce v Peru

zdroj: <http://sitemason.vanderbilt.edu/files/jTql7q/Per.%20Cultura%20politica%202008.pdf>

Stejně jako důvěra v politické instituce je pro demokracii také důležitá důvěra v jednotlivce. Různé průzkumy ukázaly, že je více pravděpodobné přetrvání demokracie v zemích, kde všeobecně panuje důvěra mezi lidmi. Zároveň bylo zjištěno, že mezilidská důvěra je spojena s faktory, které ukazují kvalitu vládnutí v zemi, stejně jako stupeň kriminality a korupce, a s výkonem místních vlád. Z následujícího grafu je zřejmé, že mezilidská důvěra je v Peru na velmi nízké úrovni v porovnání s ostatními zkoumanými zeměmi.

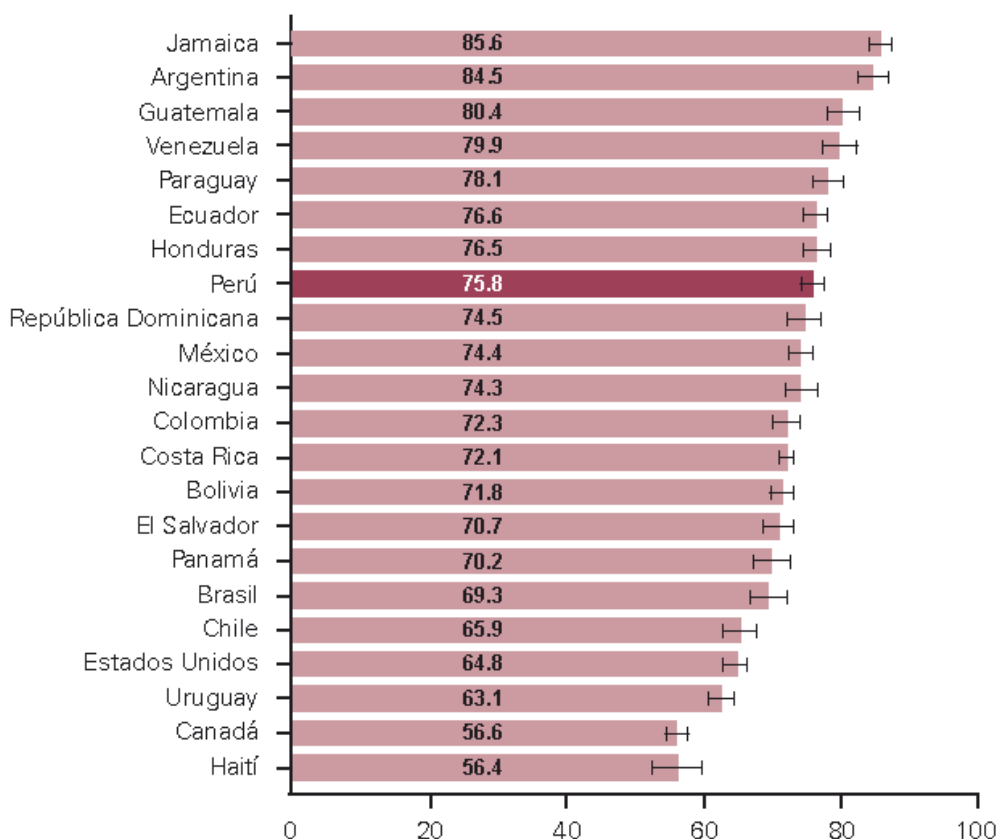
Graf 9 Hodnocení mezilidské důvěry

zdroj: <http://sitemason.vanderbilt.edu/files/jTql7q/Per.%20Cultura%20poltica%202008.pdf>

Jak již bylo řečeno, korupce je velkou překážkou v rozvoji demokracie a Peru, stejně jako většina rozvojových zemí, je jí dosti postiženo. Obrovské korupční skandály, které byly odhaleny po pádu vlády Alberta Fujimoriho, negativně ovlivnily důvěru Peruánců v politický systém. Zároveň osoby, které byly obětí korupce (např. byly požádány policií o úplatek) méně důvěřují v politické instituce ve své zemi a může se u nich také zmenšit důvěra v demokracii jako takovou. Jak ukazuje následující graf, Peru je jednou ze zemí v regionu, kde jsou obyvatelé nejvíce přesvědčeni o zkorumpovanosti veřejných činitelů.

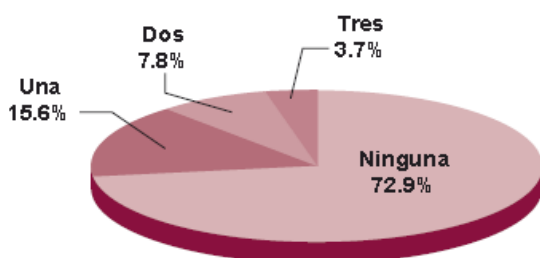
Graf 10 Vnímání korupce občany

zdroj: <http://sitemason.vanderbilt.edu/files/jTql7q/Per.%20Cultura%20politica%202008.pdf>

Od roku 2006 klesl počet osob, které byly obětí nebo svědky korupce. Zatímco v roce 2006 byl podíl takových osob 30,3 %, v roce 2008 klesl na 27 %.

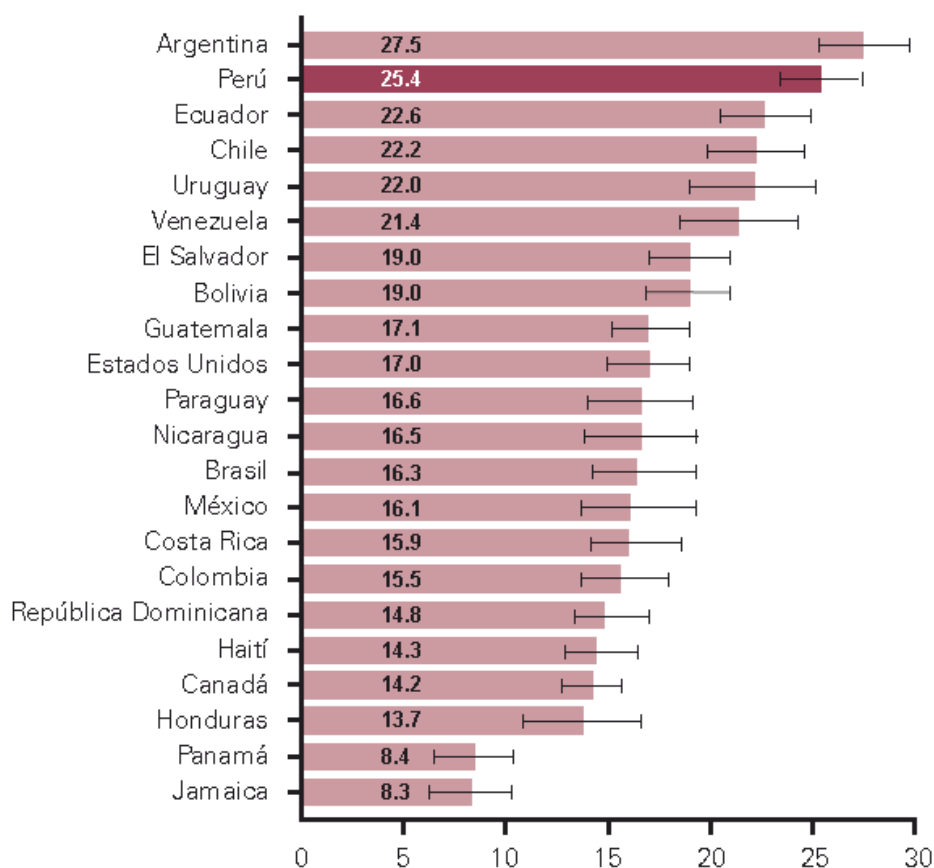
Graf 11 Oběti korupce

Vysvětlivky: ninguna - ani jednou nebyl(a) obětí korupce; una - jednou; dos - dvakrát; tres - třikrát
zdroj: <http://sitemason.vanderbilt.edu/files/jTql7q/Per.%20Cultura%20politica%202008.pdf>

Další zmiňovanou překážkou demokracie je kriminalita a strach z ní. Přesvědčení, že demokracie je nejlepší systém, se může zmírnit, když se občané stanou obětí trestného činu nebo když mají strach, že by se jimi mohli stát. Občané mohou být zároveň méně tolerantní vůči ostatním nebo ztratit důvěru ve své spoluobčany, když se stanou obětí kriminálního činu nebo z něj mají strach, což narušuje mezilidské vztahy ve společnosti. Následně může tento fakt vyvolat ztrátu důvěry v politické instituce, především policii a soudní systém. Peru vykazuje bohužel vysoký počet obětí trestného činu, nicméně se jedná spíše o mírnější zločiny jako krádeže než např. vraždy, které jsou nejčastější v Mexiku nebo Kolumbii.

Graf 12 Oběti trestného činu (v %)

zdroj: <http://sitemason.vanderbilt.edu/files/jTql7q/Per.%20Cultura%20politica%202008.pdf>

I přes optimistický vývoj ekonomických ukazatelů, který napomáhá stabilizovat demokratický režim, existuje v Peru mnoho skutečností, které by se měly brát na vědomí v okamžiku hodnocení vztahů a postojů k politickému systému. Obyvatelé Peru vnímají vysoký stupeň korupce a trestné činnosti a mnoho z nich se necítí ve své zemi bezpečně. Ačkoli se některé ukazatele v tomto ohledu mírně zlepšily, v porovnání s ostatními zeměmi jsou stále relativně znepokojující. Možná proto není příliš překvapivé, že Peruánci jsou nespokojeni s činnostmi institucí svého politického systému. Nicméně to neznamená, že by mezi obyvateli existovala veliká touha podpořit autoritářskou formu vlády.

Závěr

Obecně mají přechody k demokracii tendenci být umírněné a konzervativní. Když jsou tyto procesy řízené elitami, často odrážejí zájmy mocných skupin společnosti, které se snaží uchránit své postavení a vliv a které opatrně stanovují hranice a podmínky pro možnost účasti na domácí politice. Takto může být popsána většina přechodů k demokracii v zemích Latinské Ameriky, ke kterým došlo v 70. a 80. letech. Zatímco však ve většině případů byly v době přechodu u moci velmi represivní vlády, v Peru se během vojenského režimu sama vláda snažila provést radikální sociální a politické změny.

Odlišná zkušenost s autoritářským režimem měla v případě Peru zajisté důležitý vliv na povahu a ráz přechodu k demokracii. Existovalo silné napětí mezi záměrem armády rychle se vymanit z vládnutí, touhou tradiční politické elity zabránit novým sociálním aktérům podílet se na přechodu k demokracii a zároveň znovu získat své dominantní postavení v politickém prostředí, kterému se těšila před rokem 1968, a snahou levicově orientovaných skupin prosadit se jako nová alternativa ve společnosti a politice. Myšlenka přechodu k demokracii se zrodila uvnitř samotné vládnoucí armády, jelikož ta byla již vyčerpána svou politickou aktivitou, a na základě řady vyjednávání s konzervativními politickými silami se proces uvedl do pochodu. Armáda si udržela nad celým procesem silnou kontrolu, a proto i nově vzniklá ústava zahrnovala důležité reformy uskutečněné během vojenského režimu a stala se tak nejvíce sociálně orientovanou ústavou v regionu. Přechod k demokracii v Peru zajistil armádě důstojně se vymanit z moci, ale nevytvořil pevný institucionální rámec pro nový demokratický režim. Celý proces měl podobu vyjednávání a následných dohod mezi armádou a tradičními stranami APRA a PPC, jež tvořily většinu v Ústavodárném shromáždění. Levice a většina občanských hnutí, která vznikla v průběhu 70. let, se snažila dosáhnout radikálních sociálních změn prostřednictvím protestů, demonstrací a stávek, než aby se zaměřila na vytváření nových civilních institucí. Vzhledem k charakteristikám přechodu k demokracii v Peru vidíme, že typologie tohoto procesu podle Valenzuely (viz str. 37) je v tomto případě trefná.

Přechod k demokracii v Peru představoval kompromis, se kterým mnoho sektorů nebylo spokojeno. Podnikatelům se nelíbily ekonomické reformy zavedené ústavou z roku 1979 a nemožnost jejich opravy, zatímco občanská hnutí vnímala, že demokratické instituce vzešlé z Ústavodárného shromáždění plně nereprezentují jejich zájmy. Není tedy překvapující, že oba tyto sektory podporovaly Fujimorovo svržení konstituční demokracie.

Mezi lety 1980 a 1992 existoval v Peru nepopíratelně formální demokratický režim. Nicméně politická role armády zůstala významná a autorita Parlamentu vůči exekutivě byla minimální, což představovalo pozůstatky autoritářských znaků přenesených do civilního režimu.

Vzhledem k tomu, že se v průběhu dekády nepodařilo zlepšit jak výkonnost tak reprezentaci těchto institucí, Fujimorův útok na Parlament a soudní systém byl podporován většinou společnosti. Klíčovým faktorem, který vedl k dočasnému pádu demokracie v roce 1992, byl problém, jenž peruánskou politiku sužoval během celého tohoto období, a to tendence prezidentů stavět se do role mesiášů, kteří spasí zemi. S rostoucí prezidentskou mocí se stávaly politické strany méně schopnými. Prezident byl jak symbolem veškeré politické naděje tak terčem veškerého zklamání v okamžiku, kdy očekávání veřejnosti nebyla naplněna. To se stalo v případě vlády prezidentů Belaúndeho a Garcíi, Fujimorovi napomohla jeho arogance.

V průběhu 80. let v Peru paradoxně koexistoval víceméně fungující demokratický konstituční režim spolu s každodenním zneužíváním lidských práv. Korupce, klientelismus, násilí a zneužívání moci jsou důkazy, že demokracie v Peru byla v 80. letech stejně jako jinde v Latinské Americe omezenou skutečností.

Dnes je úroveň demokracie v Peru hodnocena jako 70. nejlepší ze 167 zemí světa. Přestože přetrvávají problémy spojené s korupcí, násilím, chudobou nebo obchodem s drogami, Peruánci demokratickému zřízení věří, ale je evidentní, že se jeho kvalita musí zlepšit. Především je nutné zefektivnit výkon politických institucí, které musí účinněji reagovat na požadavky veřejnosti a snižovat tak občanskou nespokojenost, jelikož důvěra v ně je všeobecně velmi slabá. Peruánská demokracie čelí mnoha výzvám a jednou z nich jsou následující prezidentské a parlamentní volby, které se uskuteční v roce 2011.

Seznam použitých zdrojů

Literatura

- BELAUNDE GARCÍA, Domingo a PRAELI EGUIGUREN, Francisco José: *La evolución político-constitucional del Perú 1976-2005*, Centro de Estudios Constitucionales de Chile, Universidad de Talca, ISSN 0718-0195
Dostupný z WWW: <http://www.cecuch.cl/docs/pdf/revista_ano6_2/Evolucion11.pdf>
- CAMERON, Maxwell: *Democracy and authoritarianism in Peru*, New York, St. Martin's Press, 1994, ISBN 0-312-12153-9
- CAMERON, Maxwell a MAUCERI, Philip: *The Peruvian labyrinth. Polity, society, economy*, USA, The Pennsylvania State University, 1997, ISBN 0-271-01660-4
- CARRIÓN, Julio F., ZÁRATE, Patricia a SELIGSON, Mitchell A.: *Cultura política de la democracia en el Perú: 2006*, Lima, IEP, 2007
Dostupný z WWW: <<http://www.iep.org.pe/textos/DDT/resumenejecutivo.pdf>>
- CONTRERAS, Carlos a CUETO, Marcos: *Historia del Perú contemporáneo*, Lima, Instituto de Estudios Peruanos, 2007, ISBN 978-9972-51-167-7
- COTLER, Julio: *Política y sociedad en el Perú, cambios y continuidades*, Lima, IEP, 1994, ISBN 84-89303-39-8
Dostupný z WWW: <<http://www.iep.org.pe/textos/DDT/peruproblema23.pdf>>
- DAHL, Robert: *Demokracie a její kritici*, Praha, Victoria publishing, 1995, ISBN 80-85605-81-3
- DAHL, Robert: *O demokracii*, Praha, Portál, 2001, ISBN 80-7178-422-2
- DEGREGORI, Carlos Iván a PAZ, Carlos Rivera: *PERU 1980 – 1993: FUERZAS ARMADAS, SUBVERSION Y DEMOCRACIA, redefinición del papel militar en un contexto de violencia subversiva y colapso del régimen democrático*, Lima, IEP, 1993
Dostupný z WWW: <<http://www.iep.org.pe/textos/DDT/ddt53.pdf>>

- DVOŘÁKOVÁ, Vladimíra a KUNC, Jiří: *O přechodech k demokracii*, Praha, Sociologické nakladatelství, 1994, ISBN 80-901424-8-6
- HADENIUS, Axel a TEORELL, Jan (2006): *Authoritarian regimes: stability, change, and pathways to democracy, 1972–2003*. Kellogg Institute Working Paper # 331. Notre Dame: University of Notre Dame
Dostupný z WWW: <<http://kellogg.nd.edu/publications/workingpapers/WPS/331.pdf>>
- HAGOPIAN, Frances a MAINWARING, Scott: *The third wave of democratization in Latin America*, New York, Cambridge University Press, 2005, ISBN – 10:0-521-61320-5
- HLAVIČKOVÁ, Vlasta a spol.: *Panorama Latinoamericano*, Praha, Oeconomica, 2007, ISBN 978-80-245-1305-8
- HUNTINGTON, Samuel: *Třetí vlna*, Brno, Centrum pro studium demokracie a kultury, 2008, ISBN 978-80-7325-156-7
- KOZLOFF, Nikolas: *Revolution*, New York, Palgrave Macmillan, 2008, ISBN – 10: 0-230-60057-3
- KRUIJT, Dirk: *La revolución por decreto: El Perú durante el gobierno militar*, Lima, Instituto de Defensa Legal, 2008, ISBN 978-603-45094-8-1
- MAINWARING, Scott a PERÉZ LIÑÁN, Aníbal (2008): *Regime legacies and democratization: explaining variance in the level of democracy in Latin America, 1978 - 2004*. Kellogg Institute Working Paper # 354. Notre Dame: University of Notre Dame
Dostupný z WWW: <<http://kellogg.nd.edu/publications/workingpapers/WPS/354.pdf>>
- MAR, José Matos a MEJÍA, José Manuel: *La reforma agraria en el Perú*, Lima, IEP, 1980
Dostupný z WWW: <<http://www.iep.org.pe/textos/DDT/reformaagraria.pdf>>
- MARUTIÁN, Juan Ignacio: *El gobierno del general Juan Velasco Alvarado, estudio de un caso histórico de cesarismo*, Buenos Aires, IDICSO, 2003
Dostupný z WWW: < <http://www.salvador.edu.ar/csoc/idicso/docs/sdti017.pdf>>

- NĚMEC, Jan a spol.: *Politické systémy Latinské Ameriky*, Praha, Oeconomica, 2006, ISBN 80-245-1107-X
- NOHLEN, Dieter a SOLARI, Aldo: *Reforma política y consolidación democrática*, Caracas, Nueva Sociedad, 1988, ISBN 980-6110-21-8
- PASTOR, Manuel a WISE, Carol: *Peruvian economic policy in the 1980s: from orthodoxy to heterodoxy and back*. Kellogg Institute Working Paper # 161. Notre Dame: University of Notre Dame
Dostupný z WWW: <<http://kellogg.nd.edu/publications/workingpapers/WPS/161.pdf>>
- POOLE, Deborah a RÉNIQUE, Gerardo: *Peru, time of fear*, London, Latin America Burea, 1992, ISBN 0-906156-71-8
- ROBERTS, Kenneth: *Deeping Democracy? The Modern Left and Social Movements in Chile and Peru*, California, Stanford University Press, 1998, ISBN 0-8047-3194-2
- ROEDL, Bohumír: *Peru*, Praha, Libri, 2003, ISBN 80-7277-205-8
- TANAKA, Martín: *Los espejismos de la democracia*, Lima, IEP, 1998, ISBN 9972-51-022-0
Dostupný z WWW: <<http://www.iep.org.pe/textos/DDT/espejismosdemocracia.pdf>>
- TANAKA, Martín: *LOS PARTIDOS POLITICOS EN EL PERU 1992-1999: estatilidad, sobrevivencia y política mediática*, Lima, IEP, 1999
Dostupný z WWW: <<http://www.iep.org.pe/textos/DDT/Martin%20Tanaka.pdf>>
- TOCHE MEDRANO, Eduardo: *Guerra y democracia, los militares peruanos y la construcción nacional*, Lima, CLACSO, DESCO, 2008, ISBN 978-9972-670-95-4
- VALENZUELA, J. Samuel (1990): *Democratic Consolidation in Post-transitional Settings: Notion, Process, and Facilitating Conditions*. Kellogg Institute Working Paper # 150. Notre Dame: University of Notre Dame
Dostupný z WWW: <http://kellogg.nd.edu/publications/workingpapers/WP_T.shtml>

- ZAKARIA, Fareed: *Budoucnost svobody*, Praha, Academia, 2004, ISBN 80-200-1285-0
- Kolektiv autorů: *Los procesos electorales en el Perú: 1978-1986. Problemas y elecciones*, Lima, ONPE, 2005, ISBN 9972-695-30-1
Dostupný z WWW: <<http://www.web.onpe.gob.pe/modEscaparate/downloads/L-0031.pdf>>

Internetové zdroje

Oficiální stránky státních institucí, mezinárodních organizací a vzdělávacích institucí

- CIA, The World FactBook (základní údaje o zemích, CIA)
<https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/pe.html>
- Comisión de la Verdad y Reconciliación (Komise pro pravdu a usmíření)
<http://www.cverdad.org.pe/>
- Comunidad Andina (Andské společenství národů)
<http://www.comunidadandina.org/>
- Congreso de la República del Perú (Parlament Peru)
<http://www.congreso.gob.pe/>
- Freedom House (americká nevládní nezisková organizace)
<http://www.freedomhouse.org/template.cfm?page=1>
- Instituto Acción (peruánský „think tank“ v oblasti politiky a ekonomiky)
<http://www.institutoaccion.com/>
- Instituto de Estudios Peruanos (Institut peruánských studií)
<http://www.iep.org.pe/>
- Instituto Francés de Estudios Andinos (Francouzský institut andských studií)
<http://www.ifeanet.org/>
- Instituto Nacional de Estadística e Informática (Statistický úřad Peru)
<http://www.inei.gob.pe/>
- Jurado Nacional de Elecciones (Národní volební porota)
<http://www.jne.gob.pe/>
- Kellogg Institute for International Studies (Institut pro mezinárodní studia)
<http://kellogg.nd.edu/>
- Občanský institut
<http://www.obcinst.cz/cs/>

- Oficina Nacional de Procesos Electorales (Národní volební úřad)
<http://www.web.onpe.gob.pe/>
- Portal de Estado Peruano (Vládní portál Peru)
<http://www.peru.gob.pe/>
- Transparency International (mezinárodní organizace, která mapuje stav korupce ve světě)
<http://www.transparency.org/>
- United States Agency for International Development (Americká agentura pro mezinárodní rozvoj)
<http://www.usaid.gov/>
- Vanderbilt University
<http://www.vanderbilt.edu/lapop/HOME>

Ústavy

- Peruánská ústava z roku 1979
<http://www.congreso.gob.pe/comisiones/1999/simplificacion/const/1979.htm>
- Peruánská ústava z roku 1993
<http://www2.congreso.gob.pe/sicr/RelatAgenda/constitucion.nsf/constitucion>

Ostatní

- <http://edition.cnn.com/>
- <http://www.blisty.cz/>
- <http://www.perupolitico.com/>
- <http://www.transparencia.org.pe/>
- <http://www.forosperu.net/>
- <http://www.eiu.com/index.asp?rf=0>
- <http://www.scribd.com/>

Seznam příloh

- 1 a) Index demokracie 2008 (pro plné demokracie)
- 1 b) Index demokracie 2008 (pro nefunkční demokracie)
- 1 c) Index demokracie 2008 (pro hybridní režimy)
- 1 d) Index demokracie 2008 (pro autoritářské režimy)
- 2) Mapa úrovně svobody ve světě, 2010
- 3) Postupná expanze aktivity Světlé stezky
- 4) Vývoj zahraničního dluhu mezi lety 1970 a 1991 (v milionech amerických dolarů)

Příloha 1a) Index demokracie 2008 (pro plné demokracie)

Plné demokracie	Pořadí	Hodnota indexu
Sweden	1	9,88
Norway	2	9,68
Iceland	3	9,65
Netherlands	4	9,53
Denmark	5	9,52
Finland	6	9,25
New Zealand	7	9,19
Switzerland	8	9,15
Luxembourg	9	9,10
Australia	10	9,09
Canada	11	9,07
Ireland	12	9,01
Germany	13	8,82
Austria	14	8,49
Spain	15	8,45
Malta	16	8,39
Japan	17	8,25
United States	18	8,22
Czech Republic	19	8,19
Belgium	20	8,16
United Kingdom	21	8,15
Greece	22	8,13
Uruguay	23	8,08
France	24	8,07
Portugal	25	8,05
Mauritius	26	8,04
Costa Rica	27	8,04
South Korea	28	8,01
Italy	29	7,98
Slovenia	30	7,96

zdroj: <http://graphics.eiu.com/PDF/Democracy%20Index%202008.pdf>

Příloha 1b) Index demokracie 2008 (pro nefunkční demokracie)

Nefunkční demokracie	Pořadí	Hodnota indexu
South Africa	31	7,91
Chile	32	7,89
Taiwan	33	7,82
Cape Verde	34	7,81
India	35	7,80
Cyprus	36	7,70
Estonia	37	7,68
Israel	38	7,48
Botswana	39	7,47
Hungary	40	7,44
Brazil	41	7,38
Lithuania	42	7,36
Panama	43	7,35
Slovakia	44	7,33
Poland	45	7,30
Latvia	46	7,23
Timor-Leste	47	7,22
Trinidad and Tobago	48	7,21
Jamaica	49	7,21
Romania	50	7,06
Croatia	51	7,04
Bulgaria	52	7,02
Ukraine	53	6,94
Thailand	54	6,81
Mexico	55	6,78
Argentina	56	6,63
Sri Lanka	57	6,61
Mongolia	58	6,60
Suriname	59	6,58
Colombia	60	6,54
Papua New Guinea	61	6,54
Moldova	62	6,50
Serbia	63	6,49
Namibia	64	6,48
Montenegro	65	6,43
Paraguay	66	6,40
El Salvador	67	6,40
Malaysia	68	6,36

Indonesia	69	6,34
Peru	70	6,31
Lesotho	71	6,29
Macedonia	72	6,21
Dominican Republic	73	6,20
Honduras	74	6,18
Bolivia	75	6,15
Guyana	76	6,12
Philippines	77	6,12
Nicaragua	78	6,07
Guatemala	79	6,07
Benin	80	6,06

zdroj: <http://graphics.eiu.com/PDF/Democracy%20Index%202008.pdf>

Příloha 1c) Index demokracie 2008 (pro hybridní režimy)

Hybridní režimy	Pořadí	Hodnota indexu
Albania	81	5,91
Singapore	82	5,89
Mali	83	5,87
Hong Kong	84	5,85
Palestinian territories	85	5,83
Bosnia and Hercegovina	86	5,70
Turkey	87	5,69
Ecuador	88	5,64
Lebanon	89	5,62
Madagascar	90	5,57
Bangladesh	91	5,52
Mozambique	92	5,49
Senegal	93	5,37
Ghana	94	5,35
Venezuela	95	5,34
Tanzania	96	5,28
Zambia	97	5,25
Liberia	98	5,25
Malawi	99	5,13
Fiji	100	5,11
Uganda	101	5,03
Cambodia	102	4,87
Kenya	103	4,79
Georgia	104	4,62
Ethiopia	105	4,52
Burundi	106	4,51
Russia	107	4,48
Pakistan	108	4,46
Bhutan	109	4,30
Haiti	110	4,19
Gambia	111	4,19
Sierra Leone	112	4,11
Armenia	113	4,09
Kyrgyz Republic	114	4,05
Nepal	115	4,05
Iraq	116	4,00

zdroj: <http://graphics.eiu.com/PDF/Democracy%20Index%202008.pdf>

Příloha 1d) Index demokracie 2008 (pro autoritářské režimy)

Autoritářské režimy	Pořadí	Hodnota indexu
Jordan	117	3,93
Mauritania	118	3,91
Egypt	119	3,89
Morocco	120	3,88
Rwanda	121	3,71
Burkina Faso	122	3,60
Comoros	123	3,58
Nigeria	124	3,53
Cuba	125	3,52
Cameroon	126	3,46
Kazakhstan	127	3,45
Niger	128	3,41
Kuwait	129	3,39
Bahrain	130	3,38
Angola	131	3,35
Belarus	132	3,34
Algeria	133	3,32
Côte d'Ivoire	134	3,27
Azerbaijan	135	3,19
China	136	3,04
Swaziland	137	3,04
Afghanistan	138	3,02
Gabon	139	3,00
Oman	140	2,98
Tunisia	141	2,96
Yemen	142	2,95
Congo (Brazzaville)	143	2,94
Qatar	144	2,92
Iran	145	2,83
Sudan	146	2,81
United Arab Emirates	147	2,60
Zimbabwe	148	2,53
Vietnam	149	2,53
Tajikistan	150	2,45
Togo	151	2,43
Djibouti	152	2,37
Eritrea	153	2,31
Democratic Republic of Congo	154	2,28

Equatorial Guinea	155	2,19
Syria	156	2,18
Laos	157	2,10
Guinea	158	2,09
Libya	159	2,00
Guinea-Bissau	160	1,99
Saudi Arabia	161	1,90
Central African Republic	162	1,86
Myanmar	163	1,77
Uzbekistan	164	1,74
Turkmenistan	165	1,72
Chad	166	1,52
North Korea	167	0,86

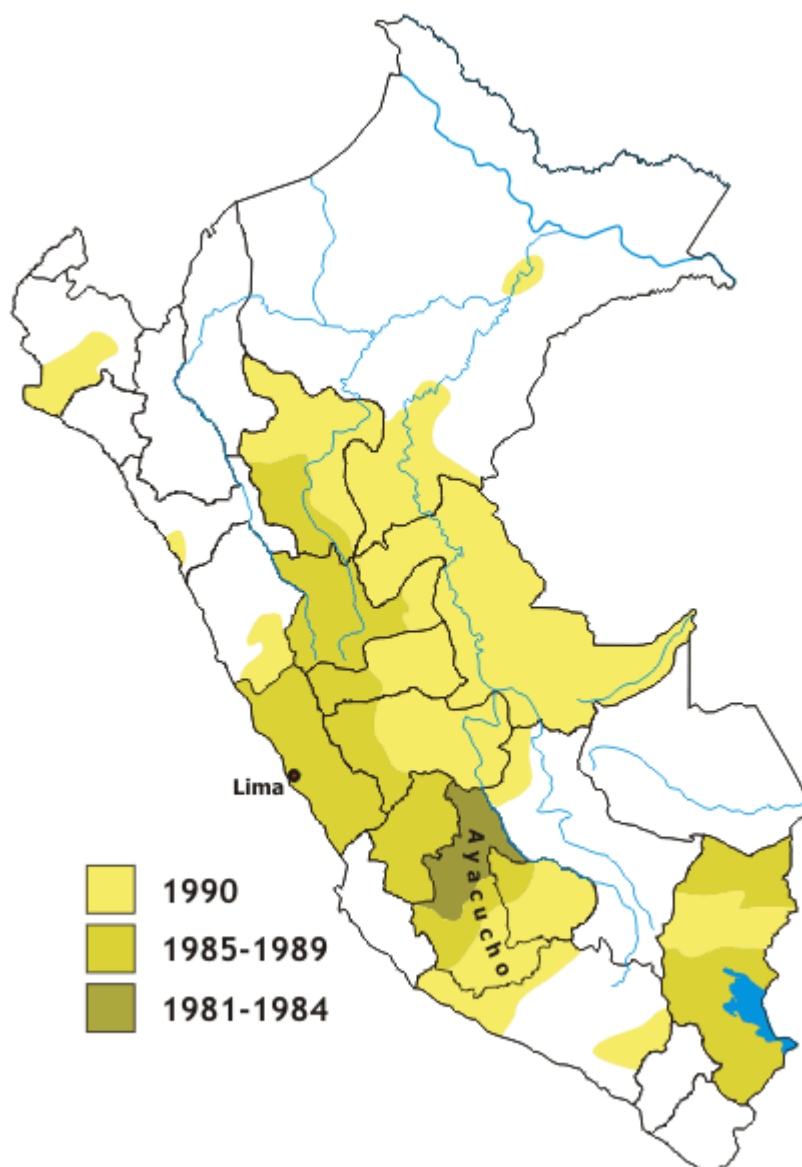
zdroj: <http://graphics.eiu.com/PDF/Democracy%20Index%202008.pdf>

Příloha 2 Mapa úrovně svobody ve světě, 2010

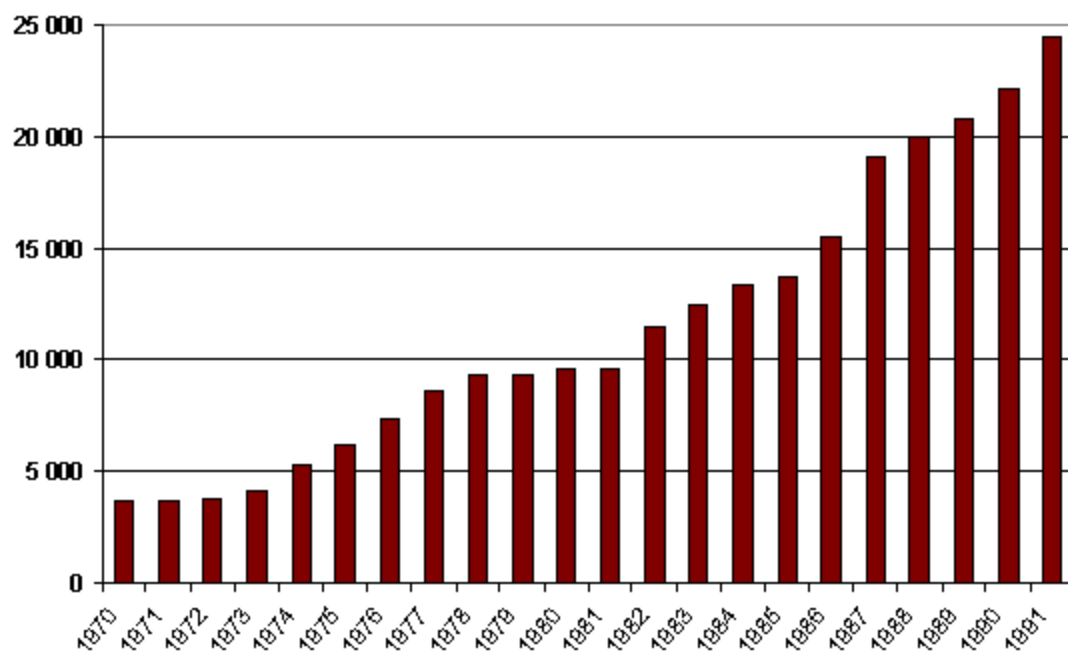
zdroj: <http://www.freedomhouse.org/template.cfm?page=363&year=2010&country=7898>

Příloha 3 Postupná expanze aktivity Světlé stezky

zdroj: http://cs.wikipedia.org/wiki/Soubor:Sendero_Luminoso_Peru.png

Příloha 4 Vývoj zahraničního dluhu mezi lety 1970 a 1991 (v milionech amerických dolarů)

zdroj: CONTRERAS, Carlos a CUETO, Marcos: *Historia del Perú contemporáneo*, Lima, Instituto de Estudios Peruanos, 2007, ISBN 978-9972-51-167-7 (str.355)